

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 19.

Tisdagen den 10 december.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 3, den 4 och den 7 innevarande december.

§ 2.

Herr statsrådet *Eriksson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 78, angående inrättande av en lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg;

nr 82, angående statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter;

nr 83, angående ersättning till importörer och exportörer för vissa krigsförluster; och

nr 84, rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m.

§ 3.

Föredrogos följande från första kammaren överlämnade protokollsutdrag:

nr 197, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående ersättning till importörer och exportörer för vissa krigsförluster, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor;

nr 201, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts propositioner: nr 78, angående inrättande av en lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg; och nr 82, angående statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter; ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor; samt

nr 202, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att första särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 84, rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m., ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Dessa inbjudningar blevo av andra kammaren antagna.

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1940. Nr 19.

§ 4.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 78, 82, 83 och 84 blev propositionen, nr 83, angående ersättning till importörer och exportörer för vissa krigsförluster genast hänvisad till andra särskilda utskottet. De övriga propositionerna bordlades.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande propositioner; och remitterades därvid:

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 79, angående lärares avlönings- och anställningsförhållanden under tid, då undervisningen inställes eller begränsas på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller till följd av bränslebrist eller av annan dylik orsak, m. m.;

till första särskilda utskottet propositionen, nr 80, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt; samt

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 81, angående reglering av vissa utgifter å förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41, m. m.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter första särskilda utskottets utlåtande nr 10 samt andra särskilda utskottets utlåtanden nr 55—59.

§ 7.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 78, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden m. m.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Herr *Hallagård* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 74, angående anslag till förmalningsersättningar.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 11 december.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! Herr Lithander har till mig ställt ett par frågor, som i korthet kunna sammanfattas däri, huruvida jag och mina kolleger i regeringen ämna söka i möjligaste mån hålla tradition och namn från indragna ärorika gamla regementen levande.

Mitt svar blir, att denna sak kommer att övervägas i samband med utarbetande av en ny försvarsordning. Resultatet torde väsentligen bliva beroende av om önskemålet kan förenas med nödig sekretess kring krigsförberedelsearbetet.

Härefter yttrade

Herr **Lithander**: Herr talman! Jag ber att uppriktigt få tacka hans excellens för det svar, han givit. Det visar, att denna fråga nu ligger till på ett annat sätt, än vad den gjorde tidigare, och det gläder mig, därför att hans excellens har med kraft och framgång medverkat till att återuppbygga det svenska försvaret, så att vi nu kunna känna oss betydligt tryggare än förut och med större tillförsikt motse framtiden.

Det är icke utan sin betydelse, att man i ett land med den kultur, som vi äga, strävar att bevara gamla historiska minnen. Det finns väl knappast något land, som är så rikt på dylika som vårt. Det var därför, som det ute i bygderna väckte en så djup smärta, när de gamla regementena under den tid, då avrustningen ägde rum, upplöstes och deras fanor deponerades i museerna. Jag har hört personer uttrycka den förhoppningen, att deras regimenten inte vore döda utan att de endast läge i dvala och på ett eller annat sätt skulle återuppstå.

Det svar, som hans excellens nu har givit, är ägnat att ingiva förhoppning om att det finnes möjligheter att inom ramen för vårt försvarsväsende bevara gamla traditioner. Det är av vikt, att något göres, medan ännu många leva kvar, som tillhört de gamla truppförbanden och som kunna verksamt bidra till att hålla traditionerna levande. Jag erinrar i detta sammanhang om tillvaron av de militära kamratföreningarna. Bland de gamla regementena vill jag särskilt nämna Smålands ryttare, Smålands husarregemente, vars ursprung går tillbaka till en skrivelse av Gustav Vasa från år 1543 och som fick sin förste överste år 1544 och därefter i Sveriges historia spelat en synnerligen ärorik roll. Jag vill vidare påminna om Västmanlands regemente, om Västgöta ryttare och många andra. Det skulle bereda innevånarna i de gamla regementenas förläggningssorter stor glädje, och det skulle inte sakna betydelse för det svenska försvaret, om de gamla regementenas traditioner i en eller annan form kunde bevaras. Jag gläder mig, herr talman, åt det svar, jag i dag fått mottaga från hans excellens statsministern.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till andra särskilda utskottet propositionerna:

nr 78, angående inrättande av en lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg; och

nr 82, angående statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter; samt

till första särskilda utskottet propositionen, nr 84, rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till andra särskilda utskottet den på bordet liggande motionen nr 49 av herr *Hallagård m. fl.*

§ 4.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt jämte i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
förordning om
allmän
omsättnings-
skatt.*

I en den 11 oktober 1940 dagtecknad, till första särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 3, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats ett flertal i anledning av propositionen inom riksdagens kamrar väckta motioner.

I de likalydande motionerna nr 24 i första kammaren av herr *John Gustavson* och nr 30 i andra kammaren av herr *Hansson* i *Rubbestad m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte *dels* avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 3 till förordning om allmän omsättningsskatt, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att, med beaktande av i motionerna framförda synpunkter, nytt skatteförslag måtte framläggas, vari med enklare förfaringssätt och mindre invecklade kontrollätgärder förenades större hänsyn till försörjningsbörd och skattekraft.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen måtte — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 3 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å de likalydande motionerna I: 15 av herr *Linderot* och II: 19 av herrar *Hagberg* i *Luleå* och *Brädefors* samt de likalydande motionerna I: 24 av herr *John Gustavson* och II: 30 av herr *Hansson* i *Rubbestad m. fl.* ävensom motionerna II: 31 av herr *Wallén*, II: 34 av herr *Holmbäck* och II: 39 av herr *Flyg m. fl.* — antaga ett av utskottet framlagt förslag till förordning om allmän omsättningsskatt;

II) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning angående accis å sådant papper, som användes vid tryckning här i riket av tidningar och tidskrifter, och därvid beakta vad i utskottets motivering anförts samt för riksdagen snarast framlägga det förslag, som kunde av utredningen föranledas; samt

Förslag till förordning om allmän omsättningskatt. (Forts.)

III) att följande motioner, nämligen:

väckta inom första kammaren:

- nr 12 av herr Nils Andersson,
- nr 13 av herr Oscar Gottfrid Karlsson,
- nr 14 av herr Björck,
- nr 16 av herr Theodor Nilsson m. fl.,
- nr 17 av herr andre vice talmannen Åkerberg m. fl.,
- nr 18 av herr Ohlin,
- nr 19 av herr Wagnsson m. fl.,
- nr 20 av herr Emil Andersson m. fl.,
- nr 21 av herr Tjällgren m. fl.,
- nr 22 av herrar Gabrielsson och Bondeson,
- nr 23 av herr Gustaf Elofsson,
- nr 25 av herr Ohlin,

väckta inom andra kammaren:

- nr 11 av herr Näsström m. fl.,
- nr 12 av fru Nordgren,
- nr 13 av fru Nordgren,
- nr 15 av herr Äqvist,
- nr 16 av herr Hansson i Vännäsby,
- nr 18 av herr Hage,
- nr 20 av herr Viklund,
- nr 21 av herr Gustafsson i Bogla,
- nr 22 av herr Sundström i Skövde,
- nr 23 av herr Holmdahl,
- nr 24 av herr Spångberg m. fl.,
- nr 25 av herrar Hällgren och Törnkvist,
- nr 26 av herr Johansson i Öckerö m. fl.,
- nr 27 av herr förste vice talmannen Magnusson,
- nr 28 av herrar andre vice talmannen Österström och Bergström,
- nr 29 av herr andre vice talmannen Österström,
- nr 32 av herr Henriksson,
- nr 33 av herr Henriksson m. fl.,
- nr 35 av herr Nilson i Eskilstuna,
- nr 36 av herr Andersson i Vigelsbo m. fl.,
- nr 37 av herrar Jonsson i Skedsbygd och Andersson i Södergård,
- nr 38 av herrar Eriksson i Frägsta och Liedberg,
- nr 40 av herrar Wallentheim och Nilsson i Kristinehamn

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

beträffande punkten I):

- 1) av herrar *Bernhard Nilsson, Velanders, Sylwan* och *Hagberg* i Malmö;

beträffande 2 § 1 mom.:

- 2) av herr *Henriksson*; samt
- 3) av herr *Velanders*.

Dessutom hade vid utskottets utlåtande fogats ett särskilt yttrande av herrar *Gränebo, Egnell, Andersson* i Dunker och *Hammarlund*.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

2 och 4 §§ förordningen om allmän omsättningsskatt skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

2 §.

- 1 mom. Allmän omsättningsskatt utgår ej
a) vid försäljning eller uttag från rörelse av foder- och gödselmedel; ved, stenkol, koks, träkol och brännertorv; bränn-, lys- och smörjoljor; för förtäring avsedda rusedrycker; tobaksvaror; <i>apoteksvaror</i>; b) vid försäljning eller uttag från rörelse av mjölk, grädde, smör och margarin, potatis samt de slag av mjöl, gryn och bröd, som Kungl. Maj:t bestämmer, dock att skatt skall utgå där försäljningen eller uttaget sker från restaurang-, pensionat-, kafé- eller konditorirörelse; c) vid försäljning, som i ringa omfattning bedrivs av lantbrukare eller trädgårdsodlare med egna lantmanna- eller trädgårdsprodukter eller av fiskare med fisk av egen fångst, dock att skatt skall utgå där försäljningen sker från butik eller därmed likartat försäljningsställe; d) vid försäljning av varor för export.	a) vid försäljning eller uttag från rörelse av <i>vete, råg, korn och havre ävensom fröer</i>, foder- och gödselmedel; <i>cement och kalk</i>; ved, stenkol, koks, träkol och brännertorv; bränn-, lys- och smörjoljor; <i>följande slag av fiskredskap, nämligen notar, vadar, trålar, nät, skötar, sill- och strömmingsgarn, ryssjor, hommor och bottengarn; inom riket tryckta tidningar och tidskrifter;</i> för förtäring avsedda rusedrycker; tobaksvaror;

2 mom. På framställning av skattskyldig, vilken enligt lag är skyldig föra handelsböcker, äger länsstyrelsen medgiva, att från skatteplikt i fall som avses i 1 § a) skola undantagas varor, vilka icke äro att hänföra till butikshandelsvaror.

Sådant medgivande lämnas för viss tid eller tills vidare; och må länsstyrelsen föreskriva de närmare villkor för förmånens åtnjutande, som till förekommande av missbruk prövas erforderliga.

2 mom. Kungl. Maj:t äger förordna om ytterligare undantag från skatteplikt beträffande särskilda varor eller varugrupper.

(Se vidare anvisningarna.)

3 mom. Kungl. Maj:t äger förordna om ytterligare undantag från skatteplikt beträffande särskilda varor eller varugrupper.

(Se vidare anvisningarna.)

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

4 §.

1 mom. Skattepliktig omsättning beräknas för varje kalendermånad och utgör, med avdrag varom i 2 mom. stadgas,

- a) vid försäljning, arbetsprestation eller uthyrning: vederlaget;
- b) vid uttag av vara från rörelse: varans saluvärde enligt ortens pris;
- c) vid import: inköpspriset med tillägg av tull och samtliga å varan nedlagda kostnader intill varans ankomst till bestämmelseorten.

Vederlag enligt a) inräknas i den skattepliktiga omsättningen för den må-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

nad, varunder vederlaget influtit kontant eller eljest kommit den skattskyldige till godo.

2 mom. Har rörelseidkare för omsättning bearbetning eller förbrukning inom rörelsen inköpt skattepliktiga varor från butik eller eljest under sådana förhållanden, att vederlaget vid inköpet av varorna enligt bestämmelserna i denna förordning skall ingå i skattepliktig omsättning för mottagaren av vederlaget, må rörelseidkaren vid beräkning av sin skattepliktiga omsättning göra avdrag för sålunda utgivet vederlag.

2 mom. Har rörelseidkare för omsättning eller bearbetning eller förbrukning såsom material inom rörelsen inköpt skattepliktiga varor under sådana förhållanden, att vederlaget vid inköpet av varorna enligt bestämmelserna i denna förordning skall ingå i skattepliktig omsättning för mottagaren av vederlaget, må rörelseidkaren vid beräkning av sin skattepliktiga omsättning göra avdrag för sålunda utgivet vederlag.

Avdraget verkställs för den månad, varunder vederlaget utgivits. Överstiger under viss månad utgivet vederlag den skattepliktiga omsättningen för samma månad, må överskjutande belopp avdragas vid den skattepliktiga omsättningens beräkning för närmast följande månad eller månader.

(Se vidare anvisningarna.)

Anvisningarna till 4 § skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

till 4 §.

Att märka är, att vid försäljning, arbetsprestation eller uthyrning vederlaget i dess helhet skall inräknas i den skattepliktiga omsättningen och att avdrag sålunda icke får göras för den del av vederlaget, som må hava beräknats motsvara omsättningsskatten. Avdrag må ej heller ske för transport-, emballage- och andra liknande kostnader, vilka ingå i priset för en vara.

Vid beräkning av skattepliktig omsättning skall belopp, som influtit vid diskontering av växel, anses utgöra kontant likvid. Nödgas den skattskyldige på grund av bristande betalning själv inlösa växeln, må beloppet avdragas vid senare beräkning av skattepliktig omsättning. Skulle betalning sedermera inflyta å sålunda inlöst växel, skall beloppet ånyo redovisas såsom skattepliktig omsättning.

Som kontant likvid räknas även presentkort, som begagnats för uttagande av varor.

Saluvärdet å från rörelse uttagna varor beräknas enligt samma grunder som gälla vid inkomstbeskattningen. *Idkare av restaurang-, pensionat-, kafé- eller konditorirörelse äger lägga*

Saluvärdet å från rörelse uttagna varor beräknas enligt samma grunder som gälla vid inkomstbeskattningen.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

i kollektivavtal stadgade normer till grund för beräkning av värdet av varor, som förbrukats av anställd personal.

Den i 2 mom. stadgade avdragsrätten avser att förebygga dubbelbeskattning i de fall, då rörelseidkare (återförsäljare eller producent) företager en i och för sig skattepliktig transaktion med varor, för vilka omsättningsskatt utgått eller skolat utgå redan i samband med rörelseidkarens inköp av varorna. Om en rörelseidkare från en grosshandlars lager inköper varor för återförsäljning eller bearbetning i sin rörelse, inträder på grund av stadgandena i 1 § icke skatteplikt vid inköpet, och följaktligen föreligger icke heller någon avdragsrätt vid varornas återförsäljning. Om rörelseidkarens inköp skett från butik, föreligger däremot avdragsrätt, eftersom jämväl återförsäljares inköp från butik drabbas av skatteplikt.

Den i 2 mom. stadgade avdragsrätten avser att förebygga dubbelbeskattning i de fall, då rörelseidkare (återförsäljare eller producent) företager en i och för sig skattepliktig transaktion med varor, för vilka omsättningsskatt utgått eller skolat utgå redan i samband med rörelseidkarens inköp av varorna. Om en rörelseidkare från en grosshandlars lager inköper varor för återförsäljning eller bearbetning i sin rörelse, inträder på grund av stadgandena i 1 § icke skatteplikt vid inköpet, och följaktligen föreligger icke heller någon avdragsrätt vid varornas återförsäljning. Om rörelseidkarens inköp skett från butik, föreligger däremot *i regel* avdragsrätt, eftersom jämväl återförsäljares inköp från butik *vanligen* drabbas av skatteplikt.

I den av herrar *Bernhard Nilsson m. fl.* beträffande punkten I) avgivna reservationen hade hemställts,

1) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, i anslutning till av reservanterna framförda synpunkter, föranställa om en fortsatt utredning angående med omsättningsskattens införande sammanhängande problem samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

2) att riksdagen måtte besluta, att 4 § i förslaget till förordning om allmän omsättningsskatt och anvisningarna till samma paragraf skulle erhålla följande lydelse:

4 §.

1 mom. Skattepliktig omsättning beräknas för varje kalendermånad och utgör, med avdrag varom i 2 mom. stadgas,

a) vid försäljning, arbetsprestation eller uthyrning: 95 procent av vederlaget;

b) vid uttag av vara från rörelse: 95 procent av varans saluvärde enligt ortens pris;

c) vid import: inköpspriset med tillägg av tull och samtliga å varan nedlagda kostnader intill varans ankomst till bestämmelseorten.

Vederlag enligt a) inräknas i den skattepliktiga omsättningen för den månad, varunder vederlaget influtit kontant eller eljest kommit den skattskyldige till godo.

2 mom. Har rörelseidkare för omsättning eller bearbetning eller för förbrukning såsom material inom rörelsen inköpt skattepliktiga varor under sådana förhållanden, att vederlaget vid inköpet av varorna enligt bestämmelserna

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

i denna förordning skall ligga till grund för beräkning av skattepliktig omsättning för mottagaren av vederlaget, må rörelseidkaren vid beräkning av sin skattepliktiga omsättning avdraga 95 procent av sålunda utgivet vederlag.

Avdraget verkställs för den månad, varunder vederlaget utgivits. Överstiger under viss månad utgivet vederlag den skattepliktiga omsättningen för samma månad, må överskjutande belopp avdragas vid den skattepliktiga omsättningens beräkning för närmast följande månad eller månader.

(Se vidare anvisningarna.)

Anvisningar till 4 §.

Att märka är, att vid försäljning, arbetsprestation eller uthyrning vederlaget i dess helhet skall inräknas i det belopp, som skall ligga till grund för fastställandet av den skattepliktiga omsättningen och att avdrag sålunda — — — (= utskottets förslag) — — — från butik vanligen drabbas av skatteplikt.

I sin beträffande 2 § 1 mom. avgivna reservation hade herr *Henriksson* hemställt, att riksdagen, vid behandlingen av föreliggande proposition, måtte besluta, att 2 § 1 mom. b) och c) av förslaget till förordning om allmän omsättningsskatt skulle utgå ur förslaget, samt att i anslutning därtill 2 § 1 mom. d) i förslaget skulle givas beteckningen b).

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Andersson* i Dunker, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av första särskilda utskottets utlåtande nr 10 hemställs, att kammaren måtte besluta,

att utskottets hemställan företages till avgörande punktvis;

att vid behandlingen av punkten I) det däri tillstyrkta förslaget till förordning om allmän omsättningsskatt föredrages paragrafvis och, där så erfordras, moment- eller punktvis — varvid iakttages, att de till särskilda paragrafer i förordningsförslaget hörande anvisningar föredragas i samband med vederbörande paragrafer — med underrubriker efter föredragningen av de till desamma hörande paragraferna samt slutstadganden, ingress och huvudrubrik sist;

att, sedan det i punkten I) tillstyrkta förordningsförslaget blivit i sin helhet genomgånget, utskottets hemställan i punkten föredrages;

att vid behandlingen av det stadgande, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att författningstext ej behöver uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, därest kamrarna fatta från utskottets förslag i en eller annan del avvikande beslut, utskottet äger att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar; samt

att beträffande nummerbeteckning av paragrafer, moment eller punkter utskottet äger vidtaga de ändringar, som kunna påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls.

I enlighet med kammarens beslut rörande föredragningssättet upptogs först till behandling *Punkten I)*.

Utskottets förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

1 § jämte därtill hörande anvisningar.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Efter föredragning härav anförde:

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! I debatter och överläggningar rörande den statliga beskattningen har det ofta framhållits som ett betydelsefullt önskemål, att man borde söka upprätthålla en viss avvägning och balans mellan direkt och indirekt beskattning. Genom de senaste årens mycket skärpta direkta beskattning har denna balans, trots den samtidigt skedda ökningen av de indirekta skatterna, upphävts.

Det föreliggande förslaget till allmän omsättningsskatt torde kunna sägas vara ett steg som syftar mot balansens återställande. Förslaget innebär dock en nyhet i svensk skattelagstiftning och en nyhet, som just ingen uttryckt någon större tillfredsställelse över. I åtskilliga andra länder har en omsättningsskatt av den ena eller andra formen med större eller mindre framgång uttagits under längre eller kortare tid. Det torde vara endast tvånget att finna nya vägar för anskaffning av medel till de väldigt ökade statsutgifterna, som förmått finansministern att framlägga detta förslag.

Departementschefen framhåller också i propositionen, att det är »trots de vägande invändningar av ekonomisk, socialpolitisk och även skatteteknisk art, som kunna riktas mot en sådan skatt, vilken utformning den än erhåller», som han ändå finner sig »böra tillstyrka, att det svenska skattesystemet nu utbygges med en omsättningsbeskattning».

Dessa departementschefens betänkligheter ha vi under utskottsbehandlingen funnit ingalunda vara överdrivna. Det har tvärtom varit så, att ju mer vi arbetat med förslaget, desto större svårigheter ha vi stött på. Vad utskottet säger på sidan 13 i utlåtandet, där utskottet ger sin principiella anslutning till förslaget, är, vill jag påstå, endast ett svagt återsken av den allmänna meningen bland utskottets ledamöter. Utskottet säger: »Utskottet finner visserligen i likhet med departementschefen vägande invändningar kunna riktas mot en allmän omsättningsskatt, och utskottet skulle otvivelaktigt ur såväl principiell som skatteteknisk synpunkt under normala förhållanden icke kunnat tillråda, att denna beskattningsform införlivades i vårt gällande skattesystem. I nuvarande hårt ansträngda statsfinansiella läge finner sig utskottet dock böra i princip tillstyrka, att en allmän omsättningsskatt införes i vårt land.»

Vad svårigheterna beträffar, torde de främst komma att giva sig tillkänna på det skattetekniska området, för dem som skola uppbära och redovisa skatten och för dem, som skola verkställa kontroll och taxering. För allmänheten komma de att visa sig i fördyringen av varor och vissa tjänster. Men i den allmänna fördyring, som pågått och pågår på alla områden, torde fördyringen inte komma att märkas alltför mycket. Självfallet är dock, att för de sämst ställda i samhället varje fördyring av nödvändiga varor kan vara nog så kännbar. Genom de föreslagna undantagen av viktigare livsmedel och bränslen m. m. sker dock en viss lindring. En jämförelse mellan vilka verkningar den allmänna omsättningsskatten kan få på konsumtion och produktion och vilka verkningarna skulle blivit av en ökad direkt beskattning, varigenom samma belopp uttagits, torde vara omöjligt att nu bilda sig en uppfattning om.

Beträffande utskottets behandling av det föreliggande skatteförslaget tror jag man kan våga säga, att sällan har ett skatteförslag rönt en grundligare och mera omfattande behandling än detta. Förutom sedvanliga omfattande föredragningar av experter och utredningsmän ha ingående överläggningar ägt rum bl. a. med representanter för ett stort antal näringsorganisationer inom handeln och hantverket, och förutom de 35 motioner, som väckts med

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

anledning av propositionen, ha en mängd skrivelser, yrkanden och förslag inkommit till utskottet.

Från ett flertal statliga institutioner och kommissioner ha inför utskottet lämnats värdefulla upplysningar rörande varutillgångar, handelsöverenskommelser, försörjningsläge, sysselsättning m. m.

Utskottet har även ägnat mycket tid och arbete åt undersökningar av frågan, om det finnes andra vägar, som nu vore tillgängliga för att uttaga det erforderliga skattebeloppet än den i propositionen föreslagna.

Dels har man undersökt den i ett par motioner föreslagna utvägen att i stället för att införa en omsättningsskatt uttaga det erforderliga skattebeloppet genom en extra direkt skatt, lagd på den taxerade inkomsten efter vissa i motionerna föreslagna grunder, dels har man undersökt möjligheten att uttaga skattebeloppet genom acciser på ett mindre antal varor; dels har även den tanken varit uppe att lägga omsättningsskatten på grosshandeln i stället för på minuthandeln. Utskottet har vidare undersökt möjligheten att uttaga en engångsskatt på vissa lager av varor. Därjämte har självfallet frågan om omsättningsskatten borde vara synlig eller osynlig noga prövats.

Det kanske kan synas någon vara ett rätt magert resultat, när utskottet efter allt detta ändå till sist kommer fram till att i allt väsentligt tillstyrka den kungl. propositionen. Men detta har berott på att man dels funnit, att vissa av de föreslagna andra vägarna vid en närmare granskning ej varit bättre än den i propositionen föreslagna, dels på att det icke varit möjligt att inom utskottet utforma förslag till andra lösningar, då de icke varit föremål för utredning och förberedande undersökning på samma sätt, som propositionens förslag har varit.

I utskottet ha många varit starkt intresserade för accislinjen, vilken ingående diskuterats. En sådan linje skulle också, vilket erkännes i utlåtandet, ha åtskilliga fördelar framför den allmänna omsättningsskatten. Uppbörderna skulle bli enklare och billigare och kontrollmöjligheterna betydligt större och lättare att genomföra. Att utskottet ändå ej kunnat förorda denna linje som ersättning för omsättningsskatten, beror främst därpå, att det ej var möjligt att inom den tid, utskottet haft till sitt förfogande, göra erforderliga undersökningar och utarbeta nödiga författningsförslag. För att giva samma skattebelopp, som beräknas inflyta genom omsättningsskatten, torde accislinjen även behöva kombineras med någon annan ny skatt, exempelvis den nya direkta skatt på taxerade inkomsten, som föreslagits i motioner, eller någon form av lagerbeskattning. Detta till förhindrande av att acciserna finge sättas alltför höga eller uttagas på varor, vilka ur andra synpunkter ej borde belastas med skatter eller avgifter.

Förslagen om att lägga omsättningsskatten på grosshandeln i stället för på detaljhandeln ha ingående undersökts av utskottet. Det förefaller vid första påseendet ganska bestickande att, i stället för att uttaga skatten på de många och i olika avseenden så skiftande detaljaffärerna, i stället uttaga skatten på de stora grosshandelsföretagen, som ju alla måste ha en ordnad bokföring och i övrigt ha mycket större möjligheter att handhava en sådan uppgift. Utskottet har dock funnit, att i verkligheten ligger saken inte så enkelt till. Då en mycket stor del av varorna, man har talat om 50 %, icke passerar grosshandeln utan går direkt från tillverkaren eller producenten till detaljhandlaren eller konsumenten, måste, om skatten skall göras allmän, »skatteuppbördsmännen» inte begränsas till grosshandeln utan utsträckas till ett mycket stort antal andra personer. Utskottet säger härom i sitt utlåtande bl. a.: »Då en högst avsevärd del av varuproduktionen inom vårt land utföres av mindre företagare, torde det ej kunna undvikas, därest omsättningsskatten skall bli allmän, att

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

skatten måste upptagas hos ett mycket stort antal företagare med skiftande kvalifikationer för denna uppgift. Tillverkare av varor äro som bekant icke blott större och mindre industriföretag, hantverkare samt skilda slag av företag inom livsmedelsbranschen, exempelvis mejerier, slakterier och dylika, utan även jordbrukare, trädgårdsodlare och fiskare m. fl. Vidare må uppmärksammas, att en vara kan passera från producent till konsument på olika vägar. Såväl större som mindre producenter kunna sålunda samtidigt försälja sina varor till annan producent, till grossist, detaljhandlare eller direkt till konsument. Även jordbrukare och fiskare kunna avyttra sina produkter till grossist, detaljhandlare eller direkt till konsument.» Vidare säger utskottet: »Skatten kan således i vissa fall komma att beräknas å detaljhandelspriset och i andra fall å partihandelspriset.» Det vore ju ganska stötande, om skatten för en och samma vara skulle bliva olika stor, allteftersom den lagts på det högre detaljhandelspriset eller det lägre partihandelspriset. Vidare framhåller utskottet en svårighet, som uppstår, om man lägger skatten på grosshandelspriset: »Då detaljhandlarna vidare nödgas förskottera skatten samt vid sin prissättning å varorna måste räkna jämväl med de skattebelopp, som erlagts för inkuranta och eljest osäljbara varor, torde jämväl dessa omständigheter bidraga till att varorna fördyras för konsumenterna.» Vidare framhålles, att, om man skulle lägga skatten på grosshandeln, så skulle man nödgas att beskatta lagren hos detaljhandlarna, men stundom inträffar ju, att varor antingen alls inte kunna försäljas eller kunna försäljas endast till betydligt lägre priser än de betinga i den allmänna handeln (realisationer). Man skulle på grund härav nödgas införa ett restitutionsförfarande, som säkerligen i praktiken skulle visa sig svårt att tillämpa. Till sist säger utskottet rörande frågan om möjligheten att lägga skatten på grosshandeln: »Av vad utskottet ovan anfört torde framgå, att jämväl enligt denna skatteform omsättningsskatten kommer att uppbäras och redovisas av ett högst avsevärt antal skattskyldiga, vilka sakna ordnad bokföring, att bestämmelserna angående en sådan skatt måste bliva både invecklade och svåra att tillämpa samt att stora svårigheter torde bliva förbundna med taxeringen och skattekontrollen. Det ligger slutligen i sakens natur, att utarbetandet av ett förslag till omsättningsskatt av denna art måste komma att bliva synnerligen tidsödande samt kräva ingående undersökningar och överväganden av skilda slag. På grund av det anförda, och då de av utskottet verkställda undersökningarna icke givit stöd för att den nu avhandlade skatteformen är att föredraga framför den i propositionen föreslagna skatten å konsumenthandeln, finner sig utskottet böra förorda den i propositionen föreslagna formen för skattens uttagande.»

Förslaget, att skatten skulle göras synlig, d. v. s. att man genom skattemärken, stämplor eller på annat sätt skulle för köparen utmärka, hur mycket han vid varje köp finge erlægga i skatt, har även ganska ingående undersökts av utskottet, men det har visat sig vara behäftat med vissa brister och svårigheter, om det skulle genomföras över hela linjen. Tänker man bara på den om jag så får säga reguljära handeln, skulle det väl kunna gå jämförelsevis bra. Men när det gäller den mindre handeln, alla dessa många småaffärer, där försäljningarna ofta röra sig om mycket små belopp, skulle det säkerligen stå på en del svårigheter.

Utskottet har beträffande frågan om synlig eller osynlig skatt sagt en hel del i utlåtandet. Jag skall här bara dra några rader. »Att ett system med synlig skatt skulle vara ägnat att underlätta kontrollen och därigenom bidra till att göra beskattningen mera effektiv, förefaller sannolikt», säger utskottet och fortsätter: »Nackdelarna med detta system ligga främst i det ökade besväret och de större kostnaderna för såväl handeln som det allmänna samt

Förslag till förordning om allmän omsättnings-skatt. (Forts.)

vidare i svårigheten att utfinna regler, som äro på en gång enkla och effektiva samt dessutom möjliga att generellt tillämpa.»

Vad som väl i slutstadiet var avgörande för utskottets ställningstagande här var omöjligheten att inom den tid utskottet hade på sig kunna göra om förslaget så, att det skulle komma att bli en synlig skatt. Om detta säger utskottet i sitt utlåtande: »En övergång till systemet med synlig skatt skulle påkalla en omarbetning i väsentliga delar av förslaget. Nya eller ändrade bestämmelser skulle erfordras bland annat i fråga om grunderna för skattens beräkande, avdrags- och restitutionsrätt, uppbörd, redovisning, kontroll och taxering samt ansvarspåföljder för brott mot förordningen. I vissa av dessa avseenden skulle krävas invecklade och detaljerade föreskrifter, vilka måste föregås av noggranna överväganden. Och även om det vore möjligt att nu åstadkomma de nödiga förordningsföreskrifterna, är det knappast sannolikt att de organisatoriska anordningarna för systemets genomförande skulle kunna medhinnas före den tidpunkt, då beskattningen är avsedd att träda i kraft.»

Beträffande själva propositionen och dess förslag om en allmän omsättnings-skatt, lagd på detaljhandeln, äro de förändringar som utskottet föreslagit i stort sett intet annat än förtydliganden och preciseringar. I vissa fall har ju dock en del sakliga ändringar föreslagits.

De grundläggande bestämmelserna i 1 § ha som synes av utlåtandet lämnats helt oberörda. Där fastslås som huvudregel, att för att försäljning skall bli föremål för beskattning skall den ske yrkesmässigt och avse butikshandelsvaror, i vissa fall också andra varor, avsedda för personligt bruk. Beskattningen drabbar även vissa uttag från rörelse, vissa arbeten å butikshandelsvaror, yrkesmässig uthyrning av sådana varor samt viss import.

I anvisningarna till 1 § ha vidtagits en del förtydliganden, men någon saklig ändring tror jag knappast att man kan säga att de innebära.

Däremot ha i 2 § vidtagits vissa justeringar och ändringar. Här tror jag man kan säga, att det till synes mycket större antal undantag, som föreslås, i verkligheten icke är så många. Uppräkningen av vissa slag av spannmål o. s. v. har man gjort därför, att det icke skulle uppstå någon tvekan om, att dessa varor skulle undantagas. Enligt propositionen är det säkerligen icke avsett, att vete, råg, korn och havre skulle beskattas. Men då dessa varor någon gång säljas i butiker och sålunda skulle kunna betraktas som butikshandelsvaror, ansåg utskottet, att man genom ett uppräknande här skulle förebygga tveksamhet på denna punkt. Likaså är det med cement och kalk. Där har propositionen icke förutsatt, att de skulle beskattas, men då det upplystes, att särskilt cement såldes i rätt stor utsträckning som butikshandelsvara, har utskottet, för att förekomma att den upptoges till beskattning, tagit den med bland de undantagna varorna.

Beträffande ved, stenkol, koks, träkol och brännstoft äro propositionen och utskottets förslag överensstämmande. Så är det också beträffande bränn-, lys- och smörjoljor. Däremot funnos icke i propositionen upptagna de fiskredskap, som här äro uppräknade. Beträffande en hel del av dessa torde icke kunna sägas, att de äro butikshandelsvaror. De skulle sålunda icke ha blivit föremål för beskattning. Men för att förebygga, att de ändå kanske därför att de ibland säljas som butikshandelsvaror skulle tagas upp som sådana och beskattas, har utskottet medtagit även dem här. Visserligen säges, att utskottet ansett, att även om det fanns skäl för att vissa av dessa varor enligt propositionen skulle ha kommit att beskattas, så fanns det anledning till att de undantoges från beskattning. Därför har den uppräknning skett, som nu finnes i utskottets förslag.

En verklig förändring i 2 § innebär ju tillägget att inom riket tryckta tid-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
ningar och tidskrifter undantagas från omsättningsskatten. Men det har berott därpå, att vid behandlingen av särskilt den detalj av omsättningsskatteförslaget, som rörde tidningar, fann man i utskottet, att det skulle ha stött på mycket stora praktiska svårigheter att lägga omsättningsskatt på tidningar. Samtidigt fann man också, att det skulle vara mycket enkelt i det fallet att genom accis på tryckpapperet få ut ett motsvarande belopp. Utskottet föreslår därför en särskild skrivelse, att Kungl. Maj:t bör undersöka frågan om möjligheterna att beträffande tidningar upptaga accis på papper till ett belopp, som skulle beräknas på sådant sätt, att det skulle giva ungefär lika mycket i skatt som om tidningarna fått betala omsättningsskatt.

I 2 § har vidare en verklig saklig förändring skett genom att apoteksvaror strukits från undantagen. Det har skett främst därför, att det meddelats från apotekare- och färghandlarenhåll, att det skulle möta mycket stora svårigheter att hava dessa varor undantagna.

I 2 § har införts ett nytt moment. Det avser att underlätta för köpmännen, när de äro tveksamma om, huruvida en vara, som kanske bara någon gång skulle försäljas i butikhandel men annars icke är butikhandelsvara, skulle kunna befrias från beskattning eller icke. De kunna då genom en framställning till länsstyrelsen få besked om hur de skola förfara i det fallet.

I 6 § har vidtagits den sakliga förändringen, att propositionens förslag om att staten skulle frikallas från omsättningsskatten vid försäljning har strukits. Det har ju förelegat förslag om detta i motioner. Även genom framställningar till utskottet har framförts, att det fanns icke anledning att undantaga staten från denna omsättningsskatt. I stället har i 6 § införts en bestämmelse, som gör det möjligt för Kungl. Maj:t att, därest synnerliga skäl därtill äro, medgiva befrielse från eller återbäring av allmän omsättningsskatt.

Det är nog ganska klart för alla här, att med en skattelagstiftning av det slag, som här föreslås, skulle lätt kunna uppstå en hel del fall, där det skulle vara obilligt att utkräva skatt. Man kan väl tänka sig, att personer, som fullt lojalt vilja följa bestämmelserna, ändå icke förstått dem tillräckligt och sålunda av okunnighet icke upptagit skatt, där de annars skulle varit skyldiga att göra det. Då kan det väl hända, att en taxeringsnämnd ganska långt efteråt kommer och förklarar, att de skulle vara skyldiga att erlägga skatt för den försäljning som de haft i förfluten tid. Det kan, som jag sade, uppstå ganska obilliga förhållanden, om man i sådana fall skulle utkräva skatt. Det bör därför finnas en möjlighet för Kungl. Maj:t att efterskänka skatt eller återbära redan inbetald skatt. Utskottet har ansett det fullt motiverat, att en sådan bestämmelse fanns i skatteförslaget.

I 7 § har utskottet infört en ny bestämmelse, som ger länsstyrelserna rätt att på framställning medgiva uppskov med avlämnandet av deklARATIONER och inbetalande av skatt för de minsta skattskyldiga, som icke enligt lag äro skyldiga att föra handelsböcker och vilkas omsättning beräknas icke överstiga 3,000 kronor per år. Det skulle då komma att röra sig om mycket små skattebelopp, som varje månad skulle inbetalas, och bli ganska besvärligt för många av dessa, men också ganska besvärligt för länsstyrelserna, som skulle 12 gånger om året mottaga dessa deklARATIONER och dessa små skattebelopp. Man har ansett det vara ett förenklande och ett underlättande av det hela, om länsstyrelserna ha denna möjlighet. Därför har det sista stycket i 7 § införts.

En liten justering har vidtagits i 8 § men närmast därför att man ansåg, att detta hörde till tillämpningsföreskrifterna och behövde icke stå i författningen.

I 13 § har utskottet strukit 2 mom. Det är närmast av den anledningen att man tyckt, att det skulle kanske komma att verka en liten smula egen-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

domligt, om det skulle stå i författningen, att taxeringsnämndens ordförande skulle tillse, att uppgifter enligt 7 § komma honom till handa. Det skulle nämligen innebära, att taxeringsnämndens ordförande skulle tillse, att länsstyrelsen fyller sin uppgift på ett riktigt sätt. Det kanske han bör göra. Men vi tyckte icke, att det var lämpligt, att det stod så i författningen.

Så är det den sista paragrafen, som rör ikraftträdandet. Där har man menat, att när det nu är så kort tid, som vederbörande har på sig för att sätta sig in i författningarna och överhuvud taget ordna skatteuppbörden, kunde det vara riktigt att vederbörande finge litet längre tid på sig, innan de skola avgiva den första deklARATIONEN. Därför föreslås det, att de skola kunna få vänta med detta, om de göra anmälan till länsstyrelsen, till den andra månaden, för vilken de skola avlämna deklARATIONEN.

Ja, med detta har jag, herr talman, i största korthet vidrört en del av de justeringar och förändringar, som utskottet föreslår beträffande skatteförslaget.

I det särskilda yttrande, som är fogat till utskottets utlåtande och under-tecknats av herr Gränebo m. fl. — jag står också som undertecknare — ha vi framhållit, att vi frukta för de stora svårigheter, som i praktiken skola visa sig att tillämpa en beskattning av detta slag framför allt i fråga om handhavandet av skatteuppbörden och kontrollen. Vi framhålla också som vår uppfattning, att ett system med acciser på ett mindre antal varor, kombinerat med en direkt beskattning, lagd på den taxerade inkomsten, skulle ha varit bättre än detta förslag till allmän omsättningsskatt. Men av skäl, som framhållits såväl i utskottets utlåtande som i vårt yttrande, har något förslag i det avseendet icke kunnat framläggas.

Jag vill, herr talman, sluta med att uttala den förhoppningen, att de farhågor beträffande den allmänna omsättningsskatten, som från många håll uttalats, ändå till sist skola visa sig vara åtminstone i någon mån överdrivna och att det hela, som man brukar säga, ändå reder sig. Säkert är, att hur man än kommer att handhava denna beskattning och hur den kommer att skötas från det allmännas sida, kommer det för många, många enskilda att möta besvärligheter. Men vi ha ju, som väl är, ganska stor anpassningsförmåga. Därför vill jag, som sagt, hoppas, att det hela skall gå bättre än vad åtminstone pessimisterna nu frukta.

Jag ber därför till sist, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Det innebär säkert intet avslöjande av någon hemlighet, allra minst efter det anförande, som just hållits, om jag gör gällande, att knappast någon inom första särskilda utskottet riktigt vill kännas vid eller är tillfredsställd med det betänkande om omsättningsskatten, som nu ligger på kammarens bord. Denna bristande tillfredsställelse beror dock icke på meningsskiljaktighet om själva skattens nödvändighet. Det är kanske angeläget att särskilt understryka den omständigheten. I det statsfinansiella läge, i vilket vi befinna oss, måste nog denna väg beträdas. Något avslagsyrkande har icke heller blivit framställt inom utskottet.

Missbelåtenheten och misstämningen bero icke heller på någon känsla av att man skulle på ett eller annat sätt ha slarvat igenom detta stora och komplicerade problem av något slags rädsla för alla de besvärligheter, som mötte redan ganska omedelbart som man började söka tränga in i detsamma. Saken ligger ingalunda till på det sättet. Tvärtom har utskottet, såvitt jag förstår, med synnerlig omsorg företagit sin granskning, och det arbete, som ligger bakom betänkandet, vittnar högt om den traditionella sakligheten och grundligheten i riksdags-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
gens utskottsarbete. Men möjligheterna att komma fram till ett tillfredsställande resultat ha tyvärr varit begränsade. Först och främst har tiden varit knapp. Propositionen lämnades mycket sent, och arbetet har ju hela tiden skett under den obehagliga pressen, att skatten skulle kunna börja tillämpas redan den 1 januari, och att man måste vara färdig med betänkandet åtminstone fjorton dagar till tre veckor dessförinnan. Vidare får man betänka, att ett riksdagsutskott icke har till sin disposition den administrativa apparaten på samma sätt, som Kungl. Maj:t förfogar över densamma.

Icke desto mindre har utskottet lyckats genomföra flera för problemets allsidiga belysning viktiga utredningar — undersökningar, vilka — det vill jag särskilt framhålla — bort vara genom Kungl. Maj:ts försorg företagna, innan propositionen framlades, och sålunda redovisade i densamma. Genom att nu utskottet på grund av dessa bristfälligheter i propositionen måst företaga dessa undersökningar har utskottsarbetet givetvis blivit mycket försenat. Dessa undersökningar gälla andra eventuella vägar att taga ut de äskade 200 miljonerna. Jag behöver icke närmare skildra dessa olika alternativ, då de berörts av den föregående ärade talaren. Resultatet av vår utredning har emellertid blivit, att ingen av dessa linjer, såsom situationen nu ligger till, kunnat tillrättas. Under förhållandenas tryck har man sålunda icke haft någon annan utväg än att falla tillbaka på propositionen, ehuru säkerligen ingen i utskottet gjort detta med någon utpräglad glädje. Men då utskottet nu rekommenderar den vägen, sker detta — och det tror jag mig våga säga utan att direkt vara talesman för utskottet — med så mycken tvekan och ovisshet beträffande huru det hela tekniskt sett och kanske också finansiellt skall falla ut, att detta utlåtande ur den synpunkten får anses tämligen ovanligt. Några citat ur utlåtandet i detta hänseende tror jag mig icke behöva besvara kammarens ledamöter med. I själva verket kan man nog utan överdrift påstå, att utskottsutlåtandet i väsentliga delar har karaktären av en, visserligen hovsam, anmodan till Kungl. Maj:t att, så snart sig göra låter, komma tillbaka till riksdagen med ett bättre förslag till allmän omsättningsskatt än den tämligen improviserade skattelagstiftning, vilken nu såsom ett slags provisorium kommer att antagas — ty att det som vi nu gå att om några timmar besluta blir ett provisorium, tror jag mig redan nu kunna vara ganska övertygad om.

Ehuruväl utskottets högerledamöter äro ense med utskottsmajoriteten långa stycken, ha vi dock ansett oss böra ytterligare markera våra uppfattningar i en särskild reservation. Detta gäller särskilt den viktiga frågan om undantagen. Om ett stort antal varor undantagas från skatt, torde det bli tekniskt omöjligt för detaljhandeln att i praktiken handha skatteuppbörden. Redan de undantag, som föreslogos av de sakkunniga, voro ur den synpunkten ägnade att ingiva betänkligheter. I propositionen har antalet undantagsvaror ytterligare ökat, och slutligen har utskottet för sin del ännu en bit byggt på frilistan. Jag medger, att majoriteten inom utskottet lagt i dagen en synnerlig tveksamhet även på denna punkt. Utskottet säger sig ju icke ha kunnat undgå att taga starkt intryck av de framförda betänkligheterna mot förslaget, när det gäller exempelvis undantagen för vissa livsmedel, och har därför övervägt möjligheten att helt slopa dessa undantag. Utskottets resonemang härvidlag synes särdeles intressant och värdefullt, men enligt vår mening har utskottet icke dragit ut konsekvenserna av sin inställning i detta hänseende. Utskottet, som sålunda funnit önskvärdt, att Kungl. Maj:t »ägnar denna fråga uppmärksamhet», hade enligt vår mening därutöver bort föreslå skrivelse till Kungl. Maj:t med direkt hemställan om omedelbar utredning därom, ty att detta spörsmål mycket snart måste grundligt utredas, skola vi vara alldeles på det klara med. Tyvärr har icke utskottsmajoriteten fullföljt denna sin förnuftiga inställning och låtit den ut-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

mynna i ett yrkande om en sådan utredning. Från näringslivets sida ha dock dessa synpunkter starkt understrukits. Säkerligen är det också numera ganska allmänt bekant, att representanter för de två stora organisationerna på varudistributionens område, nämligen Sveriges köpmannaförbund och Kooperativa förbundet — en ganska ovanlig konstellation, vilket förhållande emellertid bevisar vikten av vad det här gäller — gemensamt inför utskottet med styrka gjort gällande, att ett genombrytande av skatteplikten i den omfattning, som skett genom de i författningsförslaget 2 § gjorda undantagen, måste, såsom talesmännen förklarade, allvarligt äventyra ett effektivt genomförande av den avsedda beskattningen i synnerhet inom livsmedelshandeln. På sina organisationers vägnar — jag tycker det kan vara angeläget att inför kammaren meddela detta — avsåg sig dessa representanter allt ansvar för hur den nya skattelagen komme att fungera i praktiken. De tillade, att bestämmelserna om en lång rad undantag i tillämpningen sannolikt komme att verka nedbrytande på moralen på mer än ett håll inom näringslivet.

I elfte timmen har så från handlens sida en vädjan riktats direkt till riksdagen att beakta dessa svårigheter vid omhändertagandet av omsättningsskatten. Bestämmelserna om undantagsvaror komma att ställa detaljhandeln inför ett svårt, ja hart när olösligt problem. Svårigheterna ökas givetvis därigenom, att detaljaffärerna inom livsmedelsbranschen, där flertalet skattefria varor återfinnas, redan nu, såsom alla veta, äro hårt pressade av arbetet i samband med ransoneringarna — ett arbete, som naturligtvis kommer att ytterligare öka i samma grad som antalet ransoneringar ökar. Nog tycker jag, att det varit rimligt, om man från utskottsmajoritetens sida tagit något större hänsyn till påpekanden av denna art än som nu tyvärr blivit fallet. Ty det är ju dock så, ärade kammarledamöter, att det är köpmännen och även hantverkarna, som åläggas arbetet med skattens inkasserande och inlevererande till statsverket utan att någon ersättning för detta arbete ens sättes i fråga. När saken ligger till på det sättet, tycker jag, att det vore rimligt, om man velat lyssna något till de synpunkter, som ifrån detta håll givits tillkänna.

Efter att ha tagit del av alla dessa omständigheter ha vi inom vår meningensriktning funnit det oundgängligen nödvändigt, att en utredning så snart som möjligt sättes i gång för att klarlägga, huruvida en godtagbar lösning av hit hörande problem kan i ett sammanhang ernås. Skulle vid en sådan lösning den skattepliktiga omsättningen komma att mera väsentligt ökas, torde därmed en sänkning av skatteprocenten kunna möjliggöras, en omständighet, som jag anser det kan vara anledning peka på för kammaren.

Vi ha också i vår reservation tagit upp frågan om synlig eller osynlig skatt. Enligt vår mening har utskottet icke heller i det avseendet tillräckligt beaktat den opinion, som i detta spörsmål kommit till synes från affärsvärldens sida. Inom dessa kretsar har man ju bestämt uttalat sig till förmån för ett system med synlig skatt. Om kammarens ärade ledamöter vilja slå upp utlåtandet på sid. 7, finns där redovisat huru uttalandena för en synlig resp. osynlig skatt gruppera sig. Av denna förteckning framgår, att icke mindre än 23 sammanlutningar, flera av riksomfattande karaktär, föreslagit eller uttalat sina sympatier för att omsättningsskatten skulle göras synlig, under det att tre sammanlutningar uttalat sig för en osynlig skatt, nämligen Föreningen allmännyttiga kafébolag, Mjölkbaren aktiebolag samt Stockholms matvaruhandlareförening u. p. a. Jag vill icke draga alltför stora slutsatser av denna relation, 23 på ena sidan och 3 på den andra sidan, men jag har ansett det icke vara alldeles opåkallat att fästa kammarens uppmärksamhet därpå. Denna mening — alltså till förmån för en synlig skatt — har också biträts av bl. a. t. f. che-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
fen för kommerskollegium — en omständighet av betydelse, då ju kommerskollegium är det ämbetsverk, som närmast har att tillvarata näringslivets intressen. Trots denna redan på ett förberedande stadium från många håll inom näringslivet framförda uppfattning har något klarläggande av detta problem icke skett i propositionen. Det hade dock varit tid till detta. Någon utredning därom inom utskottet har icke heller varit möjlig, därför att det icke fanns tid till någon sådan. Såvitt vi förstå, kan man dock omöjligen lämna frågan åt sitt öde. Något verkligt försök att knäcka den måste komma till stånd, och det bör självfallet ankomma på Kungl. Maj:t att taga itu med den saken. Att Kungl. Maj:t vid detta arbete måste hålla nära kontakt med näringslivet, anse vi reservanter ofrånkomligt. Inom parentes vill jag framhålla, att hade man på vederbörligt håll vid utarbetandet av detta omfattande skatteförslag — en beskattningsform, som är alldeles ny för vårt land — i tid sökt känning med näringslivet och inhämtat dess råd i de mångahanda praktiska spörsmål, som resa sig i samband med denna nya beskattning, så hade, därom är jag alldeles övertygad, propositionen fått en mera verklighetspräglad utformning än vad fallet tyvärr nu är, och detta skulle ha varit till lättnad icke bara för dem, som nu få det lika besvärliga som otacksamma uppdraget att handha uppbörden av skatten, utan till fromma även för statskassan. Jag tror, att om propositionen fått en mera verklighetspräglad gestaltning, hade detta varit till stor lättnad även för utskottet, som då blivit befriat från en stor del av det mycket mödosamma arbete, som utskottet nödgats nedlägga på hyfsningen av ekvationen inom den begränsade tid, som stått till förfogande.

I reservationen beröra vi även spörsmålet om butiksbegreppet, som i författningen är ytterst vagt och svävande utformat och i praktiken kommer att föranleda en oändlighet av komplikationer. Vi ha även sysslat med hantverkets och de mindre företagens ställning och författningens oklara formuleringar, när det gäller dessa områden. Ävenledes ha vi pekat på problemet »skatt på skatten». Ty det egendomliga är ju, att förslaget i realiteten icke innebär en omsättningsskatt på 5 procent, utan den omsättningsskatt, som kommer att uttagas, blir nog räknat 5.263 procent — ett förhållande, som vi ur principiella synpunkter icke anse riktigt. Då dessa spörsmål emellertid förmodligen i fortsättningen komma att närmare belysas, skall jag icke närmare gå in på dem.

Till slut vill jag, herr talman, blott uttrycka en varm förhoppning, att den fortsatta utredningen av alla de skiftande och mycket svåra problem, som omsättningsskatten reser, måtte igångsättas så snart som möjligt. Att finansministern själv, efter vad som framkommit under utskottsarbetet och redovisas i betänkandet med dess reservationer, måste känna sig övertygad om att en dylik grundlig översyn omedelbart bör vidtagas, finner jag tämligen sannolikt. Utskottets ingående och vederhäftiga granskning liksom de omfattande utredningar inom problemkomplexets ram, som utskottet funnit sig böra företaga, synes enligt min mening — jag tror, att utskottets alla ledamöter äro ense därom — kunna bilda en god grund för ett fortsatt arbete inom finansdepartementet för att uppnå och få fram de alldeles ofrånkomliga kompletteringarna och justeringarna av denna skattelag, som nog tyvärr tillkommit i alltför stor hast, när man äntligen beslöt, att det skulle bli en skatt. Mellan den tidpunkt, då de sakkunnigas P. M. framlades, och den tidpunkt, då beslut fattades om att denna P. M. skulle omvandlas till ett skatteförslag, förflöt tyvärr alltför lång tid. Därest kammaren har den uppfattningen, att en dylik översyn snarast bör komma till stånd, kan särskilt uttryck åt den meningen givas genom att taga den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen med dess direkta hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t i saken, till vilken reservation jag

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ber att få yrka bifall i dess punkt 1). Till de övriga yrkanden, som innefattas i denna reservation, skall jag be att få återkomma under den fortsatta fördragningen av detta ärende.

Häruti instämde herrar *Nylander* och *Janson* i Frändesta.

Herr Wallén: Herr talman! Då jag i anledning av den föreliggande skattepropositionen väckt en motion, ber jag att få ta uppmärksamheten i anspråk för att anföra några synpunkter. Jag vill helt och fullt understryka utlåtandet av herr Gränebo m. fl. om de tungt vägande *betänkligheter*, som förslaget om omsättningsskatt är ägnat att inge. Skatten drabbar, såsom jag även i motionen framhållit, de ekonomiskt svaga och minst bärkraftiga *hårdast*. Det är all anledning att betona det uttalande, som gjorts av herr Gränebo m. fl., att denna skatteform kommer att drabba medborgarna utan annan hänsyn till bärkraft och skatteförmåga än som innebäres i de föreslagna undantagen. Särskilt känbar blir en sådan beskattning av nödvändighetsvaror, livsmedel såsom kött och fläsk, ost, ägg, fisk och trädgårdsprodukter. Svåra återverkningar för folkförsörjningen kunna även befaras av en skatt, som drabbar jordbruksmaskiner och annat för livsmedelsproduktionen nödvändigt. Fördyring av kläder, skodon o. s. v. blir även för den enskilde känbar nog. Och märk väl, denna beskattning drabbar *den barnrika familjen* och *den lilla inkomsttagaren*, som för sin nödtorft förbrukar allt som han förtjänar, *hårdare* än andra. I synnerhet i nuvarande tider, då inknappningarna ändå bli kännbara nog och arbetslöshet och brist hota mången, synes en sådan beskattning icke böra komma i fråga. Det strider mot mitt sociala samvete och mot hela det sociala reformarbete, som under senare år genomförts för att upprätthålla en nödvändig social standard för de barnrika familjerna, att medverka till en sådan skattelagstiftning.

Även rimlig hänsyn till *näringslivet* och rent praktiska synpunkter tala mot denna skatteform. Med allt skäl framhåller herr Gränebo m. fl. i sitt yttrande till utskottets utlåtande, hurusom det ligger i sakens natur, att en skattelag av förevarande slag blir i många hänseenden *oklar* och *svårtolkad* och därigenom lätt föranleder *orättvisor*, *trassel* och *missnöje*. Detta är fullständigt riktigt, och för min del vill jag *icke* medverka till en skattelagstiftning, om vilken något sådant med fullt fog kan sägas. Det synes verkligen allt annat än lämpligt att, såsom föreslagits, tvångsvis göra mellan ett- och tvåhundra tusen detaljhandlare, hantverkare och andra småföretagare till uppbördsmän för de i regel kanske ganska små belopp, som månadsvis inflyta genom denna skatt, samt ålägga dem särskild bokföring och redovisning därav. Utav dessa mindre företagare ha många icke skyldighet att föra handelsböcker, och många äro ännu i avsaknad av ordnad bokföring. Svårigheterna för dessa att fylla den dem ålagda uppgiften skulle givetvis bli betydande, och kontrollen från det allmännas sida kan bli vanskelig samt dyrbar att utöva. Även med bästa vilja kunna misstag begås, som kunna leda till ledsamheter för vederbörande.

Uppdelningen av varuslagen i butikshandelsvaror och andra varor, att dessa senare i allmänhet äro fria men icke alltid, o. s. v. gör icke systemet enklare. Då det därtill i vissa fall är *ändamålet* för en varas användning och icke varuslaget, som kan bli avgörande för om den är skattepliktig eller ej, förstår man, att hela systemet är *ohållbart*. Att skatten tvärt emot vad som från så många håll yrkats göres »dold» bidrager även till att försvåra kontrollen både från allmänhetens och myndigheternas sida.

Från vissa håll har man sökt göra gällande, att det är handlande och hantverkare, som få bära skatten. Att detta icke är ekonomiskt möjligt eller riktigt

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

är uppenbart. Att detta icke heller är finansministerns mening ger en till propositionen fogad bilaga klart vid handen. Däri framhålles, att under en period, då prisnivån befinner sig i rörelse uppåt, »de mot skatten svarande prisförhöjningarna på konsumtionsvaror komma att fullt uttagas, och skatten kommer därigenom att få en tydlig konsumtionshämmande effekt, vilket under nuvarande omständigheter måste betraktas såsom ett plus». Att genom att belägga nödvändiga livsmedel med en skatt minska konsumtionen kan enligt mitt förmenande icke anses riktigt, utan en konsumtionsminskning bör väl ändå ske genom ransoneringar, som *lika drabba fattiga och rika*. Detta slags konsumtionshindrande skulle huvudsakligen drabba de fattiga och barnrikaste, under det att de ensamstående eller förmögna praktiskt taget icke alls skulle beröras. Rätten att tillgodose ett nödtorftigt uppehälle bör icke drabbas av någon särskild *skatt* utan genom *ransonering* som göres lika för alla — rik och fattig. Jag kan därför icke betrakta detta steg, som vi taga, såsom ett *plus*. Tvärtom synes det mig, som om man kan få leta efter en olämpligare skatteform än den här föreslagna. Detta var min uppfattning, när jag väckte min avslagsmotion, och denna min övertygelse har endast stärkts, när jag tagit del av den skarpa kritik av propositionen, som återfinnes i utskottets utlåtande, och än mera i det av mina partikamrater avgivna särskilda yttrandet.

Med hänsyn till vad jag sålunda anfört, ber jag att icke minst i folkgemenskapens namn kort och gott få yrka *avslag* på utskottets hemställan.

Herr Henriksson: Herr talman! Det var med ganska utpräglade olustkänslor, som jag för jämnt två månader sedan tog del av Kungl. Maj:ts proposition nr 3 och den utformning av en allmän omsättningsskatt, som där föreslogs. Jag vågar också påstå, att samma känslor av olust ha varit till finnandes ganska vitt omkring både inom och utom riksdagen. Inställningen till det framlagda förslagets utformning är emellertid en sak och inställningen till den principiella frågan om behovet av en allmän omsättningsskatt i dagens statsfinansiella läge en annan sak. De förhoppningar, som man efter remissdebatten här i kammaren och den inledande principdebatten i utskottet kunde hysa beträffande riksdagens behandling av detta ärende, ha endast till mindre del kunnat infrias. Visserligen har utskottet försökt rätta till en hel del oformliga detaljer i Kungl. Maj:ts förslag, men flera mycket betydelsefulla bestämmelser har utskottet låtit kvarstå i propositionens utformning trots den mycket vägande kritik, som framförts just på dessa punkter.

Det har redan antytts, att denna frågas förberedande och handläggning varit av ganska anmärkningsvärd beskaffenhet. Jag hyser för min del den allra största respekt för den skattetekniska sakkunskap, som finns koncentrerad inom finansdepartementet, men såvitt jag förstår räcker det icke enbart med sådan sakkunskap, när man ger sig in på ett område sådant som detta. Man måste också göra klart för sig hur de lagtekniska begrepp, som man konstruerar fram, korrespondera med det verkliga livet. Det hade varit möjligt för departementet att få detta klarlagt, om man låtit näringsorganisationerna yttra sig över förslaget i hela dess vidd. Från handelsns sida har det sagts ifrån, att om statsmakterna finna det nödvändigt att förutom allt arbete, som handelsns utövare ha fått med ransoneringar o. dyl., pålägga dem även den stora och svåra uppgiften med en omsättningsskatt, så förväntade man, att statsmakterna vid omsättningsskattens utformning toge hänsyn till berättigade krav på klarhet i linjerna och enkelhet i tillämpningen. Så har dock icke skett. I juni månad voro representanter för näringsorganisationerna kallade till ett sammanträde i kommerskollegium, och vid detta sammanträde hade de tillfälle att framföra sina synpunkter på de sakkunnigas promemoria. Någon remissbehandling i vanlig ordning har

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

alltså icke ägt rum ens av promemorian. Från den tidpunkten var det emellertid klart, hur man från handens sida betraktade åtminstone ett par viktiga frågor i hela detta problemkomplex. Jag syftar här på frågan om den synliga skatten och på frågan om undantagen från skatteplikt. Trots detta och trots att propositionen icke avlämnades förrän den 11 oktober, hava några närmare utredningar icke verkställts av dessa spörsmål. I varje fall ha några sådana utredningar icke stått till utskottets förfogande. På det sättet har riksdagen satts i ett tvångsläge. Genom den knappa tid, som har stått till utskottets disposition, har riksdagen berövats sina möjligheter till ett fritt ställningstagande.

Inom utskottet deklarerades stora sympatier för en synlig skatt, men som utskottets ärade ordförande vid ett tillfälle uttryckte sig, kan herr talmannen icke ställa proposition på sympatier. Det fordras en författningstext för att man skall kunna ställa proposition. Inom utskottet fingo vi beskedet, att det visserligen var möjligt att omarbete författningen efter den synliga skattens princip men att tiden icke medgav en dylik omarbetning. Hur skall då riksdagsledamöternas mening i denna fråga kunna ta gestalt? Det är väl ändå för mycket begärt, att en enskild riksdagsman skall vara i stånd att utforma lagtext i ett dylikt ämne, när man icke ens kan få det biträde, som borde stå till förfogande vid en sådan utformning.

Jag skall icke här taga upp principfrågorna och synpunkterna på den synliga skattens för- och nackdelar. Jag vill endast säga, att jag för min del icke kunnat bli övertygad om att en sådan omläggning skulle medföra så stora svårigheter, som man här har framhållit och som i någon mån berördes av utskottets vice ordförande, eller att en omläggning skulle draga med sig så många nya och svåröverskådliga följder. Jag har fått min uppfattning bestyrkt, när jag resonerat med jurister om saken, men självfallet krävs det tid för att tänka igenom och utforma ett sådant författningsspörsmål. Det är djupt att beklaga, att icke Kungl. Maj:t har givit riksdagen möjlighet att välja mellan olika alternativ.

Vi motionärer, som ha framfört våra synpunkter på den synliga skatten i motionen II: 33, ha fortfarande samma inställning till denna fråga. Av de skäl, som jag nyss har nämnt, ha vi emellertid icke fått tillfälle att avge vår röst ens för ett reservationsvis utformat förslag.

Å sid. 16 i det föreliggande betänkandet har utskottet skrivit en inledning till sin behandling av propositionen. Utskottet säger där ifrån, att förslaget brister i klarhet, icke minst då det gäller de grundläggande reglerna om skattepliktens avgränsning. Ja, det är så sant som det är sagt. De uppdragna gränslinjerna korsa varandra på många sätt, och på vissa skattepliktiga områden, exempelvis vad gäller hantverket, har man svårt att hitta vare sig ut eller in. Den begäran om fortsatt utredning av detta spörsmål, som framföres i reservation av herr Bernhard Nilsson m. fl., är därför i högsta grad berättigad.

I propositionen säger departementschefen, att omsättningsskatten i princip bör utformas såsom en skatt på konsumenthandeln. Om jag förstått departementschefen rätt, har han med detta uttalande velat antyda en grundprincip för själva skattepliktens utformning av sådan innebörd, att konsumtionsvaror skola beskattas och produktionsvaror frias från skatt. Det är för övrigt en ganska naturlig princip. Redan i lagförslagets 1 § inför man emellertid en annan principlinje, som går tvärs över den nyssnämnda, i och med att man hänför skatteplikten till vad som man kallar »butikshandelsvaror». Om vad som sedan skall hänföras till butikshandelsvaror eller icke har man haft ganska oklara begrepp, men hade man hört sig för, tror jag, att handeln skulle ha kunnat lämna en hel del rätt värdefulla upplysningar på den punkten. Det måste otvivelaktigt uppstå många komplikationer, innan den föreslagna omsättnings-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

skattenämnden har hunnit med sina domslut och utarbetat de säkerligen rätt omfångsrika varuförteckningar, som bli nödvändiga.

Utskottet har för sin del avvisat en tanke, som framförts i en av mig väckt motion, II: 32, att man skulle bygga på det hävdvunna begreppet detaljhandel. För min del har jag icke blivit övertygad av utskottets resonemang på denna punkt. Om man, såsom ju är brukligt, med detaljhandeln menar försäljning till den konsumerande allmänheten, behöver man aldrig komma släpande vare sig med lokomotiv eller atlantbåtar, såsom utskottet har gjort.

Det räcker emellertid icke med de här berörda gränslinjerna på varuområdet. Förslaget innehåller också i 2 § en grupp skattefria varor. Att i 2 § 1 mom. finna några principiella linjer torde vara ganska svårt. Den tabell på skattefria varor, som där finns upptagen, torde ha tillkommit av rena opportunitetsskäl. Herr Hagberg i Malmö har redan berört frågan om undantagen. Han har framhållit de svårigheter, som dessa undantag framför allt i vad gäller livsmedel komma att vålla för handeln. Han har påpekat, att reservanterna ha funnit, att utskottet icke har dragit ut konsekvenserna av sitt eget resonemang genom att begära en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om ytterligare prövning av frågan om sloandet av dessa undantag. För min del har jag ansett, att icke ens reservanterna på denna punkt ha dragit ut konsekvenserna av sitt resonemang. Jag anser nämligen, att när denna sak blivit så klart framlagd från handelns sida och när utskottet självt är på det klara med att dessa undantag på livsmedelsområdet måste vålla handeln nära nog oöverstigliga svårigheter, så borde konsekvensen av detta ha varit, att man tog bort 2 § 1 mom. b). Jag har för min del också tillåtit mig att hemställa härom i en reservation.

Frågan blir då vilka följdverkningar en sådan åtgärd skulle föra med sig. Det har talats om två verkningar. Den ena ligger på det sociala området och den andra ligger på vad man skulle kunna kalla jämlikhetens område.

De sociala verkningar, som ett borttagande av dessa viktiga livsmedel skulle föra med sig, borde man dock kunna komma till rätta med inom en icke alltför avlägsen framtid. Principer finnas redan utformade för hur man skall kunna lämna stöd åt de mindre inkomsttagarna och de barnrika familjerna. Jag tar som exempel smörribatteringen och rabatten vid inköp av margarin. Ett borttagande av undantagen skulle därför enligt mitt förmenande icke behöva vålla de stora olägenheter, som här ha påpekats, därför att Kungl. Maj:t bör ganska snart vid lagtima riksdagen kunna framlägga ett förslag att rätta till saken.

Samma uppfattning hyser jag beträffande frågan om likställighet, som gäller jordbrukarnas uttag ur egen rörelse. Det har framhållits, att om dessa nu undantagna livsmedel göras skattepliktiga, skulle det uppstå en olikställighet, om man icke låter jordbrukarna på samma sätt som köpmän och hantverkare betala skatt för uttag ur egen rörelse. Såvitt jag förstår bör emellertid även härvidlag möjlighet finnas att utan alltför stor apparat komma till rätta med problemet och att få ett förslag härom framlagt till lagtima riksdagen.

Innan jag lämnar detta moment skulle jag dock vilja peka på ett par saker i det lagförslag, som utskottet nu föreslår. Bland de undantagna varorna befinner sig också margarin. Jag måste deklarerat, att jag har väldigt svårt att förstå det fina i detta arrangemang. Här komma statsmakterna och i ett svep öka margarinaccisen med 2 kronor, och sedan inför man margarinet som undantag från skatteplikt, när det gäller 5 procent omsättningsskatt. »med hänsyn till de breda folklagens ekonomi!»! Utskottet säger självt, att ju flera undantag det blir, desto besvärligare blir det för handeln. Vore det inte då enklare att låta margarinet bli skattepliktigt och i stället minska på accisen?

En annan punkt är den, när man i Kungl. Maj:ts förslag till skillnad från

Förslag till förordning om allmän omsättningskatt. (Forts.)

det som utredningsmännen hade föreslagit inför undantag för mjöl, gryn och bröd. Det visar sig nämligen här, att fortfarande vet inte handeln vad det är som är undantaget, eftersom det står »de slag av mjöl, gryn och bröd, som Kungl. Maj:t bestämmer». Man vet alltså ännu inte, vad detta undantag kommer att innebära.

Utskottet har försökt att tillmötesgå de berättigade kraven på likställighet mellan butikshandeln och annan handel, när det gäller försäljning av butikshandelsvaror och när det gäller försäljning till återförsäljare. Det är ju mycket berättigade krav som framställts, och det är tacknämligt att utskottet försökt rätta till det hela. Men när utskottet tillmötesgår dessa berättigade krav vågar inte utskottet göra det utan mycket klara och precisa skrankor, och jag kan för all del även förstå att man vill ha klara linjer i detta avseende. Det är av intresse att göra jämförelse mellan detta arrangement och anordningen med undantagen under 2 §, framför allt punkten b). Där finns det inga skrankor alls, utan det kommer att bli mycket svårt både för kontrollen och för köpmännen att kunna klara ut problemet. Jag anser, att logiken härvidlag inte är så överdrivet stor.

När det nu inte har varit möjligt att få fram ett utformat förslag om synlig skatt, kvarstår här problemet med skatt på skatten. Det är en betydande olägenhet för handeln, framför allt när det gäller märkesvaror och sådana branscher, som arbeta med bruttopriser i stor utsträckning. Det borde vara en gärd av rättvisa, skulle jag vilja säga, mot handeln att i någon mån eliminera alla de svårigheter, som här komma att resa sig. Om kammaren följer reservanternas förslag på den punkten, att den skattepliktiga omsättningen skall vara 95 procent av vederlaget inklusive skatten, så skulle man tillmötesgå ett krav ifrån handels sida, som både är berättigat och inte behöver, såvitt jag kan begripa, vålla några som helst olägenheter för statsmakterna.

Herr talman! Det finns ju många saker i detta utskottsbetänkande, som det vore anledning att uppehålla sig vid. Jag skall inte upptaga tiden längre än som har skett mer än med ett par små saker. På sidan 20 har skrivningen utformats så att den kan föranleda vissa missförstånd. Det gäller frågan, huruvida försäljning skall betraktas såsom »yrkesmässig» eller »icke yrkesmässig», och utskottet talar i detta sammanhang om vilken ställning som föreningar av olika slag skola ha. Man säger ifrån, att det är uppenbart att en sådan grupp av föreningar som ekonomiska föreningar skola vara skattepliktiga, eftersom de utan tvekan äro återförsäljare i författnings mening. Likaså anser man, att föreningar, som *bildats* för att anskaffa varor, också böra behandlas såsom återförsäljare. »Däremot torde exempelvis», säger utskottet, »en bostadsförenings anskaffning av varor för föreningsmedlemmarnas räkning icke kunna betraktas som yrkesmässig återförsäljning, varför föreningen torde få utgöra skatt å inköpsbeloppet. Detsamma torde gälla beträffande ideella föreningar.» Eftersom det här står, att en förening skall ha *tillkommit* för att bedriva handel, kan ju strängt taget en sådan här ideell förening börja med en varuanskaffning och på det sättet kringgå skatteplikten vid försäljning. Jag anser för min del, att utskottet icke har menat detta, men skrivningen har vållat missförstånd, och det bör sägas ifrån, att utskottets uppfattning har varit den, att om en sådan förening lägger om sin verksamhet i nyss nämnd riktning, bör den betraktas såsom en förening för anskaffning av varor.

Herr talman! Då nu statsmakterna stå i begrepp att pålägga handels och hantverkets utövare en stor och svår uppgift i samhällets intresse, så bör man ta rimlig hänsyn till näringsutövarnas möjligheter att gå i land med denna uppgift. För var och en som studerat detta utskottsbetänkande bör det vara

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

uppenbart, att många problem ännu äro oklara och att en omedelbar fortsatt utredning är behöfelig. Det är också en rimlig begäran att handelns arbete underlättas genom att konstruktionen med skatt på skatten elimineras, och det kan ske genom ett bifall till reservanternas förslag om att den skattepliktiga omsättningen skall vara 95 procent av vederlaget inklusive skatten.

Den ur handelns synpunkt kanske allra viktigaste frågan är dock undantagen under 2 §, 1 mom. b), nämligen att dessa undantag avlägsnas ur författningen. Som redan herr Hagberg i Malmö erinrat om har den enskilda och den konsumentkooperativa handelns huvudorganisationer vid en gemensam uppvaktning inför utskottet frånsagt sig ansvaret för följderna, om den här undantagsbestämmelsen får kvarstå. Är då riksdagen beredd att helt ta ansvaret? Det måste, såsom jag redan påpekat, finnas möjligheter för Kungl. Maj:t att på ett tidigt stadium av instundande lagtima riksdag komma med förslag, som ta sikte på de följdåtgärder, som utskottet har pekat på, när det gällt dessa undantag.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1) och 2).

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Vid ett par tillfällen, då vi behandlat spörsmål om täckande av de stegrade statsutgifterna med direkta skatter, har tanken på denna omsättningsskatt, som vi i dag behandla, gång efter gång kommit fram. Jag har vid dessa tillfällen sagt, att det är alla skäl att ur såväl näringslivets som allmänna synpunkter icke forcera fram denna nya skatteform, ty vi komma säkerligen därmed att möta svårigheter som man vid ett hastigt övertänkande överhuvud taget icke ägnar någon som helst uppmärksamhet. Arbetet med det nu föreliggande skatteförslaget, som första särskilda utskottet haft att taga befattning med, visar till fullo riktigheten av dessa erinringar. Man torde utan överdrift kunna säga, att man praktiskt taget ur alla synpunkter kan resa invändningar mot den här föreslagna omsättningsskatten utom ur en synpunkt: det är ett lätt och gott sätt att skaffa pengar. Det är den enda synpunkten som har ett verkligt värde. På alla andra punkter kan det göras bestämda och hållbara erinringar ur såväl principiella som skatte-tekniska synpunkter.

När nu första särskilda utskottet efter, vilket redan här har omvitnats, en synnerligen ingående prövning av förslaget har kommit till det resultatet, att det tillstyrkt riksdagen att bifalla Kungl. Maj:ts hemställan, så är det — det bör sägas ifrån — det nuvarande statsfinansiella läget, som har varit det avgörande. Man har från olika håll mot det föreliggande förslaget till omsättningsskatt ställt andra alternativ, dels alternativet att genom den direkta beskattningen uttaga erforderligt belopp, dels alternativet att genom acciser på ett begränsat antal varor få ungefär samma belopp. Det förslag som föreligger i en motion om att man genom en direkt skatt skulle skaffa ersättning har enligt den omprövning som utskottet har gjort visat sig få synnerligen ojämana verkningar. Man skall här erinra sig, att den föreslagna skatten skulle skilja sig från den ordinarie beskattningen på det sättet, att det var avsett, att denna direkta skatt icke skulle läggas på det beskattningsbara beloppet utan på det taxerade beloppet. Det torde också vara ogörligt, som vårt skattesystem för närvarande är konstruerat, att utöver de 150 % som nu uttagas utan vidare ta ut ett belopp som motsvarar det som beräknas inflyta genom denna omsättningsskatt.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Det ligger ju nära till hands att fråga sig, vilka förändringar i skattesystemet som skulle vara tänkbara för att nå fram till det önskade resultatet. Det har ju redan vid föregående tillfällen kastats fram den tanken, att man allt efter som svårigheterna öka icke kan bibehålla de höga familjeavdrag som bestämdes vid den nuvarande skattelagstiftningens genomförande år 1938. Det skulle således innebära, att man nödgades gå till en förändring. Jag är icke blind för att den tid kan komma, då man nödgas vidtaga en justering av dessa familjeavdrag. Jag är icke heller blind för att en annan väg är möjlig, nämligen att justera skatteprocenten. Men då kommer det, det böra vi ha klart för oss, icke att kunna undvikas, att justeringen av den nu utgående skatteprocenten sker i botten. Det måste såvitt jag kan döma leda till det resultatet, att det blir de stora familjerna, de fattigaste i samhället, som komma att drabbas särskilt hårt av en sådan anordning. Det skulle vara intressant att på här ifrågakvarande område företaga en undersökning, huruvida det icke skulle visa sig bli så, att genom en ändring i familjebidragen och genom en förändring av skatteprocenten i botten de stora barnrika familjerna i vårt land skulle drabbas hårdare, än de göra genom den avsedda omsättningsskatten. Det är, herr talman, möjligt att vi en dag komma i det läge, då vi nödgas vidtaga dessa åtgärder, men enligt min uppfattning böra de få anstå, till dess att vi kunna konstatera, att vi äro i ett nödläge som tvingar fram sådana anordningar.

Vad gäller den andra vägen att genom en accis på ett begränsat antal varor skaffa ersättning för den nu föreslagna omsättningsskatten, så är det icke tvivel underkastat, att man genom accis exempelvis på socker, salt, smör, tvättmedel, tändstickor och möjligen någon annan vara skulle kunna plocka fram omkring hundra miljoner kronor. Den tanken har kastats fram i en motion, att man även genom en accis på hyresbetalningen skulle få den erforderliga skattefyllnaden. Det är klart, att om man lägger 10 procents accis på de till ungefär 1,000 miljoner kronor uppgående hyresinkomsterna, så skulle man på detta sätt få 100 miljoner kronor. Men jag fruktar, att vi snart nog skulle nödgas konstatera, att det skulle ha en synnerligen menlig inverkan på bostadsmarknaden. Det skulle tvinga fram en efterfrågan på framför allt mindre lägenheter, en lägenhetstyp på vilken det nu råder knapphet, och detta skulle kanske hårdare än någon annan accis gå ut över de fattiga, de stora barnrika familjerna. Inom utskottet ha vi, när vi plockat bort det som det i nuvarande läge är orimligt att pålägga en hög skatt, icke kunnat komma till det resultatet, att vi på accisens väg ha att finna en ersättning för omsättningsskatten, detta så mycket mera som, om man går denna accisväg, man skulle få tänka sig att ta till en lagerbeskattning, således en beskattning av de varor som ligga i lager och som kanske så småningom komma att försvinna. Det skulle inte vara något att invända mot en sådan anordning, och den skulle kanske vara mindre orättvis än åtskilligt av det andra som föreslås, om det inte, när särskilda utskottet försökt att tekniskt forma ut ett förslag härom, hade visat sig möta så stora svårigheter, att vi icke ha kunnat genomföra denna tanke. Sedan bör man ju också ha klart för sig, att en sådan lagerbeskattning blir en skatt av engångskaraktär och att vi således bara ha att räkna med den en gång, för endast ett budgetår. Utskottsmajoriteten liksom de som stå för det särskilda yttrandet, där man har uttalat önskemål om att vi skulle gå andra vägar, vi få väl i dag trösta oss med att läget i verkligheten är sådant, att anhängarna både av den direkta skattevägen och anhängarna av den särskilda accisvägen komma att bli bönhörda tämligen snart.

När utskottet hade kommit till detta resultat, ägnade utskottet en särskild uppmärksamhet åt frågan om man icke för att undvika alla dessa många ställen, där skatten skall utkrivas, kunde vidtaga en sådan anordning, att man

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

kunde lägga denna skatt på ett tidigare stadium av handelsvägen. Det har redan sagts här av herr Andersson i Dunker, att denna anordning förefaller vid ett första påseende vara synnerligen enkel och bestickande. Men när vi gingo in i en prövning av densamma, visade den sig icke ha några fördelar framför den linje som är propositionens. Det är nämligen på det sättet, vilket man kanske icke ägnat tillräcklig uppmärksamhet, att grossisthandeln icke ombesörjer en så stor del av handeln som man i första ögonblicket tänker sig. Det har i utskottet från grossisthåll meddelats, att mellan 50 å 60 % av detaljhandels omsättning går genom grosshandeln. Om det då vore meningen att taga ut omsättningsskatt på varor i samma omfattning som propositionen avser, så måste man komplettera denna grossistskatt med en skatt på alla dem som förse detaljhandeln med de varor som icke gå genom grossisthandeln, och enligt de beräkningar vi gjort skulle man i stort sett komma till samma antal som man kommer till, om man bibehåller propositionens linje. Därtill kommer ju en sak som har en viss betydelse i detta sammanhang. Genom införande av en grossistskatt skulle detaljhandeln komma att få betala skatt i förskott.

I den debatt som har förts har, kanske icke så mycket här i kammaren i dag som i pressen och i framställningar från olika organisationer, gjorts en mycket stor fråga av frågan om skatten skall vara synlig eller osynlig. Jag tror, att man har gjort denna fråga aldeles för stor. Den är icke stor, och när man kommer den in på livet, äro meningsskiljaktigheterna icke heller så stora som de vilja synas på det förberedande stadiet. Det har visat sig, och det är det som närmast varit avgörande för utskottet, att intet av de fyra system som framlagts av handels organisationer har kunnat hålla måttet inför en omprövning. Det finns också många områden där en kontroll, sådan som den som skall ske i fråga om den synliga skatten, skulle beträffande småsaker medföra så höga kostnader för handeln, att det väl är fråga om huruvida handeln kan ha något intresse på denna punkt. Jag tycker, att vad som bäst visar, hur det härvidlag förhåller sig, är, att icke en gång huvudmotionären, den mest entusiastiske och stridbare anhängaren av den synliga skatten, herr Henriksson, har vare sig under utskottsbehandlingen eller i sin reservation lyckats forma ut sina linjer på ett sådant sätt, att han har vågat ställa ett yrkande på en synlig skatt. Jag förstår de svårigheter som i detta fall föreligga för en enskild riksdagsman, och jag vet också, att herr Henriksson lagt ned mycket arbete för att åstadkomma ett sådant förslag, ehuru han icke lyckats. Jag tror också, att om man går att spörja sig, varför det är så viktigt att göra den här lilla femprocentiga skatten synlig, när alla våra andra indirekta skatter, som äro mycket större, äro dolda, så kanske den förklaringen ligger närmast till hands åtminstone för mig, att jag skulle vilja vara med om att göra denna skatt synlig för att visa konsumenterna, huru liten del denna skatt har i den allmänna prisstegringen.

Den stora, den centrala punkten i detta sammanhang är naturligtvis frågan om undantagen. Jag medger oförbehållsamt, att jag icke ett ögonblick tvekar på den punkten, att den enklaste, den bästa formen för omsättningsskatten finge man genom att följa herr Henrikssons reservation och stryka ett streck över alla undantagen. Det vore den enklaste vägen och den som vållade de minsta besvärligheterna. Ty ingen skall förneka, att det ligger åtskilligt i att just de flesta av de svårigheter som beredas handeln i samband med denna omsättningsskatt ha sin grund i undantagen. Men även om man konstaterar, att detta vore den enklaste och bästa vägen, den som vållar de minsta besvärligheterna och den på vilken man lättast kunde handha denna beskattning, så får man icke bortse ifrån att man genom denna anordning skulle göra klyftan större

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

mellan dem som skulle få bära denna skatt och dem som vid uttag av produkter från egen fastighet skulle befrias från skatt på de varor som innefattas i de stora undantagen. Jag medger också, att den synpunkten är beaktansvärd, att genom denna lag mången blir befriad från skatt som skulle kunna bära den, men det är dock en småsak jämfört med de sociala och psykologiska skäl som i det nuvarande läget tala för att undantag göras.

Vi ha i utskottet varit inne på den linjen, att man skulle kunna taga bort undantagen, och att man skulle kunna lägga denna skatt också på uttag från egna fastigheter, således att man från jordbrukarna skulle uttaga skatt även på vad de i olika former ta ut ur sin rörelse. Herr Henriksson har sagt, att han är anhängare av den linjen, och han har gjort gällande, att det nog vore ett enkelt sätt att gå tillväga på. Vid ett första påseende fick också utskottsdelegationen den uppfattningen, att det kanske vore en enkel väg, men det visade sig, när man kom den närmare in på livet, att de uppgifter som skulle kunna läggas till grund för beskattningen av jordbrukarna voro alltför osäkra för att man skulle våga sig på en sådan anordning. Utskottet har emellertid funnit saken vara av det intresse, att det i sin motivering framhåller, att Kungl. Maj:t bör ägna all uppmärksamhet åt denna sak.

Nu ha både herr Hagberg och herr Henriksson gjort gällande, att utskottet borde gått ett steg längre. Utskottet skulle ha följt reservanterna med herr Nilsson i Landeryd i spetsen och yrkat på en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till en sådan anordning. Jag kan ju erkänna, att liksom det är psykologiska skäl som tala för undantagens bibehållande, så är det givetvis i mycket hög grad psykologiska skäl som tala för att utskottet stannat för det skrivsätt som det har använt, ty det finns ju ingen anledning att i nuvarande läge, då förhållandet mellan stad och land eller mellan vissa av stadens och landsbygdens befolkningsgrupper är tillräckligt spänt förut, utan att det är nödvändigt skapa några ytterligare irritationsmoment.

Det är den synpunkten, som har varit vägledande för utskottet, och den undersökning, som kan ske och som måste ske i samband med hela detta problem, är ju icke någon undersökning som omfattar någon vecka eller någon månad. Jag tycker att det resonemang, som man här för ifrån reservanternas sida, nämligen att det är bara att säga till Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t skall följa dessa ting och framlägga förslag, är av rent teoretiskt slag. Ty skall man utan en längre erfarenhet försöka avlägsna de svårigheter, som möta oss i denna skattelagstiftning, så får man inte sätta sig ned och resonera teoretiskt. Det är erfarenheten sådan som den har visat sig under månader, kanske under år, som måste bli utslagsgivande. Annars kommer Kungl. Maj:t till samma resultat som utskottet kommit till. Vi resonera om riktigheten av den eller den linjen, men det finns inte den erfarenhet som gör oss säkra på att det kan utformas på det eller det sättet.

Utöver de undantag, som Kungl. Maj:t har föreslagit, har utskottet lagt till utsädet, fröerna och spannmålen. I realiteten har det varit så, att det har varit avsett ifrån början. Sedan är det tidningarna, där utskottet ansett pappersskatt vara en lämpligare väg, och så är det fiskredskapen, där utskottet har ansett sig bära söka ge detta stöd åt en näring, som kan bli av synnerligen stor betydelse för folkhushållet i den tid vi nu genomleva.

Första särskilda utskottet har strävat efter att nå en ökad klarhet på olika punkter i det föreliggande förslaget. Jag tror att man har lyckats i åtskilliga avseenden. Förändringarna i 2 § 2 mom., i 6 § och i 7 §, liksom i anvisningarna och övergångsbestämmelserna, syfta alla till att göra det hela smidigare, lättare och klarare. Jag tror inte att det finns någon, som har deltagit i utskottets arbete, som inte förstår att trots allt vad som har gjorts för att av-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

lägsna många av svårigheterna, så torde det i det praktiska livet bli så att många, många svårigheter komma att möta vid tillämpningen av denna nya skattelagstiftning. Utskottet har ju också ansett sig böra fästa uppmärksamheten på nödvändigheten av att få fram en så enhetlig rättstillämpning som möjligt. Det är också utskottets förhoppning att den s. k. omsättningsskattenämnden snarast skall komma att tillsättas och att det skall vara möjligt att genom samarbete med näringslivets olika organisationer komma fram till bästa möjliga resultat. Men jag understryker ännu en gång, att det endast är erfarenheten, som kan komma att visa på de misstag, de orättvisor måhända, som finnas i detta förslag. Jag har således den bestämda uppfattningen, att vi nog få ge oss till tåls ett och annat år, innan vi kunna få rättat allt det som kanske är önskligt att det blir rättat, såvida, herr talman — jag medger att tanken är vild — vi inte vid den tidpunkten befinna oss i ett sådant läge att vi kunna göra oss av med hela denna skatteform.

Då jag hemställer om bifall till utskottets här föreliggande förslag så sker det inte med någon entusiasm, jag förklarar det högt och tydligt. Det sker därför att det i det nuvarande läget, såvitt vi ha kunnat bedöma, är nödvändigt att gå denna väg för att skapa täckning för de ökade statsutgifterna. Det är det statsfinansiella läget som tvingar fram denna skatteform. Hade det varit så, som jag hört en och annan göra gällande, att vi här bara stode inför att fylla igen det enda hålet i budgeten med 200 miljoner, då, förklarar jag, skulle jag inte ett ögonblick ha reflekterat på att ta denna omsättningsskatt. Men jag tror det är att leva vid sidan om verkligheten när man gör gällande, att få vi bara dessa 200 miljoner är saken klar, då behöva vi ingenting mer. Jag tror, herr talman, att vi först få hålla till godo med denna skatt, och därtill få vi göra oss beredda även för de skatteformer, som åtskilliga i dag anse vara alternativ till det nu föreliggande omsättningsskatteförslaget.

Jag ber, herr talman, att med anförande av dessa synpunkter få hemställa om bifall till första särskilda utskottets yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Ericson* i Boxholm, *Werner* i Hultsfred, *Holm*, *Persson* i Undersvik och *Karlsson* i Grängesberg.

Herr **Henriksson** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag anser det vara en svaghet från utskottets sida, när man för argumenteringen mot min principiella inställning till den synliga skatten på det sätt, som herr Olsson i Gävle nyss gjorde. Jag anser det vara en ännu större svaghet, när finansministern nyss i första kammaren ironiserade över dessa herrar, som inte ha dugt till att prestera ett förslag i detta avseende. Jag för min del är icke hovrättsmeriterad, och de flesta av denna kammares ledamöter tror jag inte heller äro det. Därför är det väl ganska mycket begärt då man menar, att vi här skola lägga fram en lag, som Kungl. Maj:t har vägrat att utarbeta. Ty så får man väl fatta saken, när näringsorganisationerna i juli månad klart sade ifrån sin uppfattning, men det icke föreligger något alternativ. Jag upprepar vad jag sade i mitt anförande förut: Kungl. Maj:t har i denna fråga satt riksdagen i efterhand och berövat riksdagen dess möjlighet till ett fritt ställningstagande. Vi ha varit i ett tvångsläge, och vi ha bara fått svälja.

Herr Olsson i Gävle nämnde också, att det blir erfarenheterna, som här få visa oss vägen. Ja, herr Olsson, det få nog erfarenheterna göra i rätt stor utsträckning, men jag tror att vi efter arbetet inom utskottet och all den gnuggning, som vi gjort där, blivit på det klara med att det finns en hel massa saker, som inte äro som de skola vara och som måste rättas till ett kommande år.

En av de avgörande punkterna är frågan om undantagen, där utskottet klart

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

säger ifrån, att de komma att vålla handeln oerhörda svårigheter, men inte dragit ut konsekvenserna av detta genom att självt åstadkomma den ändring i fråga om följdverkningarna, som man skulle kunnat göra med utgångspunkt dels från jordbruksbilagan till självdeklarationen och dels genom den reglering av rabattfrågan, som vi varit inne på och resonerat om i utskottet.

Herr Olsson i Gävle, som likaledes erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill bara till herr Henriksson säga att jag vidhåller min ståndpunkt. Jag kan inte förstå den synpunkten, att Kungl. Maj:t skulle vägrat att utarbeta alternativ. Jag kan inte erinra mig att Kungl. Maj:t brukar lägga fram alternativa förslag i sina propositioner. När nu inte utskottsmajoriteten har ansett sig böra gå på den linjen, finns det, åtminstone enligt den erfarenhet jag har från mina år i det här huset, ingen annan utväg än att de, som önska den formen, få vara snälla och utarbeta ett förslag. Det är det som inte föreligger, och jag kan inte tyda det på annat sätt än att man gått bet på uppgiften.

Härefter yttrade:

Herr Äqvist: Herr talman! När finansministern funnit det nödvändigt att söka täckning för de ökade statsutgifterna genom en skärpt beskattning och därvid valet fallit på en ökad konsumtionsbeskattning i form av en allmän omsättningsskatt, så måste affärsmännen lojalt foga sig i detta. Men affärsmännen skulle väl ändå ha kunnat få sina önskemål och synpunkter tillgodosedda i vad gäller skattens tekniska utformning. Jag syftar då här i första hand på frågan om synlig eller osynlig skatt. Av utskottets betänkande framgår, att 23 näringsorganisationer, dit landets förnämsta kunna räknas, såsom 6 handelskammare, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverksorganisation, Sveriges grossistförbund och Sveriges företagens riksförbund m. fl., alla ha uttalat sig för en synlig omsättningsskatt. Endast tre sammanslutningar, nämligen Föreningen allmännyttiga kafébolag, Mjölkbaren A/B samt Stockholms matvaruhandlareförening u. p. a., ha uttalat sig för osynlig skatt.

Flertalets mening har icke beaktats. Vad praktiskt taget hela näringslivet påyrkat har i proposition såväl som i utskott lämnats åsido. Och dock säger utskottet i sitt utlåtande: »Att ett system med synlig skatt skulle vara ägnat att underlätta kontrollen och därigenom bidra till att göra beskattningen mera effektiv, förefaller sannolikt.»

Vidare säges, att »om meningen vore att med beskattningen träffa endast den reguljära butikshandeln och annan försäljning, som sker under mera välorganiserade förhållanden, skulle enligt utskottets åsikt en synlig skatt trots vissa antydda besvärligheter måhända vara att föredraga». Och så tillägger utskottet: »Nu föreligger icke nyssnämnda förutsättning.» Enligt mitt förmenande föreliggande förutsättningar för att en synlig skatt bör uttagas. Det bör väl vara så, att den del av handeln, som icke kan betecknas som reguljär butikshandel och som icke kan sägas ske under mera välorganiserade förhållanden, borde anpassas efter flertalet — efter den reguljära handeln, från vilken utan tvekan omsättningsskatten till övervägande delen kommer att inflyta.

När utskottet säger, att det bjuder det emot att ge distributionsapparatens svagaste och sämst utrustade skikt ställning såsom skatteuppbördsmän, så kan detta vara förklarligt, men om vi i stället se till det väsentliga, nämligen att skatten helt och fullt inflyter till staten, då blir ett system med synlig skatt mest effektivt — även i vad gäller den del, som kommer att inflyta från den mindre väl organiserade handeln.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Utskottet säger slutligen, att en synlig skatt skulle påkallat en omarbetning i väsentliga delar av förslaget, och härför har näppeligen tid funnits. Dylika anförda skäl böra vi i riksdagen icke godkänna. Riksdagen får icke avhända sig svenska folkets urgamla rätt att sig självt beskatta genom att hänvisa till att tiden ej medger omarbetning av ett mindre lämpligt förslag. Omsättningsskatten har så att säga legat i luften så länge, att dylika skäl för ett mindre tillfredsställande skattesystem absolut icke borde få ifrågakomma.

Jag önskar i detta sammanhang ha utsagt, att den osynliga, dolda skatten åstadkommer ett osäkerhetsförhållande mellan köpmännen och allmänheten i vad gäller prissättningen. Och en dylik dimbildning kring prissättningen bör staten absolut icke medverka till. Staten bör i stället på allt sätt stödja och medverka till att redbarhet och ordning vidmakthållas och föregå med gott exempel.

Det har anmärkts, att en osynlig, dold skatt i viss mån skulle komma att överflyttas på detaljhandeln, enär konkurrensen icke skulle göra det tillrädligt att helt låta konsumenterna bära skatten. Det är fel att göra dylika beräkningar, ty förtjänstmarginalen för stora grupper inom detaljhandeln tillåter icke något dylikt. För övrigt skulle ju skatten i så fall träffa handeln och ej konsumtionen.

För synlig skatt tala också de många undantag från beskattningen, som Kungl. Maj:t föreslagit och som utskottet nu ytterligare utökat. Dessa undantag ställa detaljhandeln inför mycket svåra problem, särskilt inom livsmedelsbranschen. De större företagen, vare sig de äro enskilda eller kooperativa, ha numera en väl ordnad bokföring och varukontroll, och detsamma kan sägas om många mindre affärer. Men många småaffärer ha inte denna ordnade bokföring och ha inte heller resurser eller råd att åstadkomma den, och för dem blir den osynliga skatten mycket svår att efterkomma och svår att effektivt kontrollera. Kungl. Maj:ts proposition gav närmast intryck av att i frågan, om skatten skulle till allmänheten få redovisas öppen eller sluten, skulle inrymmas en viss valrätt för detaljhandeln, ehuru propositionen syntes förutsätta, att skatten skulle vara vad man kallar osynlig. En av utredningsmännen, professor Lindahl, lär också, enligt referat i dagspressen, vid ett föredrag i Lund ha givit uttryck för den uppfattningen, att skatten skulle kunna vara osynlig eller synlig i detaljhandlarnas eget val. Av utskottets utlåtande å sidorna 27 och 28 förefaller det dock, som om utskottet skulle anse propositionen utgå från sluten skatt, och utskottet ansluter sig även till dessa synpunkter och framhåller särskilt (nederst på sidan 27 och överst på sidan 28): »Då det givetvis icke kunde överlåtas åt den enskilde att själv avgöra, vilkendera metoden han ville begagna, måste redan gränsdragningen mellan de båda systemens tillämpningsområden vålla svårigheter.»

Det är sålunda icke alls klart för mig, huruvida man fortfarande avser, att det består en valrätt eller om skatten obligatoriskt skall inkluderas i varupri serna och beräknas direkt på dessa. Det vore önskvärt, att denna fråga snarast möjligt klarades, och detta kunde ju ske genom ett *direkt uttalande utav finansministern i denna punkt*. Saken har nämligen icke bara betydelse i fråga om taxering och uppbörd, vilket utskottet synes vilja göra gällande. I anvisningarna till 4 §, första stycket, uttalas nämligen: »Att märka är, att vid försäljning, arbetsprestation eller uthyrning vederlaget i dess helhet skall inräknas i den skattepliktiga omsättningen och att avdrag sålunda icke får göras för den del av vederlaget, som må hava beräknats motsvara omsättningsskatten.»

Härav framgår alltså, att skatten även kommer att utgå på den del utav varans pris, som motsvarar själva omsättningsskatten, att alltså med andra ord omsättningsskatt utgår på omsättningsskatten. Detta betyder, att skattesatsen i realiteten utgör, icke 5 % utan något över $5\frac{1}{4}$ % utav det pris, som varan skulle

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ha betingat, därest omsättningsskatt överhuvud taget icke hade funnits. Den effektiva skatten blir sålunda något över $5\frac{1}{4}$ %, vilket har en viss betydelse även vid beräkningen utav vad skatten kan avkasta. Beräknas den skattepliktiga omsättningen nämligen till cirka 4 miljarder kronor, så har det beräknats, att omsättningsskatten skulle ge omkring 200 miljoner kronor. Den skulle emellertid i stället komma att ge ungefär 210.5 miljoner kronor.

Genom den utformning, som omsättningsskatten nu har fått, kan man utan vidare konstatera, att i stället för 5 %, vilket den formellt skall utgå med, kommer den att utgå med cirka $5\frac{1}{4}$ %. Det är därför uppenbart, att frågan om omsättningsskatten och dess utformning måste tagas under förnyad omprövning snarast möjligt, och jag hoppas, att då och också de från detaljhandelns sida framförda önskemålen om synlig skatt måtte beaktas. Men framför allt är det av vikt, att den såvitt jag kan se oklara punkten om valrätten mellan synlig och osynlig skatt redan nu klarlägges. Det är härvid icke avgörande vad som har uttalats av utredningsmännen eller utskottet, utan det avgörande är ju hur förordningen utav beskattningsmyndigheterna kommer att tolkas.

Den uppfattningen, att den synliga skatten från köpmännens sida är att föredraga och att en närmare översyn av hela frågan om omsättningsskatt snarast bör göras, har kommit till uttryck i den reservation, som avgivits av herrar Bernhard Nilsson, Velander, Sylwan och Hagberg i Malmö. I densamma har också yrkats, att 95 % av vederlaget skulle utgöra skattepliktig omsättning. Detta måste också anses vara det riktiga med hänsyn till vad jag här ovan anför, och för min del får jag därför yrka bifall till den av dessa herrar gjorda reservationen till utskottets förslag.

Slutligen vill jag, herr talman, ha utsagt, att omsättningsskatten utan tvivel kommer att lägga stora bördor på detaljhandeln och förorsaka den extra kostnader och många svåra problem. Om det statsfinansiella läget blir bättre, så låt oss då slippa omsättningsskatten så snart som möjligt. Må utskottets och departementschefens uttalanden, att de finna, att »vägande invändningar kunna riktas mot en allmän omsättningsskatt», och utskottets uttalande, att »utskottet skulle under normala förhållanden icke kunnat tillråda, att denna beskattningsform införlivades i vårt gällande skattesystem», stå klart och tydligt kvar som ett löfte för framtiden, så att skatten snabbt må kunna försvinna, när läget så medger.

Herr *Fredberg* instämde häruti.

Herr **Sandberg**: Herr talman! Då jag haft tillfälle att deltaga i denna frågas behandling inom utskottet ber jag att få yttra några ord. Det har redan sagts rätt mycket här från utskottsmajoritetens sida, och allt väsentligt är redan berört, varför jag icke skall bli så mångordig. Man har också redan framhållit, att det förslag till omsättningsskatt, som här föreligger, tyvärr är behäftat med både principiella och tekniska brister. Det är ingen som med någon glädje går in för denna anordning, endast den hårda nödvändigheten har tvingat oss och tvingar riksdagen till detta. Det är ju så, att staten måste ha mera pengar, och därför få vi lov att använda oss av denna skatteform, som under andra förhållanden näppeligen eller icke alls skulle kommit i fråga.

Jag skall nu icke tala om de diskuterade olika förslagen om huru man på ett som man trott bättre sätt skulle lösa denna fråga. Jag skall sålunda icke yttra mig om förslaget att indriva ungefär samma belopp genom en accis på vissa varor eller den framförda tanken på en skärpning av den direkta beskattningen eller förslaget att genom en skatt, som uttages på gross-

Förslag till förordning om allmän omsättningskatt. (Forts.)

handels- och producentstadiet, ernå en önskvärd inkomst för staten. Dessa frågor ha tidigare talare berört. Jag vill endast beträffande det sistnämnda förslaget, d. v. s. skattens uttagning av grosshandlare och producenter vid deras försäljning till detaljhandlare eller konsumenter, säga, att jag för min del känt stark sympati för detta förslag. Det ha vi för övrigt gjort litet var. Vid ett närmare betraktande av möjligheterna för förslagets genomförande ha emellertid upptornat sig svårigheter av sådan omfattning, att man åtminstone icke kan säga, att denna utväg skulle vara så bestämt att föredraga, att man här vågat föreslå en närmare utredning om en dylik anordning. Detta utesluter ju icke, att denna linje kunde komma att visa sig vara bättre än den föreslagna anordningen, d. v. s. att skatten uttages i sista ledet. Men om den saken är det icke möjligt att för närvarande uttala sig med någon bestämdhet.

Den punkt, på vilken kritiken har satt in med den största styrkan och den punkt som samtidigt är den allvarligaste och ömtåligaste, är frågan om undantag för lagens tillämpning. För min del kan jag sålunda icke tillmäta den fråga, som exempelvis herr Åqvist i huvudsak berörde, nämligen frågan om synlig eller osynlig skatt, så stor betydelse som han gjorde. Nu har man anfört, att utskottet ökat undantagens antal. Jag vill i korthet säga, att detta gäller ju varor av sådan art, som näppeligen lära öka besväret i fråga om undantagen. Det största besväret i detta avseende hänför sig ju till undantaget för livsmedel, och då kanske särskilt sådana varor som bröd, mjöl, gryn o. s. v. Det vore naturligtvis bra, om man kunde slippa alla undantag. Men jag måste säga, att jag har kommit till den uppfattningen, att ett slopande av alla undantag skulle lett till svårigheter, som blivit ännu värre än de, som bli en följd av att vi tagit med dessa undantag. Man måste nämligen, om man skall slopa alla undantag, gå in för att beskatta även producenterna av varor, t. ex. jordbrukarna, för vad de i sitt hushåll förbruka av de egna produkterna. Och därvid kommer man helt säkert att möta mycket större svårigheter än vad man redan tidigare mött, då det gällt att vid den vanliga taxeringen uppskatta värdet av i hushållet förbrukade produkter hos jordbrukarna. Denna fråga är ingalunda så lättlös, som herr Henriksson tycks förmena. Det är nämligen, som vi veta, på det sättet, att för närvarande kan i många fall en uppskattning av värdet av de i jordbrukshushåll förbrukade produkterna ske tämligen schablonmässigt på grund av den verkan, som ortsavdragen vid statsskatt få för många mindre jordbrukare med stor familj. Beträffande dessa är det ju nämligen så, att den lilla inkomsten ofta är mindre än ortsavdragen. Och vad beträffar den kommunala beskattningen komma deras inkomster icke upp till belopp, som motsvara garantiskatten, vilken de i alla händelser måste betala. Även där spelar det sålunda mindre roll, om en större eller mindre noggrannhet iakttages i fråga om uppskattningen av värdet av i hushållet förbrukade produkter. Skulle man emellertid gå in för att beskatta dessa produkter i detta sammanhang, så bleve det nödvändigt att noggrant fastställa förbrukningen, bl. a. för att man icke från andra gruppers sida skulle kunna säga, att jordbrukarna otillbörligt gynnades.

Det är ju också så, att hushållningen övergått och övergår från naturtill penninghushållning i allt större utsträckning. Detta gör, att man icke kan schablonmässigt uppskatta värdet av de produkter, som jordbrukarna förbruka i sina egna hushåll. Denna förbrukning kommer att vara mycket skiftande i olika fall, vilket även i sin mån bidrager till svårigheterna med en rättvis uppskattning.

Till svårigheterna av skatteteknisk art komma också de stora besvärlig-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

heterna av ett utvidgat rabattsystem. Man har nämligen förutsatt, att om man beskattar de livsförnödenheter, som jordbrukarna själva producera och förbruka, och samtidigt givetvis även beskattar dessa livsförnödenheter för andra svagare ställda konsumentgrupper, så måste man vidtaga anordningar för att lätta bördan för de sämst ställda genom något slags rabattsystem. Vi äro redan i viss utsträckning inne på den vägen. Men jag måste säga, att den här berörda anordningen skulle komma att i mycket hög grad complicera det rabattsystem, som det bleve fråga om. Även en jordbrukare skulle då givetvis komma i fråga för det fall att hans ekonomi vore svag. Då skulle även han erhålla rabattkort för t. ex. det bröd han själv bakar av mjöl från sin egen odling, för vilken han dock först, eller kanske samtidigt, skulle betala skatt. Detta skulle komma att leda till underliga förhållanden. Det är av den anledningen jag tror, att det är mycket svårt, för att icke säga omöjligt, att komma fram på denna väg, och det är därför som jag för min del har anslutit mig till utskottets linje.

När utskottet på sidan 24 talar om, att denna fråga bör göras till föremål för närmare undersökning, och att »utskottet finner önskvärt, att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga uppmärksamhet», så har jag dock ingenting att invända mot detta. Ty utskottets uttalande innebär ju — såsom också här förut sagts från den motsatta sidan — icke något direkt förord för en anordning av här ifrågavarande slag. Jag menar, att någon direkt bön om att Kungl. Maj:t skall utreda denna sak vill jag icke vara med om.

Jag skall för min del nöja mig med att beröra denna enda punkt. Jag vill för övrigt uttrycka den förhoppningen, att genom den anpassningsförmåga, som vi människor i allmänhet ha, och genom den stora duglighet och lojalitet, som jag tror finnas representerade hos handelns män, det skall bli möjligt att, sedan man kämpat sig igenom svårigheterna i början, ändå nöjaktigt klara den svåra skatteform, som det här är fråga om.

Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Senander: Herr talman! Vi ha redan vid remissdebatten i detta ärende deklarerat vår ställning till omsättningsskatten. Utskottets yttrande kan självfallet icke föranleda oss till någon ändring i vårt ställningstagande. Dess förslag innebär ingen förändring till det bättre av regeringsförslaget. Tvärtom. Bl. a. har utskottet lagt även apoteksvaror under beskattning. Och vi finna det vara betecknande, att man sålunda icke ens drar sig för att försvåra åtkomsten av läkemedel för fattiga sjuka.

Vid åtskilliga tillfällen ha vi tidigare här i riksdagen deklarerat, att vi i princip äro motståndare till all beskattning av nödvändighetsvaror. Jag anser det därför vara överflödigt att nu syssla med den principiella sidan av saken. Jag vill endast konstatera, att statsmakterna nu hunnit mycket långt i sina strävanden att finansiera statsutgifterna genom att beskatta de stora folkmassornas nödvändighetsvaror. Nu har man tagit ett jättekliv framåt på denna väg genom att föreslå en allmän omsättningsskatt. Vi ha här att göra med en förordning, som sätter den indirekta beskattningen i system och införlivar den såsom en fast beståndsdel i skattesystemet i övrigt. Vi ha betecknat denna skatt som en fattigmansskatt, och numera finnas det väl ingen som bestrider det berättigade i en sådan benämning. T. o. m. den, såsom man anser, framstående nationalekonomen Ohlin i första kamnaren har vid remissdebatten i detta ärende nödgats konstatera, att en tredjedel av det svenska folket icke tål vid en omsättningsskatt. Detta hindrar emellertid inte, att denna tredjedel, d. v. s. de sämst ställda, nu tvingas att erlägga omsättningsskatt och därigenom få sin ställning ytterligare försämrad.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Medvetandet om, att omsättningsskatten hårdast drabbar de sämst ställda, är förmodligen upphovet till alla de knep och finter, med vilka man söker maskera det faktum, att det här rör sig om en medveten strävan att låta de stora arbetande massorna bära den tyngsta krisbördan. Omsättningsskatten, liksom tidigare vidtagna åtgärder till en försämring av levnadsstandarden, framställles såsom ett mindre ont, som måste tillgripas för att avvärja ett större ont.

Finansministern har i motiveringen till skatteförslaget dels talat om faran för inflation och dels om risken av att våra förnödenhetsförråd ta slut, om man inte genomför en standardsänkning för, som termen lyder, folket i sin helhet. Köpkraften måste begränsas, levnadsstandarden måste sänkas, och ett av medlen härtill är omsättningsskatten.

Genom den skall man plocka från folket omkring 200 miljoner årligen, varigenom köpkraften sänkes med motsvarande belopp. Samtidigt får staten miljoner till sitt förfogande för rustningsändamål och andra statsutgifter. Genom att skrämma med inflation och livsmedelsbrist flyttar alltså finansministern helt behändigt 200 miljoner årligen över från konsumenternas fickor till staten.

Allt sker under ideliga försäkringar om att det är till landets och folkets bästa. Till stöd för denna politik åberopar man sig på den kvasivetenskapliga borgerliga nationalekonomien, som vimlar av motsägande teorier, men som oberoende härav tjänar syftet att säkra den kapitalistiska ekonomien på bekostnad av de breda folklagren. Man söker åstadkomma något slags vetenskaplig motivering för nödvändigheten av att plundra de arbetande massorna.

Vi anse oss ha så mycket större anledning till denna karakteristik, som regeringen har medel i sina händer att på andra vägar förhindra de »olyckor», som den talar om. Den kan hejda det vanvettiga rustningsslöseriet, vilket innesluter den största faran för en »inflationens artad prisutveckling». Den har makt att reglera sedelutgivningen i den mån denna innesluter risker för inflation, och den har i sina händer — och det är kanske icke det minst viktiga i detta sammanhang — en maximiprislag, som när som helst kan utnyttjas för att förhindra prisstegringen. Den kan slutligen genom införandet av ransoner och ett strängt efterhållande av hamstrare och livsmedelsjobbbara trygga våra tillgångar på förnödenhetsvaror.

Regeringen behöver således inte bedriva en krispolitik, som oupphörligt lägger nya bördor på det arbetande folket.

Regeringens krispolitik söker man framställa som en politik i syfte att trygga folkförsörjningen. Men den måste tvärtom leda till motsatsen. För de största grupperna i landet bli försörjningsmöjligheterna allt sämre genom den direkta och indirekta skatteutplundring, som äger rum, inte minst genom den föreslagna omsättningsskatten.

Enligt Statistisk årsbok ha över 70 procent av inkomsttagarna här i landet en årsinkomst, som inte uppgår till 2,000 kronor, 40 procent av inkomsttagarna nå icke ens upp till en årsinkomst av 1,000 kronor. Det är klart, att omsättningsskatten för dessa inkomsttagare är en orimlighet. Borde det inte snart vara tydligt, att den stora massan av folket är pressad till bristningsgränsen, och att vi närma oss en katastrof om inte andra vägar beträdas?

Som motto över denna krispolitik ser man ofta: bördorna måste fördelas. Under den frasen för man en frenetisk kampanj för en sänkning av folkets levnadsstandard. Det är på tiden, att man slutar upp med detta spegelfakteri. *De rika här i landet bära sannerligen icke några bördor.*

Det är de stora massorna, som få bära krisbördorna. Bolagen och de stora inkomsttagarna klara sig ofta undan en väsentlig del av den skatt, som skall uttagas av dem, genom rent skattefusk, och förmögenheterna här i landet äro i

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

huvudsak orubbade. Någon förmögenhetsskatt i verklig mening existerar inte. Och lyxkonsumtionen har ännu inte varit föremål för någon allvarigare beskattning.

Nej, hela krispolitiken präglas av hänsyn till rikemännen och en påfallande hänsynslöshet mot de fattiga i landet. Därom vittnar inte minst det skatteförslag, som vi nu skola besluta om. En sådan politik mot folket kan själfallet inte stimulera det, som alltid ansetts som så viktigt, nämligen intresset för försvaret. Den främjar inte folkets frihet utan tvärtom. Det borde vara klart för alla, att människor, vilkas levnadsstandard är utsatt för ständiga attacker, och som stå inför utsikten att få leva i fattigdom och misär, inte kunna påräknas som entusiastiska och offervilliga fosterlandsförsvarare.

Herr talman! Med vad jag här framhållit, ber jag att får yrka bifall till den motion, som väckts av herrar Hagberg i Luleå och Brädefors, vilken innefattar yrkande om avslag på regeringens proposition.

Herr Birke: Herr talman! Man är ju ganska ense om att vårt statsfinansiella läge är sådant, att en omsättningsskatt är nödvändig för att tillföra staten ökade inkomster. Det är blott, när det gäller sättet på vilket den skall uttagas, som meningarna gå starkt isär.

Det måste enligt min uppfattning allvarligt beklagas att finansministern icke kunnat lägga fram förslaget till omsättningsskatt ett år tidigare. Genom att skatteförslaget kommit först i höst har staten gått miste om avsevärda skattebelopp. Utskottet har ej heller fått tillfälle att i god tid utarbeta ett förslag, som kunde ha möjliggjort att principen om en synlig skatt kommit till användning. Köpmännen och deras organisationer ha ju ganska enstämmigt uttalat sig just för en synlig skatt. Man är därför litet överraskad över att konstatera, att icke någon hänsyn har tagits till dessa deras erinringar. Köpmännen få nu vara beredda att taga allt det merarbete, som blir en följd av omsättningsskatten, och de få också göra det utan att erhålla någon ersättning. De önska emellertid klara och tydliga riktlinjer, så att det icke skall uppstå onödiga irritationer med kundkretsen. Det hade därför icke varit för mycket begärt, om deras uttalanden och synpunkter kunnat något beaktas.

Jag är icke övertygad om, att andra medborgargrupper komma att arbeta gratis, då det gäller arbete, som blir en följd av omsättningsskatten. Taxeringsnämndsordförandenas riksförbund t. ex. har redan beslutat begära höjt arvode, när omsättningsskatten en gång blir genomförd. Köpmännen däremot få arbeta gratis, och det är intet litet arbete, som de få på grund av omsättningsskatten. Såvitt jag förstår, kommer det också att behövas ett nytt ämbetsverk eller någon institution för att reda upp alla de svårigheter och besvärigheter, som uppkomma i framtiden på grund av att förslaget är så illa genomtänkt.

I den kungl. propositionen hänvisas till hur omsättningsskatten verkat i olika länder. Man har särskilt talat om Tyskland och Norge. Däremot har ingenting nämnts om, att i det gamla fria Österrike fanns en omsättningsskatt ända från 1922 till 1938, alltså i 16 år. Österrike är ett land, som i många avseenden är ganska likt Sverige. Omsättningsskatten inbringade där varje år ca 200 miljoner schilling, vilket ungefär motsvarar den summa som man beräknar erhålla i Sverige per år.

I Österrike utgick en allmän omsättningsskatt. Det fanns praktiskt taget inga undantag, men man hade mycken förståelse för detaljhandlarna och gick in för stora förenklingar, när det gällde att taga ut skatten hos dem. Man gjorde helt enkelt så, att omsättningssummorna lades ihop för de tre senaste åren, och så togs ett medeltal av dessa tre års omsättning. På den summan be-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
räknades sedan den omsättningsskatt, som detaljhandlarna skulle betala. Visade det sig, att det var stora variationer i omsättningssumman, fick man reglera det vid nästkommande bokslut, och då fick vederbörande detaljhandlare antingen ett skattetillägg eller en skatteåterbäring beroende på om omsättningen ökade eller minskade. Det var också frivilligt, huruvida skatten skulle inrymmas i priset på varorna eller om man skulle taga ut den synligt. Erfarenheterna under alla dessa år i Österrike visade, att de allra flesta köpmännen gingo in för att debitera skatten särskilt, d. v. s. man gick in för den öppna skatten. De erfarenheter, som vunnits därnere under så många år, anser jag borde vara till en god vägledning, när vårt system för omsättningsskatten nästa gång kommer att upptagas till omprövning. Det är nämligen min övertygelse, att ett sådant system, som utskottet här föreslagit, endast kan betraktas såsom rent provisoriskt. Det förtroende, som ju allmänt är rådande mellan å ena sidan köpmännen och å andra sidan allmänheten, gagnas bäst, enligt min uppfattning, om skatten är öppen, så att den köpande allmänheten vid varje tillfälle klart och tydligt får besked om vad den har att erlagga i skatt. Vidare anser jag, att det bör förekomma ytterst få undantag, ty det är dessa, som komma att belasta näringslivet med hart när oöverstigliga svårigheter.

Herr Henriksson har till utskottets utlåtande fogat en reservation och till den, herr talman, ber jag att få yrka bifall.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Jag skall icke så värst mycket förlänga denna debatt, men då denna skattefråga kommer att på det allra intimaste beröra samtliga medborgare i samhället, kan jag icke underlåta att säga några ord.

Först vill jag i likhet med den föregående talaren betona, att jag är fullt medveten om, att skatter måste uttagas i större utsträckning än vad förut varit fallet, för att klara statens stora utgifter, men jag är icke ense med utskottet om att den väg, som här föreslås, är den riktiga. De anföranden, som hållits här i kammaren av utskottets ledamöter, ha icke övertygat mig om, att det är den bästa vägen, som här rekommenderas. Tvärtom tror jag, att man skulle kunna finna en mycket lyckligare utväg att nå den åsyftade inkomstökningen. Jag har i den motion, som jag jämte flera andra kammarledamöter väckt, pekat på att man skulle kunna erhålla precis lika stort inkomstbelopp, 200.000.000 kronor, genom en extra inkomstskatt, vid vilken de skattefria avdragen delvis skulle slopas. Enligt vårt förslag skulle alla gifta personer, som ha mindre än 2.000 kronors inkomst, och alla ogifta, som ha mindre än 1.000 kronors inkomst, vara fria från extraskatten. Jag har nämligen den uppfattningen, att de leva på en så låg levnadsstandard, att man icke kan ytterligare sänka densamma, såvida man icke vill bringa dem under svältgränsen. Riksdagen bör väl ändå icke för närvarande införa en skatteform, som så hårt skulle plåga de sämst ställda i samhället. Jag anser däremot, att alla, som ha något över 2.000 kronors inkomst, kunna tåla en viss högre beskattning. Jag har valt en linje, som jag tror att man kan följa utan att pressa vederbörande inkomsttagare för hårt. Jag har föreslagit, att de, som ha en inkomst mellan 2.000—3.000 kronor, skulle erlagga skatt med 1 % av sina taxerade belopp. Det blir ju på ett taxerat belopp av 3.000 kronor inte mer än 30 kronor. Skatteprocenten bör vara högre, ju högre den taxerade inkomsten är. De, som ha en inkomst av mellan 3.000—4.000 kronor, böra kunna tåla en beskattning av 2 % av taxerade beloppet. De, som ha en inkomst av över 100.000 kronor, och som erlagga 44 % av sin inkomst i skatt, böra kunna tåla ytterligare en viss skattebelastning, förslagsvis med 15 % av taxerade beloppet. Det skulle ju för dem ändå återstå tillräckligt att leva på. Jag hörde

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

av herr Olsson i Gävle, att vårt förslag varit föremål för utredning inom utskottet, och att denna utredning ådagalagt, att skatten skulle bli synnerligen ojämn. Jag förstår mycket väl, att för dem, som vilja, att skatten skall drabba alla lika, vårt förslag måste framstå såsom ledande till en ojämn beskattning. Jag har tagit del av utredningsresultatet. För alla, som ha mindre än 5,000 kronor i inkomst, skulle skatten bli lägre om vår motion bifölles, än om utskottsförslaget bifölles. Alla, som ha mer än 5,000 kronor i inkomst, skulle däremot få högre skatt enligt motionen än enligt utskottsförslaget. Vill man, att skatten skall drabba alla lika, måste man anse, att vårt förslag drabbar ojämnt, men vill man, att de, som ha större bärkraft, skola drabbas av högre skattebörd, kan jag inte finna annat än att det förslag, som vi framburit, är riktigt.

Herr Olsson i Gävle förklarade, att han möjligtvis skulle kunna vara med om en anordning med acciser, därest det skulle räcka med dessa 200.000.000 kronor. Han kunde acceptera en accisbeskattning endast därest ett nödläge inträdde. Jag för min del har en rakt motsatt uppfattning. Enligt min mening är denna omsättningsskatt en skatteform, som bör tillgripas, då inga andra utvägar finnas. Naturligtvis är det mycket lämpligare med en direkt beskattning, kombinerad med en accisskatt. Jag vill beträffande denna sak till alla delar instämma i det särskilda yttrande, som avgivits av bondeförbundets representanter, och för vilket herr Andersson i Dunker redogjort. Jag bara förvånade mig över, att herr Andersson i Dunker, när han så starkt underströk de synpunkter, som i detta särskilda yttrande framhållits, icke kom till ett annat slut än det han gjorde. Han yrkade bifall till utskottets förslag. Jag för min del anser, att den kraftiga motivering, som framlagts i det särskilda yttrandet, bort utmynna i ett avslagsyrkande och i en hemställan till Kungl. Maj:t att föreslå en skatteform, som mer än den av utskottet föreslagna avpassats efter skatteförmågan. Jag kan icke göra mig skyldig till en dylik inkonsekvens. Därför yrkar jag, herr talman, avslag på utskottets förslag och bifall till den motion, som avlämnats av mig med flera, och som går ut på, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag till förordning om allmän omsättningsskatt och i stället i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att ett nytt skatteförslag måtte framläggas, vari med enklare förfaringsätt och mindre invecklade kontrollåtgärder förenas större hänsyn till försörjningsförmåga och skattekraft.

Jag vill i detta sammanhang säga, att man också bör försöka att inrikta sig på att minska utgifterna. Det finns en hel del områden, där jag tror att detta är möjligt. Jag vill bara peka på förmålningsavgiften, som utgår med 6:35 kronor per 100 kg spannmål. Det blir per år räknat omkring 40,000.000 kronor. Jag tycker absolut att det vore en inkonsekvens att å ena sidan införa en omsättningsskatt, som skulle beröva de breda massorna en del av deras köpkraft, och å andra sidan genom förmålningsavgiften öka deras köpkraft. Slopa i stället denna förmålningsavgift, så sparar staten 40,000.000 kronor. Beträffande rabattsystemet med smörkort etc. vill jag framhålla, att staten skulle kunna spara åtskilliga miljoner genom en förnuftig omläggning av detta system. Det finns för närvarande många inkomsttagare, som komma i åtnjutande av dessa rabattkort, men som enligt mitt förmenande gott skulle kunna reda sig utan desamma. Man skulle kunna spara åtskilligt genom att ändra grunderna för tilldelningen av dessa rabattkort. Enligt min mening finns det även möjlighet att på mera lämpligt sätt än genom omsättningsskatt skaffa pengar. Biografer och andra nöjeslokaler draga mycket folk. Jag tycker att staten borde taga ut betydligt mer i nöjesskatt än för närvarande sker. Skatten på lotterivinster, pengar som folk får alldeles gratis, borde utan olägenhet

Förslag till förordning om allmän omsättningskatt. (Forts.)
kunna höjas från 10 % till 20 à 30 %. Jag tror, att man på detta sätt skulle kunna få in mycket pengar till statskassan.

Det var med stor tvekan utskottets ledamöter yrkade bifall till utskottets förslag. Herr Hagberg i Malmö sade, att det är med mycket stor tvekan som han går in för detta förslag. Herr Olsson i Gävle yttrade, att det snart sagt ur alla synpunkter kunde resas bärande invändningar mot förslaget. Herr Sandberg sade också, att det endast var med mycket stor tvekan som han gick in för förslaget. Det skulle vara en befriande handling, om utskottets ledamöter och övriga riksdagsmän medverkade till, att det kungliga förslaget avsköts. Förslaget har, som herr Hagberg i Malmö framhöll, tillkommit i allt för stor hast. Det har improviserats. Jag tror, att riksdagen skulle vinna mycket på att låta underkasta frågan ytterligare prövning, innan riksdagen fattade sitt beslut. Det är visserligen sant, att man i så fall icke skulle få in pengar så hastigt, som om regeringens förslag nu antoges, men ett uppskov på ett halvår skulle endast betyda att man under den tiden icke finge in en ytterligare inkomst av högst 80,000,000 kronor. Det är ju icke ett så stort belopp, relativt sett. Statens månatliga utgifter belöpa sig ju till mellan 200,000.000 och 300,000.000 kronor. Jag tror icke, det skulle vara så farligt, att man dröjde ett tag med denna skattefråga och finge den lagd på en bog, som bättre tillgodosåge det svenska folkets intressen. Jag tror också, att man därigenom skulle kunna på ett mera klart sätt hävda riksdagens ställning gentemot regeringen. Vi debatterade ju förliden onsdag frågan om förhållandet mellan regering och riksdag. Statsministern förklarade, att han väntade av riksdagen, att den skulle taga initiativ. Låt oss i dag visa, att vi våga taga ett initiativ. Låt oss gå in för en bättre skatteform än den, som regeringen förordat.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den motion, som avlåtits av mig med flera.

Häruti instämde herrar *Pettersson* i Norregård, *Onsjö*, *Gustafsson* i Leksåsa, *Andersson* i Ovanmyra, *Persson* i Norrby, *Hansson* i Stocksätter, *Werner* i Höjen, *Johansson* i Mysinge och *Johansson* i Norrfors.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill först, med anledning av vad den föregående ärade talaren anförde, framhålla, att jag visserligen yttrade, att denna skattelag tyvärr tillkommit i alltför stor hast, men därmed menade jag givetvis bland annat, att, om utskottet å sin sida haft tid på sig och haft en större apparat till sitt förfogande, så hade utformningen av utskottets utlåtande i mycket sannolikt kunnat bli bättre än det blivit. Detta är emellertid en sak. En annan sak är att, som herr Hansson i Rubbestad gjort, yrka avslag på hela förslaget. Jag anser, att ett sådant avslagsyrkande icke är förenligt med den ansvarskänsla, som riksdagens ledamöter i en så brydsam finansiell situation som den nuvarande böra besjålas av. Det är dock så, herr Hansson i Rubbestad, att dessa pengar måste anskaffas. Det är oundgängligen nödvändigt. Man kan icke gå på avslagslinjen, hur missbelåten man än må vara med utskottets utlåtande som sådant.

Vad därefter beträffar den bristande överensstämmelsen mellan herr Hansson i Rubbestad och herr Andersson i Dunker, så har jag ingen anledning att gå in på den frågan. Det är ju ett spørsmål, som dessa herrar få avgöra sinsemellan.

Till sist vill jag endast säga ett par ord till herr Hansson i Rubbestad med anledning av att han talade för accislinjen. Herr Hansson i Rubbestad kan omöjligt vara okunnig om, att den utredning, som utskottet med mycken möda

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

företagit i detta hänseende, har visat, att accislinjen icke giver tillnärmelsevis så mycket pengar som erfordras, under annan förutsättning än att man lägger accis på hyrorna och att man lägger en kraftig accis på smöret. Huruvida herr Hansson i Rubbestad skulle vilja vara med om det senare, vill jag låta vara osagt.

Herr **Hansson** i Rubbestad erhöi likaledes ordet för kort genmäle och ytt-
rade: Herr talman! Jag vill bara erinra herr Hagberg i Malmö om, att jag
velat kombinera accisskatten med en extra inkomstskatt. Genom en dylik kom-
bination tror jag, att man mycket väl — även med en låg accis på vissa nöd-
vändighetsvaror — skulle kunna nå upp till en summa av 200,000,000 kronor.
Man behöver alltså inte enbart anlita acciser.

Vidare anförde:

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Få utskottsutlåtanden ha tillvunnit sig större
intresse än det, som för närvarande ligger på kammarens bord. Utskottet har
i själva verket gjort ett inlägg i en av de vid den snart förflutna riksdagen
mest debatterade frågorna. Debatten i kammaren har emellertid på det hela
taget icke fångat samma intresse. Den har icke åhörts av en fulltalig kam-
mare. Orsaken därtill är kanske den, att, även om man varit missnöjd med
utskottets utlåtande, man ansett, att det funnits så litet att göra åt saken.
Det finns ingen reservation för synlig skatt. Det finns ingen reservation för
avslag. Det finns blott ett särskilt yttrande, alltså ingen reservation, till
förmån för accislinjen. Det kungl. förslaget framgång torde vara alldeles
given. Detta beror naturligtvis på, att vi befinna oss i ett tvångsläge. Vi,
som ställa oss misstroagna mot förslaget, ha intet alternativ. Jag anser för
min del, att det är nödvändigt att i dag fatta ett positivt beslut. Jag vågar
icke biträda herr Hanssons i Rubbestad ståndpunkt, trots att större delen
av hans motivering sammanfaller med den tankegång, som jag haft och åt
vilken jag i min motion givit uttryck. Emellertid ha vi väl allesammans en
känsla av, att denna fråga under den kommande riksdagsperioden kommer
tillbaka, och därför kan det vara av intresse att i vissa avseenden diskutera
hithörande frågor. Jag skall tillåta mig att anknyta några ord till utskot-
tets utlåtande i tre olika punkter.

Utskottet avvisar accislinjen. Utskottet säger, att en framkomlig väg hade
måhända varit att lägga accis på vissa varor plus en engångsbeskattning
av lager på vissa andra varor. Utskottet har tydligen mycket starka sym-
patier för denna linje på grund av att uppbördskostnaderna bliva lägre, kon-
trollmöjligheterna större samt de skattskyldigas kostnader mindre. Utskot-
tet fortsätter: »Utarbetandet inom utskottet av ett förslag i detta syfte har
emellertid stött på oöverkomliga tekniska svårigheter. Sålunda har utskottet
nödsgats konstatera, att en lagerbeskattning på grundval av en inventering
vid stundande årsskifte icke numera är praktiskt genomförbar.» Jag skulle,
herr talman, vid detta avsnitt av utskottets utlåtande vilja uttala, att det
hade varit mycket önskvärt, om utskottet, i stället för att nöja sig med dessa
allmänna reflexioner, givit oss några siffror, så att vi kunnat se, hur mye-
ket man skulle kunna få in med acciser av viss storlek på vissa varor. Ut-
skottet hade med andra ord bort försöka uppställa en finansplan för accis-
linjen. Då hade diskussionen blivit mycket fastare än den är för närvarande.
Det hade också varit lämpligt, om man hade kunnat få några siffror beträf-
fande beskattningen på innevarande lager. När utskottet säger, att det nu-
mera icke är möjligt att lägga fram bestämmelser, avseende dylik beskatt-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

ning, för tillämpning från den 1 januari, ligger naturligtvis däri, att om frågan tagits upp tidigare, man möjligen skulle kunnat få ett förslag i denna riktning. Då hade man haft ett alternativ. Finansministern sade i sitt anförande i första kammaren, att accis plus en engångsbeskattning på vissa lager möjligen skulle hjälpa oss nu, men icke i framtiden. Man finge tänka sig omsättningsskatten såsom en del av det svenska skattesystemet under en avsevärd tid, så länge krisförhållandena varade. Det är möjligt, att statsrådet Wigforss har rätt i denna sak, men man kan även hävda, att om vi hade kunnat skjuta på omsättningsskatten ett år genom att nu lägga en engångsbeskattning plus accis på vissa varor, så hade det varit en stor fördel. Vi veta icke, hurudant läget är om ett år. Då kanske läget har ljusnat. Jag tror, att det hade varit bättre att försöka skjuta denna omsättningsskatt framåt till en senare tidpunkt, om man haft möjligheter att göra detta.

Den andra frågan, jag skall behandla, är frågan om skatten bör vara synlig eller osynlig. Utskottet avvisar den synliga skatten med att omsättningsskatten, sådan den är lagd, kommer att sträcka sig ned till distributionsapparaten svagare och sämst utrustade skikt — i de orden tror jag utskottets huvudargumentation ligger — och att, om skatten skulle göras synlig, förslaget skulle behöva i stor omfattning omarbetas. Mot detta sista argument skall jag icke polemisera. Jag har ju redan vidrört det i inledningen till mitt anförande. Men mot utskottets anförande, att omsättningsskatten går så djupt ned i distributionsapparaten, skulle jag vilja säga några ord.

Det sammanhänger enligt vad jag kan finna med en detalj — om vi skola kalla den för detalj — som jag berört i min motion. Det är, att omsättningsskatten också föres så långt ned, att den träffar betydande delar av hantverket, och träffar dessa delar av hantverket kanske på ett i vissa fall rätt nyckfullt sätt och så att det är svårt att veta, var gränsen för skyldigheten att utgöra omsättningsskatt skall gå. Jag har i min motion tagit upp frågan, om man skall betala omsättningsskatt, låt mig säga, för ett par halvulor. Men något svar har jag icke fått på detta spörsmål.

Om det nu överhuvud taget är möjligt att i framtiden övergå till synlig skatt, är icke så säkert, därför att då skatten nu genomföres, binder den i stor omfattning de framtida förhållandena. Jag skulle emellertid vilja ställa under diskussion den möjligheten — denna möjlighet kanske även har tagits upp inom utskottet — om icke skatten skulle kunna ordnas som en synlig skatt på handeln i egentlig mening, där det icke är några så absolut avgörande svårigheter för att uppbära synlig skatt, och om icke hantverket skulle kunna beskattas med vad tyskarna kalla »Pauschalierung», d. v. s. med att man bestämmer för varje yrkesutöware på förhand ett belopp, som han skall erlägga i skatt, alltså en avlösning av skatten.

Den tredje synpunkten, som jag skall beröra, är frågan om ersättning av omsättningsskatten med en skärpning av den direkta beskattningen. Utskottets skäl för att avböja denna tanke, sådana de framlagts, tror jag äro avgörande. Utskottet påpekar bland annat, att man icke kan komma fram över linjen skärpning av den direkta beskattningen än om man får betala den direkta skatten i flera omgångar och om den betalas närmare efter det inkomsten förtjänats än nu är fallet.

Det finnes ett yttrande av August Strindberg, där han säger ungefär: »I fjol hade jag 30,000 kronor inkomst, i år har jag 3,000 kronor inkomst och dessutom skatten för de 30,000.» Detta yttrande är — om man ändrar siffrorna — betecknande för åtskilliga svenskars situation just nu.

Jag tror, herr talman, att det är nödvändigt att söka få fram en beskattning.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

där lönerna beskattas omedelbart då de förtjänats, helst hos arbetsgivaren, och inkomsten på räntor, aktier, obligationer o. s. v. beskattas med detsamma, som den lyftes. Sedermera får avräkning för vad som erlagts ske vid den direkta progressiva beskattning, som man måste ha. Det finnes väl knappast någon direkt inkomstbeskattning, som lyckats så väl som den engelska. En av anledningarna till detta är att man i England försöker att i mycket stor omfattning beskatta inkomsten genast den är förvärvad — »stoppage at the source», som den engelska termen lyder. Likadant är fallet i Tyskland. Detta är en synpunkt, som bör särskilt betonas i de debatter om vårt skatteväsende, vilka komma att äga rum.

Därmed, herr talman, har jag slutat mitt anförande.

Herr Lundgren: Herr talman! Vid en debatt i denna kammare under föregående år yttrade dåvarande statsutskottets ordförande herr Råstock, att mycket som förekom här kunde betecknas som komedi. Jag har lagt orden väl på minnet och kan för övrigt hänvisa till protokollet. För en tid sedan yttrade en av kammarens kvinnliga ledamöter, att svenska folket håller på att förlora förtroendet till de åtgärder, som vidtagas, och de nya förordningar, som ständigt utfärdas. Jag har nu, mest som intresserad lyssnare, deltagit i denna kammares förhandlingar i två år, och jag måste erkänna, att jag anser att det ligger en oerhört stor sanning i de två yttranden jag citerat. Jag har icke blivit vidare imponerad av vår svenska statsmakt eller på långt när fått den respekt för sättet att göra lagar och förordningar, som man borde få, och jag har ett behov av att säga detta.

Vi stå nu i dag inför ett viktigt avgörande, och man kan med skäl fråga sig, hur svenska folket skall mottaga det beslut, som här troligtvis kommer att fattas. Det skatteförslag, som här föreligger, kan betecknas som en mycket ful kamel, och svälja riksdagens båda kamrar denna, ungefär som den nu passerar enligt regeringens och utskottets förslag, då tror jag att svenska folkets förtroende för den lagstiftande församlingen blir satt på ett mycket hårt prov. Man uttalar både från finansministerns och från utskottets sida, att det är ett otympligt lagförslag, och man vill inte gärna gå in för det föreliggande förslaget, men man tager det ändå, efter vad jag kan se i trötthetens tecken.

Om nu detta lagförslag är så oaptitligt, varför då i all rimlighets namn inte pröva lättare och vida smidigare vägar? Jag skall villigt erkänna, att finansministern vid många tillfällen haft min beundran, och jag har till och med på senare tid tyckt synd om honom, då jag sett vilka svårigheter han haft att kämpa med. Men sedan han kört fram med omsättningsskatteförslaget, så har jag inte något vidare av min beundran kvar. Vad utredningen beträffar, så anser jag att den kunde lagts upp mera allsidigt, så att även de, som nu skola tjänstgöra som skatteindrivare, hade blivit representerade i utredningskommittén samt där fått göra sina synpunkter gällande.

Vidare borde vi haft rätt begära, att denna utredning kunnat föreligga i så god tid att en ordentlig prövning kunnat ägnas den i utskottet, så att icke detta nu i sitt utlåtande behövt ursäkta sig med bristande tid för att pröva andra mera tilltalande utvägar att skaffa en liten summa av 200 miljoner kronor. Frågan synes mig vara sådan att den väl motiverar att man tar sig tillräcklig tid. Nu verkar det hela som ett hastverk, och som mest bärande skäl för att förslaget nu måste tagas anföras, att vi måste ha fram inkomster med detsamma. Men det kan då med skäl frågas: Blir det så mycket inkomster med detsamma? Man har helt säkert på många håll försett sig med en del varor på reserv, och därför komma inköpen att vara matta under första tiden.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Vi ha under det gångna året på många sätt sett, hur svenska folket visat sin vilja att hjälpa statsmakterna, bland annat genom teckning på det stora försvarslånet. Jag menar därför, att det inte är vackert att driva igenom denna omsättningsskatt, som man erkänner har så stora fel och brister och kommer att bli orsak till mycken orättvisa, troligtvis mycket trakasserier och olägenheter på många sätt samt för affärsmännen mycket arbete och bekymmer. Ja, man kan med skäl fråga sig om det är svenska staten värdigt att lägga denna indrivningsbörda på affärsverksamheten, på alla de företagare, som under nuvarande förhållanden arbeta under mycket tryckta omständigheter. Är det vidare rätt att införa ett skattesystem, som pressar den stora familjen mera än andra, som gör hela indrivningsapparaten till en invecklad och besvärlig process och som troligtvis för varje dag som går, om skatten införes, kommer att utöka kontrollapparaten i det oändliga? Jag har hört sägas av dem, som åhört debatterna i utskottet, att man redan där haft ögonen på faran av en invecklad kontrollapparat men ändå gått in för förslaget.

En annan sak, som jag finner i högsta grad anmärkningsvärd, är: Hur kan detta stora parti, som åtminstone påstår sig föra talan för den stora arbetande massan av vårt folk, gå med på här föreliggande skatteförslag? Är detta förhållande ett bevis på, att sedan man på ledande håll gått in för en sak, så är riksdagsmajoriteten endast en bugande massa, som säger ja och amen, även om man finner att något bättre verkligen skulle kunna åstadkommas?

Ni har ju i alla fall gillat Myrdalspolitiken, vilken inneburit stöd åt de barnrika familjerna. Är man nu verkligen ute på nya vägar?

Jag är inte blind för att pengar måste frambringas till alla de utgifter, som staten nu behöver. Men kan det inte även vara av behovet påkallat att mycket mera än som nu är fallet verkligen med allvar pröva de utgifter, som planeras och som jag åtminstone vid några tillfällen funnit onödigt lättvindigt klubbade igenom? Jag vill peka på anslaget till Falsterborännan, evakueringsmiljonerna, proformaanslaget till järnverk i Norrland m. m. Det bör nog inte glömmas, att vi äro ett folk med begränsade möjligheter.

Då jag nu övat kritik emot detta skatteförslag, så kan det vara en skyldighet att peka på andra framkomliga vägar än dem, som utskottet nu gått med på. Naturligtvis kan man invända, att den saken begriper jag inte, men det kan väl i så fall sägas om bra många i denna kammare. Jag sympatiserar med dem, som reflekterat på accissystemet, och jag gillar det yttrande som av mina partikamrater bifogats utskottsutlåtandet men som har det felet, att man inte gjort ett bestämt yrkande.

Man har anfört, att införande av ett accissystem på en del varor skulle kräva nya utredningar samt att den vägen inte är framkomlig, men några bindande bevis för att så icke skulle kunnat ske ha, enligt mitt förmenande, icke presterats.

Om vi t. ex. lägga 20 öres skatt på socker, få vi väl, enligt vad jag har för mig, omkring 50 miljoner kronor. Jag förutsätter här, att en sådan skatt inte alls behöver omöjliggöra för betodlarna att få ett skäligt betpris till kommande år, då socker är ett av våra billigaste näringsmedel. Och det måste för alla vara klart, att det går vida lättare på detta sätt att få in 50 miljoner än på omsättningsskatten.

En annan sak, som jag anser att finansministern kan spara pengar på, är smörreabattkorten. Jag kan gå med på att då dessa kommo till stånd fanns det ett visst skäl för deras införande, men faktiskt torde minst hälften av dem, som få rabattkort, icke böra ha sådana. Ja, det kan anföras exempel på att människor i verkligt förmögen ställning erhålla smörreabattkort.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Så har jag den uppfattningen, att vi på tobaken kunna taga ytterligare 20 miljoner kronor. Hur mycket det skall höjas per cigarrett o. s. v. kan finansministern med sina medhjälpare snart räkna ut.

Man har talat om att höja postportot. Helt säkert skulle affärsmännen med mycket större nöje taga denna utgift än allt arbete och besvär med den otympliga omsättningsskatten. Det är väl så, att en höjning av postportot med fem öre inbringar cirka 30 miljoner kronor. Inrättandet av postgiro har ju varit en välbetänkt åtgärd, men skulle det inte vara rimligt att här införa en väl avvägd avgift? Ty det är väl ändå så, att det åligger postverket ett rätt stort arbete med detta, och här kunde det bli någon miljon till staten.

Sedan några dagar föreligger en proposition angående förmalningsersättningar med en summa av inte mindre än 32 miljoner kronor. Avsikten med denna proposition är, som det säges, att hålla priset på bröd och mjöl nere. Mjöl och bröd tillhöra våra allra viktigaste näringsmedel. Ja, det skall ingen förneka. Men om vi nu i stället betala det pris för bröd och mjöl, som verkligen behöves, och så slippa omsättningsskatt på peppar och salt, kanel och ingefära, kött och fläsk, trädgårdsprodukter, kläder och skodon, apoteksvaror och allt annat som tillhör livets nödtorft — kan inte detta verkligen anses lika lämpligt?

Kan det verkligen vara en enastående samhällsbevarande politik att först genom skatter eller lån till finansministern skaffa inkomster — ja även genom omsättningsskatt — och så sedan med plåsterlappar bestående av smör-rabattkort, förmalningsersättningar m. m. premiera vissa konsumentartiklar? Jag ifrågasätter, om det inte ligger en hel del av komedi i detta förfarande. Genom att avslå denna proposition spara vi alltså 32 miljoner kronor.

Vi borde hellre gå in för acciser efter enklare linjer, och det behöver enligt mitt förmenande icke taga lång utredningstid för att förverkliga det. Vi befria alla dessa tusentals affärsmän från trassel med omsättningsskatten, och det är min fullkomliga övertygelse, att svenska folket hellre vill taga vissa acciser på en del artiklar än skatt på alla, som nu ifrågasatts.

Herr talman! Detta är mina allmänna reflexioner med anledning av det förslag till omsättningsskatt, som nu föreligger. Som trädgårdsman och yrkesman på detta område känner jag mycket väl till, att vi från denna yrkesmannakår med mycket stora bekymmer motse denna omsättningsskatt. Det är flytande begrepp vad som »säljes i mindre omfattning», vem som verkligen skall erlagga omsättningsskatten, om det är fast torgstånd eller tillfälligt torgstånd, och det är många komplicerade problem i samband med vår försäljning. Det gör, att vi komma i oförskyllda svårigheter. För blomsteraffärerna kommer det att bereda stora svårigheter, och även för de affärer, som arbeta i frukt-, rotsaks- och grönsaksbranschen, blir förhållandet detsamma. Det borde vara bekant i denna kammare, att denna yrkesmannakår arbetar under tryckta omständigheter, fastän den i huvudsak under den tid jag tillhört riksdagen i grund och botten nonchalerats.

Jag skall icke vidare ingå på resonemang om många saker och ting, som det kunde vara skäl att behandla. Men jag hoppas, att om skatten nu kommer till och man vill i praktiken gå in för synlig skatt, något förbud däremot icke kommer att utfärdas.

Med vad jag sagt, herr talman, vill jag instämma i det yttrande, som är avgivet av herr Gränebo m. fl. Som slutresonemang yrkar jag avslag på den kungl. propositionen och ber att få instämma i ungefär den linje, som herr Hansson i Rubbestad uppdragit.

Förslag till förordning om allmän omsättningskatt. (Forts.)

Herr **Svedman**: Herr talman! Inga skatter äro roliga, inte ens nöjesskatten. Men den ledsammaste av alla skatter är den form av beskattning, som riksdagen i dag går att pålägga svenska folket. Den är ledsam ur huvudsakligast tre synpunkter.

För det första signalerar den ett statsfinansiellt nödläge. Den är så att säga den sista reserven i skattemöjligheternas arsenal.

För det andra är den ur teknisk synpunkt tråkig. Den är svarhanterlig, då det gäller att utgöra den, uppbära den och redovisa den.

För det tredje är den till sin tendens oroande. Den lägger en kall hand över handel och näringar. Detta är icke det minst bekymmersamma. Det är en sanning av en naturlags kraft, att man icke kan ge åt ett håll utan att taga motsvarande från ett annat håll. Här måste vi göra klart för oss vilka anslag och bidrag vi skola lämna och var vi skola taga dem. Ja, dem ta vi strängt taget från ett enda håll: ur näringslivet. Därför måste man vara aktsam om de brunnar, vi hänvisats att ösa ur, icke minst i en tid, när krig, kris och missväxt så starkt begränsa näringslivets utveckling och möjligheter.

Jag förstår, att den skatt, vi nu diskutera, för dagen är ofrånkomlig, och jag vill begagna detta tillfälle icke för att orda så mycket om skatten i och för sig som fastmer för att framföra ett par kompletterande synpunkter, som jag anser böra åtfölja dagens diskussion, även om de i diskussionens tidigare skede fått en och annan uttolkare.

Man talar om sparsamhet, och det är tvivelsutan lättare att tala därom än att idka sparsamhet. Den, som saknar färgsinne, kan icke måla taylor, den, som saknar musiksinne, kan icke spela piano, och den, som icke har sparsamhetsinne, kan icke spara. Det sista fallet är kanske dock icke så alldeles obestridligt ändå. Vad är att spara? Jo, det är ett resultat av ett bedömande och en föresats. Bedömandet sammanhänger med omdömesförmågan och föresatsen med viljan, och jag skulle tro, att man genom uppfostran och övning kan utveckla både omdöme och vilja. Enligt min uppfattning är det en allvarlig fråga för vårt folk att nu inse det nödvändiga av en fostran till verklig sparsamhet.

En av de synpunkter, jag vill ge uttryck åt, är den, att svenska folket, då det nu pålägges allt större skattebördor, samtidigt bör bibringas den bestämda känslan av att allt göres vad som kan göras för att spara. Jag påstår icke, att så icke är fallet, ty jag kan icke bevisa, att något slöseri ägt rum. Jag vet emellertid, att vårt folk icke allmänt har den uppfattningen, att man på varje punkt kalfatrar utgifterna så som tidens allvar och den alltjämt ökade skattebördan kräva. Man får icke blott summera ned utgifterna och på det sättet få ett visst belopp och säga: »Ja, alltså ha vi att täcka detta belopp med motsvarande inkomster», utan det är nödvändigt att för varje utgift se till att man får det värde, som man betalar för, och att man icke tillhandlar sig andra värden och nyttigheter än de nödvändiga. När en gång krisrevisionens slutgiltiga protokoll och de besparingssakkunnigas betänkandes sista bilagor föreligga, då först komma våra gärningar och det sätt, varpå vi uppträtt ekonomiskt ur sparsamhetssynpunkt under dessa hårda tider, att bli till fullo belysta. Det gäller för regering och riksdag i första hand att fatta sin uppgift just ur den synpunkten att se till att intet förfares och att de källor, som vi äro hänvisade till för våra utgifter, behandlas så, att de icke i onödan och för tidigt sina.

Den andra synpunkten, som jag velat ge uttryck för, rör motiveringen till utskottets utlåtande. Man får i denna ett starkt intryck av det vemod, som fört pennan, och den brist på hänförelse, som ligger i utskottets yrkande, och det lyser fram både från och mellan raderna en önskan, att denna lag måtte bli provisorisk. Om vi från början ansträngt oss att omfatta just den före-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

satsen, att omsättningsskatten skulle bli ett provisorium, så torde vi säkerligen ha gjort det svenska folket och dess möjligheter till förtröstan en stor tjänst. Faran är nämligen den, att när vi en gång fått en skatt, är det svårt att bli av med den, även om det betygats vid dess införande, att den hade provisorisk karaktär. Även om man understundom icke kunnat konstatera, att sillen kommer tillbaka i kapprock, har det i alla fall varit så, att skatten finns där, även om den icke syns på sin gamla plats och i sitt ursprungliga sammanhang. Här är det en skatt, som, även om den blir »osynlig», märks alltför tydligt, och den bör på grund av sin natur bli vad såväl i utlåntandet som i reservationen tydligen uttalats, nämligen ett provisorium. Med den bestämda förhoppningen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till herr Bernhard Nilssons m. fl. reservation.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Det finns anledning att gå in på en hel del av de saker, som ha sagts i dag, så mycket mer som samma ting ha intagit en bred plats i den offentliga diskussionen.

Jag skulle egentligen börja med att uttala min tillfredsställelse med den synnerligen välvilliga behandling, som regeringsförslaget har fått i utskottet, om jag icke samtidigt delade utskottets mening om att det icke är något glädjande i att en sådan skatt skall behöva antagas. Om det bara hade gällt att ge uttryck för personliga känslor, så tror jag, att jag mycket väl skulle kunnat tävla icke blott med utskottsmajoriteten utan också med reservanterna, även om det kanske sker på delvis andra grunder, ty det är tydligt, att den, som det heter, allmänna olust, som detta skatteförslag föranleder, har ganska skilda källor. Olusten kommer delvis därav, att skatten vid tillämpningen kommer att skaffa vissa samhällsgrupper ganska stort besvär. Det är den grupp av samhällets medlemmar, som här ibland kallas för skatteuppbördsmän och ibland för skattebetalare. Jag tänker nämligen på de affärsmän av skilda slag, som i första hand skola leverera in skatten. Det är klart, att detta för dem medför obehag och besvärligheter, men det är ändå icke den djupaste anledningen till många andras olust inför skatten. Denna olust beror väl närmast därpå, att skatten ger uttryck för att det statsfinansiella läget har blivit så besvärligt, att man är tvungen att tillgripa en skatteform, som i vissa hänseenden bestämt strider mot vad man skulle anse vara en önskvärd fördelning av skattebördan. I den mån sålunda vissa talare och en grupp reservanter från bondeförbundet ha givit uttryck för sitt missnöje med att denna skatt lägger bördor oförtjänt på vissa grupper, kan jag mycket väl förstå dem. Jag kan också förstå den talare här i dag, som har sagt, att denna skatt borde vara det allra sista steget, när det gäller att skaffa staten medel. Jag är icke enig med honom, men jag kan förstå den synpunkt, som han anlägger. Jag vill emellertid erinra den talaren därom, att det intrycket har man icke i finansdepartementet och regeringen fått under den tidigare debatten. Långt innan detta skatteförslag var färdigt hördes rop på att denna skatt skulle komma, och den enda kritik, som man riktade mot regeringen, var att den icke kom tidigt nog. Den borde, såsom någon har sagt eller skrivit, ha legat färdig för att sättas i kraft omedelbart, sedan kriget hade utbrutit. Det är naturligtvis så, att det är först sedan man fått se hur skatten i sin utformning ser ut, som man har lärt sig det, som många motståndare till de så kallade konsumtionsskatterna ha vetat långt före detta, nämligen att en sådan konsumtionsskatt i många hänseenden lägger bördorna ojämnt på medborgarna.

Tills vidare förefaller det ju, som om reservanterna från bondeförbundet icke gjort något yrkande om avslag, vilket icke heller återfinnes i deras särskilda yttrande, men de många bondeförbundare här i kammaren, som ha instämt med

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
herr Hansson i Rubbestad, gå tydligen ut ifrån, att denna skatt är en orättfärdig skatt, därför att den icke tar hänsyn till folks förmåga att betala. Så till vida förstår jag också, om man på det hållet önskar, att man i stället skall gå fram på den så kallade direkta beskattningens väg. Så långt ha vi väl emellertid kommit under våra skatteberedningar och under de ständiga diskussionerna om beskattningen här i landet, att man måste säga, att det väl ändå icke är rimligt att nu helt plötsligt skapa en ny inkomstskatt vid sidan av de gamla skatterna, eftersom vi fortfarande ha ett skattesystem, som ger möjlighet till utvidgning och ändring. Att i ett sådant läge säga, att det behövs 200 miljoner till och dem skola vi skaffa genom en helt ny inkomstskatt, som skall läggas vid sidan av de gamla, kan icke vara rimligt. Jag får säga, att jag har närmast betraktat det som en demonstration och icke såsom ett allvarligt menat förslag.

Däremot kan jag icke förstå, hur man från det hållet santidigt med att man talar om att man på detta sätt skall lägga skatten mera efter bärkraft genom att taga den på inkomst och förmögenhet, kan tala om att man borde fylla åtminstone en del av det behövlige beloppet icke genom en allmän omsättningsskatt utan genom några särskilda acciser. Det är nämligen uppenbart, att om man skall gå på särskilda acciser, måste man välja varor, som höra till allmänna förbrukningsartiklar. Om något är säkert i alla våra skatteutredningar, så är det, att hela tanken att kunna få ut väldiga belopp genom att lägga även ganska hög skatt på det, som kallas lyxvaror eller umbärliga varor, är omöjlig. Vad som är lyx eller icke lyx, vad som är umbärligt eller icke umbärligt beror dessutom på subjektiva omdömen, och dessa varor äro också så sammanblandade med andra varor, att det i praktiken icke blir möjligt att undgå, att man med skatt på dessa varor träffar även dem, som man icke vill träffa. Om man vill komma till mycket stora belopp, måste man lägga skatten på oundärliga varor. Ännu har jag dock icke hört någon förklara, att utskottet har sagt något oriktigt, när det säger, att man icke vill överväga skatt på hyror, vilka dock i stor utsträckning utgå efter folks inkomster, och framför allt icke skatt på exempelvis smör och socker. Det är uppenbart, att detta är sådana varor, som konsumeras i någorlunda samma omfattning av folk med små och med stora inkomster. Om man skulle lägga skatt på dessa varor och försöka få ut samma belopp härigenom, måste det drabba de små inkomsttagarna hårdare än om man lägger på en allmän omsättningsskatt, vilken likväl drabbar folks konsumtion någorlunda efter konsumtionens storlek.

Jag vill tillägga, att det var en sak i herr Hanssons i Rubbestad yttrande, som förvånade mig ännu mera, och det var det starka understrykandet av att man icke skall lägga bördor, som icke taga hänsyn till bärkraften. Det hade varit lämpligare, om detta kommit fram, innan den stora uppgörelsen med jordbrukarna hade kommit till stånd, en uppgörelse, som i största utsträckning innebär, att man med tillhjälp av prissättningen hjälper alla oberoende av deras ekonomiska ställning. När herr Hansson i Rubbestad tillfogade, att man borde kunna få en del av dessa pengar genom att taga bort den subvention, genom vilken vi försöka mildra höjningarna i jordbrukspriserna för människorna genom att göra mjöl och bröd billigare, skall jag helst låta bli att göra några kommentarer alls.

Om sålunda bondeförbundets reservation icke förefaller mig kunna föranleda en allvarlig diskussion skall jag i stället övergå till utskottets utlåtande och högerreservationen. Jag säger högerreservationen, ty egendomligt nog ha även omdömena om de praktiska linjerna en tendens att följa partigränserna. Utskottets utlåtande och högerreservationen stå i grund och botten icke så långt ifrån varandra. De svårigheter, som voro väl kända inom departementet och som

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

utskottet har understrukit men icke funnit föranleda en ändring i Kungl. Maj:ts förslag, ha reservanterna strukit under ytterligare en smula och därav funnit anledning, icke att yrka avslag och icke heller att begära ett annat förslag efter nu av reservanterna uppdragna linjer, utan endast att begära en fortsatt utredning, vilken så snart den lett till resultat skulle föranleda proposition till riksdagen.

Vari är det då, som man funnit svårigheterna ligga? Jag har redan talat om att jag anser den alternativa väg, som innebär, att man genom särskilda acciser skulle undslippa en allmän omsättningsskatt, vara oframkomlig. När man då gått över till frågan om en utformning av ett förslag till allmän omsättningsskatt, är det tydligt, att tanken att lägga denna skatt icke på detaljhandeln eller butikshandeln utan på partihandeln ligger mycket nära till hands. Det möter ingen svårighet att upptäcka den vägen, som varit känd sedan gammalt. Av alla möjliga anledningar har emellertid detta icke befunnits vara framkomligt, och jag är mycket tillfreds med att utskottet efter ingående överläggning kommit till precis samma resultat. Överhuvud taget skulle jag till utskottet gärna vilja uttala min tacksamhet, icke väsentligen för att det har anslutit sig till regeringspropositionen utan därför att det gjort det efter så grundliga överväganden, att de bekräftat de slutsatser, till vilka vi hade kommit i departementet.

Om man sålunda icke kan gå partihandelsvägen utan måste lägga skatten på konsumenthandeln har det egentligen varit två stora tvistefrågor, som ha föranlett meningsskiljaktigheterna. Den ena frågan är, om man skall ha synlig eller osynlig skatt, och den andra är, om det skall göras undantag från skatt.

Om jag får börja med undantagen, skall jag villigt erkänna, att det har varit mycket frestande att icke alls göra några undantag. Jag skulle personligen icke ha gjort några invändningar, om utskottet hade kommit till det resultatet, att det trots betänkligheter vore bättre att lägga skatt på alla varor, men då med en lägre procent. Jag förstår emellertid mycket väl de psykologiska invändningarna mot ett sådant förfaringssätt. Vi ha redan pressat konsumenterna i så många hänseenden genom höjda priser, därför att vi nödvändigtvis ha velat tillgodose livsmedelsproducenterna, att man icke, när det icke är alldeles nödvändigt, bör pressa dem ytterligare, särskilt dem med små inkomster, genom att fördyra livsmedlen. Det drar man sig för. Utskottet har därtill framhållit, att en sådan väg kan man icke välja, såvida man icke samtidigt finner en metod att upphäva den skillnad, som uppkommer mellan dem, som skola köpa sina livsmedel och sålunda betala skatt för dem, om de nu skola beskattas, och dem, som tillverka livsmedel och sålunda skulle bli fria från skatt. Så länge man icke har kunnat finna en metod att utjämna denna skillnad, finner utskottet det vara nödvändigt att göra undantag. För min del tror jag, att lika psykologiskt befogat som det varit att undantaga vissa nödvändiga livsmedel, såsom här har gjorts, lika svårt skulle det ha varit att tänka sig att lägga en skatt på jordbrukarna själva, genom vilken de skulle få betala för sin egen konsumtion. Det är kanske icke tekniskt utförbart, men jag tror, att det skulle möta många psykologiska svårigheter att säga, att för varje liter ni dricka av er egen mjölk skall ni betala så och så många ören till staten. Jag tror, att detta skulle stöta på så stora svårigheter, att jag hellre tar de svårigheter, som otvivelaktigt uppkomma, när det gäller handeln, genom att undantaga vissa varor från skatt.

Det är på denna punkt, som utskottet har dragit samma slutsats som regeringspropositionen, att man icke vågar förorda något annat förslag. Högerreservanterna citera utskottets utlåtande om dessa svårigheter och om att den

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
vägen finns, men de anse, att det ändå på allvar bör övervägas om man icke skulle kunna lägga skatt på producenterna själva för vad de taga ut av sin egen produktion för egen konsumtion. För min del tror jag, att man måste förutsätta, att det skall ske en förändring i den allmänna uppfattningen, innan en utredning på den punkten skulle kunna leda fram till ett praktiskt förslag.

Om jag så får komma över till frågan om synlig eller osynlig skatt, nämnde jag redan under remissdebatten, att den naturliga människans sympatier säkerligen ligga på den synliga skattens sida, men att det varit rent praktiska överväganden av svårigheterna att på alla möjliga punkter verkligen genomföra en synlig skatt, som förmått mig att gå på den andra linjen. Det är med tillfredsställelse jag ser, att arbetet i utskottet icke har stärkt deras tro, som från början ansett, att det var självklart, att man skulle välja den synliga skatten. Om något framträder i såväl utskottets betänkande som i reservationerna är det en djupare insikt om de praktiska svårigheter, som det skulle medföra, vilket ju också har lett till att icke ens i reservationerna finnes något direkt förord för den synliga skatten. Det hade ju annars varit mycket lätt för reservanterna att säga, att vi ha genom utskottsarbetet blivit övertygade om att dessa svårigheter kunna övervinnas, och det enda, som har hindrat utskottet från att gå på den vägen, har varit, att vi icke haft tid att utarbota ett förslag, varför Kungl. Maj:t anmodas vara vänlig lägga fram ett förslag, som gör skatten synlig över lag, till den lagtima riksdagen. Detta säga emellertid icke ens motionärerna på denna punkt, detta till skillnad från motionärerna från bondeförbundet, som tyckas våga vidhålla sitt avslagsyrkande. För min del tror jag, att det har berott på de sakliga svårigheter, som ha förelegat.

Eftersom man också har hänvisat till den korta tid, som har stått utskottet till buds, så vill jag säga, att om man anser, att en allmän omsättningsskatt bör vara den sista utvägen och att den är förenad med så stora svårigheter, och om, såsom somliga ha sagt, regeringen har dröjt alltför länge med att lägga fram detta förslag, så hade det väl icke varit så omöjligt att säga, att någon månads väntan till kunna vi dock kosta på oss, om vi därigenom kunna få ett bättre förslag. Något verkligt tvångsläge, som någon har talat om, har utskottet icke befunnit sig uti.

När man här talat om tillfällig beskattning på inneliggande varulager o. s. v. och att vissa acciser skulle kunna ersätta omsättningsskatten, kanske jag bör nämna, att det är en oriktig uppfattning, om man därvid går ut ifrån, att vi nu ha fått vårt budgetläge så klart, att vi veta ungefärligen vilka utgifter vi komma att ha och vilka andra inkomster vi ha, och att det fattas 200 miljoner på skattesidan, vilka det nu gäller att skaffa fram på ett eller annat sätt, samt att, om vi icke kunna skaffa dem på detta sätt men kunna komma upp till 200 miljoner på någon annan väg, är allt väl beställt. Så är emellertid icke läget. Vi befinna oss i ett tvångsläge från en annan synpunkt, nämligen så, att våra statsutgifter äro så oerhört stora, att det icke är tänkbart att täcka dem med skatter, varför vi trots betänkligheter måste skrida till en oerhörd ökning av statens skuldbörda. Var och en måste emellertid inse, att det är önskvärt, att denna ökning av skuldbördan göres mindre, om det är möjligt att göra den mindre, och att alltså alla vägar, på vilka vi kunna öka statens inkomster, måste beträdas. Det är därför ingalunda slut med denna omsättningsskatt. De, som ha ropat på högre inkomstskatt, komma säkerligen att bli bönhörda. När jag under remissdebatten talade om att förmögenhetsskatten endast är uppskjuten till dess det skulle bli möjligt överblicka de bördor, som krisen lägger på oss, fick väl var och en klart för sig, att där kommer en yt-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

terligare belastning att läggas på. Skulle det vara någon av de nämnda acciserna, icke på nödvändighetsvaror utan på några andra, som det visar sig praktiskt möjligt att genomföra, så behöver icke riksdagen vara orolig för att icke sådana förslag till acciser komma att framläggas.

Jag skall därefter säga ännu ett ord om synlig eller osynlig skatt. De praktiska svårigheter, som äro förenade med en synlig skatt, har man tydligen inom utskottet och även bland reservanterna lärt sig uppskatta. Jag vill emellertid icke lämna osagt, att jag av frågans behandling i utskottet och icke minst av de uppvaktningar, som jag har haft, och de personliga meddelanden, som jag har fått, har dragit en något annan slutsats än som ofta drages offentligt, då man säger, att hela den svenska handelsvärlden skulle vara praktiskt taget enig om att skatten bör vara synlig. Det har kommit vissa offentliga uttalanden i annan riktning, och detta gäller i än högre grad enskilda uttalanden. Om jag skulle draga en generell slutsats av ett begränsat erfarenhetsmaterial, skulle jag snarast vilja säga, att jag har det intrycket, att den stora mängden av vad vi bruka kalla för småhandlare äro mycket oroliga för en synlig skatt. Jag skall icke här tala om de antydningar, som ha gjorts till mig rörande de motiv, som man inom dessa kretsar tillskriver en del av den stora handels representanter, när det gäller deras förord för en synlig skatt, därför att jag bryr mig icke om sådana antydningar, men det förefaller mig verklig, som om det förelåg en skillnad i uppfattning mellan olika slag av affärer. För de grupper av köpmän, som herr Henriksson representerar, som ha relativt stor omsättning, ordnad bokföring och möjlighet att skaffa sig kassaapparater och kvittenser o. s. v., är det uppenbarligen en relativt lätt sak och en fördel att få skatten synlig, under det att hela mängden av små affärer, som delvis sälja i mycket små poster, ha varit fullständigt förtvivlade och ha sagt, att det blir vår ruin, om vi få skatten synlig. Om vi tillkalla representanter för handeln icke blott inom ett visst skikt utan söka få alla synpunkter på handeln representerade, är det därför mycket möjligt, att även där resultatet skulle bliva, att man skulle gå samma linje, som vi nu ha valt.

Till sist har jag endast ett ord att säga om den fortsatta utredningen. Även om reservanterna ha givit starkare uttryck åt olust och haft en något större tro på möjligheterna att komma fram på andra vägar, skiljer sig deras sakliga uppfattning icke så väsentligt från utskottsmajoritetens och icke heller väsentligen från den uppfattning, som har funnits inom departementet. Vi ha varit fullt medvetna om att det är ett nytt område, som man här gett sig in på och som man under minst tjugo års tid tvekat att beträda, icke blott på grund av de invändningar från sakliga synpunkter, som jag nyss anfört, därför att det blir en ojämnt verkande skatt, utan också på grund av de praktiska besvärligheterna. Slutsatsen måste naturligtvis bli, att man i större eller mindre utsträckning får lita till erfarenhet, när det gäller att se vilka justeringar och ändringar, som böra komma till stånd. Om sålunda även reservanterna i grund och botten icke mena något annat än att så snart man fått sådana erfarenheter, bör frågan tagas upp på nytt, och att om erfarenheterna leda till förslag till ändringar, böra sådana snarast framläggas, så är jag fullständigt ense med dem. Om däremot reservanterna skulle mena, att den fortsatta utredningen endast skulle bestå däruti, att vi sätta tillsammans ett antal människor att resonera på samma sätt som man nu har resonerat i utskottet, så menar jag, att det vore bortkastad tid. Utskottet har under två månaders arbete icke kunnat komma längre och icke heller reservanterna än att förorda en utredning. Jag är säker på att en sådan ny beredning, även om man tillkallar, som det heter, sakkunskapen från köpmannavärlden, vilken ju

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
varit rikligt företrädd inom utskottet, icke kommer att kunna nå längre. Man måste avvakta erfarenheterna, och så fort dessa göra sig gällande i ena eller andra riktningen — jag är för min del övertygad om att den centrala omsättningsskattenämnden ganska snart måste komma till vissa erfarenheter — så kunna ni vara övertygade om att det icke skall saknas intresse inom finansdepartementet att komma fram till riksdagen med förslag om de förbättringar av denna skatt, som kunna anses skäligen.

I anledning av ett yttrande av herr Holmbäck vill jag tillfoga, att visserligen är det så, att jag alldeles bestämt delar den ofta uttalade meningen, att vi skola försöka komma ifrån denna skatt så fort som möjligt, men detta »så fort som möjligt» tror jag icke betyder: under den tid krisen eller dess efterverkningar vara. Ingen kan ju bestämma över framtiden. Man kan som herr Holmbäck säga: »Vem vet om icke ett år härefter allt kan vara ljusare», men det, som icke är ljusare, är de oerhörda skuldbördor, som staten tagit på sig. Så länge vi ännu icke åtminstone i någon mån försökt betala av dessa nya skulder, så länge torde det också vara omöjligt att mycket radikalt sänka beskattningen. När man kommer till frågan om vilken skatt som skall sänkas först, kan det för övrigt hända, att det kommer att framföras argument för att det finns andra skatter, som minst lika mycket som denna försvårar svenska folkets försörjning och belastar näringslivet och som därför böra sänkas jämsides eller före omsättningsskatten. Min personliga mening är utan tvivel den, att man så snart som möjligt bör söka komma ifrån denna skatteform, men jag tror icke, att man skall ställa i utsikt, att det kan ske så länge krisen varar. Under sådana förhållanden, menar jag, få vi säkerligen god tid på oss att se, hur omsättningsskatten verkar, och de erfarenheter, som vi då göra, kunna kanske leda till att sådana jämkningar bliva vidtagna, som föra meningarna närmare varandra än de för närvarande äro.

Herr talmannen återtog under detta anförande ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hansson** i Rubbestad, som erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! När herr statsrådet kritiserade de uttalanden, som jag gjorde om rabattkorten på smör och förmalningsavgifterna, blev, det är jag förvissad om, mitt yttrande feluppfattat. Jag anmärkte nämligen icke på all rabatterning av smör utan endast därpå, att denna kom även sådana till godo, som ha det relativt bra ställt, vilket med nuvarande grunder är fallet. Jag är icke heller den ende, som kritiserat grunderna för denna rabatterning, utan det är en ganska allmän uppfattning hos dem, som veta, hur det går till. Det var min mening, att dessa grunder skulle omläggas på sådant sätt, att endast de verkligt behövande komma i åtnjutande av dessa rabattkort.

Om förmalningsavgifterna yttrade jag endast, att jag fann det vara inkonsekvent att å ena sidan taga in pengar till staten genom denna omsättningsskatt och å andra sidan kasta ut dem för att hålla nere priset på mjöl. Det anser jag vara en inkonsekvens, och det står jag för.

Härefter anförde:

Fru **Rönn-Christiansson**: Herr talman! Den omsättningsskatt, som vi i dag besluta, är icke blott en börda utan en fortsättning på den standardsänkning, som man skall genomföra för Sveriges folk. Situationen är, om man har sinne för ordens valör, i dag förtvivlad för det arbetande folket. Vi ha tiotusentals arbetslösa, som leva under svält. Vi ha alla de inkallade med sina dåliga av-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

löningar, vi ha folkpensionärernas stora skara. Herr Senander har tidigare relaterat yad Statistisk årsbok innehåller om huru stor procent av det svenska folket, som lever på en årsinkomst av mellan 2,000 och 1,000 kronor.

I varje hem finns det en husmoder, och hur känns det för husmodern i dessa dagar? Husmodern är ju hemmets finansminister, som skall få debet och kredit att gå ihop och som skall hålla ihop den enhet, som heter familjen och på vilken hela samhället är grundat. Vi måste i dag beundra hemmens finansministrar. Jag tror, att vi måste beundra dem mera än den finansminister i den kapitalistiska staten, som visserligen kallar sig för arbetarrepresentant, men som för de borgerligas talan och kör i de gamla hjulspåren. Redan tidigare ha regering och riksdag samarbetat och anvisat vägarna. Vi få också ur denna högst officiella statistik veta, att en familjeförsörjare med 3,000 kronors inkomst får i indirekta skatter betala 278 kronor, att hans samtliga skatter uppgå till 524 kronor och att sedan återstå 2,476 kronor. I regel får husmodern 25 kronor i veckan till ett hushåll på fyra personer. Eller tag en in kallads familj i Stockholm, som får leva på kr. 34:65 i veckan i en stad som Stockholm. Livsmedlen ha stadigt gått i höjden. Enligt socialstyrelsens beräkningar rörande livsmedelskostnaderna under november månad visa dessa kostnader (häri inbegripet utgifterna för bränsle och lyse) i genomsnitt en ökning med tre enheter sedan närmast föregående månad. Index talet med år 1935 som basperiod har sålunda stigit från 137 till 140. Till uppgången ha i främsta rummet bidragit prishöjningar på mjölk, smör och ost, kött och fläsk, salt sill samt kaffe. Reellt ha levnadskostnaderna stigit med 20 procent. I dag kunna vi icke längre tala om billig mat. Man har betecknat exempelvis sill och potatis såsom billig mat, men i dag kan man icke räkna därmed. Det är många människor, som i dag få gå från bordet utan att ha kunnat stilla sin hunger. Vi förstå vilka bekymmer de husmödrar ha, som skola utrusta arbetskarlarna, familjeförsörjarna, med matsäck, och vi veta, hur det är för dem som ha arbetslösa ungdomar. De vilja ju äta, och vi förstå, hur svårt det blir för husmödrarna att skaffa mat. Eller tag barnens hälsa, som man i dessa dagar riskerar. Man kan icke köpa exempelvis frukt, som man anser vara så bra för folkhälsan. Här kommer säkerligen vetenskapen att förklara, att frukt är skadlig för folkhälsan, liksom man säger, att margarin är lika hälsosamt som smör.

Man har gått in för en sparsamhetspropaganda och varit ute därmed i ganska god tid för att ideologiskt förbereda situationen. Det är ju ett öppet och grovt hån mot de arbetande massorna att uppmana dessa till sparsamhet och till standardsänkning i sin livsföring. Vi ha haft en klädvårdsvecka, och hur verkar den på den husmor, som varit van att ändra och sy om kläder ända till dess kläderna fallit sönder? Det mest bedrägliga är väl ändå, att det stora arbetarepartiet med makt och myndighet går i täten för att ideologiskt avvärpa arbetarklassen för att få den att känna sig så slavaktig som möjligt, med andra ord att införa slavmentaliteten. Detta parti verkar som en buffert mellan den kapitalistiska staten och det arbetande folket.

Vi ha i dag hört någon — jag tror, det var herr Hagberg i Malmö — förklara, att de, som känna ansvaret, gå in för denna omsättningsskatt. Ja, men då är frågan: vilket ansvar? Tager man ansvaret för det kapitalistiska systemet och staten såsom sådan, gör man det givetvis, men känner man ansvar för det arbetande folkets stora skara, för de fattiga kvinnorna, då måste man gå emot en dylik fattigmansskatt. Dessa kvinnor och mödrar ha säkerligen mycket att lära bort i vad gäller tillvaratagande av ekonomin. Och vad anse nu husmödrarna i dessa dagar? De anse, att nu går det icke längre. De ha kämpat med svårigheterna och alltid gjort vad de kunnat, men hur duktiga de än äro

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

förmå de ändå icke bemästra de oerhörda, allt mer och mer växande svårigheterna. Vad de tänka och känna i dag kommer till uttryck i de opinionsyttringar, som framkommit. Jag syftar då på den delegation av arbetarkvinnor som för någon tid sedan uppvaktade statsrådet Eriksson. Jag syftar på den skrivelse, som vi i dag erhållit från arbetarekvinnornas diskussionsklubb vid ett husmodersmöte, anordnat i Kristineberg, och på de olika uttalanden från en del fackföreningar. Allt detta visar vad som rör sig på djupet. Det är vad man gjort för de fattiga och små inkomstagarna. Men hur behandlar man de ekonomiskt mest bärkraftiga? Jag vill erinra om den lindring i förmögenhetsskatten som beslöts vid årets lagtima riksdag, då man sänkte förmögenhetsskatten från $\frac{1}{60}$ till $\frac{1}{100}$. Jag erinrar om de kautschukartade bestämmelserna i krigskonjunkturskatteförordningen, varigenom en hel del folk kan berika sig just på det ohyggliga kriget. Eller man kan taga såsom exempel en person med en inkomst av 10,000 kronor. Han betalar i indirekt skatt 484 kronor; alla hans skatter belöpa sig på 2,716 kronor, därefter kvarstå 7,784 kronor. Eller man tar en person, som har 200,000 kronors inkomst. Han betalar i skatt sammanlagt 101,944 kronor, varefter kvarstå 98,056 kronor. Det är ju en liten tillgång att röra sig med, och husmödrarna i sådana hem och deras nerver och livsmod ha sannerligen icke brutits ned.

Nu är det stora allt överskuggande argumentet, att vi måste gå dessa vägar därför att landets försvar fordrar det och vi därigenom skola slippa krig. Det är det mindre ondas politik. Men hur är det i de länder, som ha krig? Ha de icke varit fattiga tillräckligt, har icke svälten varit stor där, har icke arbetslösheten där varit starkt utbredd? Och ändå ha de icke sluppit undan kriget. Det är därför ett falskt påstående, som man utbreder bland de arbetande, att de godvilligt skola sänka sin standard, annars få de krig. Men då är det också logiskt, att kvinnorna fråga sig: vad är det egentligen vi skola försvara? När vi säga landets försvar, är det då inte hemmen, som skola försvaras, är det inte familjen, det käraste vi ha? Men när man i stället inifrån skövlar hemmen, kan man verkligen fråga sig, vad det är man skall försvara. Av den omsättningsskatt, som vi här debattera, drabbas de fattigaste och barnrikaste familjerna hårdast. Utskottet och riksdagen äro givetvis döva inför de svårigheter, som reellt finnas, och debatten visar ju också, att i princip är man i regel överens om denna utsvältningsskatt, fastän man litet var fäster på en Brask-lapp på sitt uttalande.

Den motion, som vår grupp har inlämnat, med avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts proposition, uttrycker folkmajoritetens uppfattning. Vi tala alltså på folkmajoritetens vägnar. Fråga husmödrarna, folkpensionärerna, de inkallade, småbrukarna eller småhandlandena, fråga vem som helst av dem vad de tycka och tänka om omsättningsskatten, och deras svar blir, att de givetvis gå emot densamma.

Det är ju kvinnorna, som under alla förhållanden få bära de tyngsta bördorna. De ha för länge sedan glömt att ha krav för egen del. Sin egen person ha de för länge sedan fått glömma. Nu kämpa de för sin familj och sitt hem, men denna kamp blir dem övermäktig. Vredens druvor komma att mogna bland Sveriges arbetarklass, men jag tror att skörden först blir mogen bland kvinnorna, därför att de bära den tyngsta bördan. Opinionsstormen kommer säkerligen att växa. Omsättningsskatten är en del av den allmänna utplundringen av Sveriges arbetare. När vi alltså yrka avslag på densamma äro vi medvetna om att vi ha folkets majoritet bakom oss.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få instämma i det yrkande, som tidigare framförts av herr Senander.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Herr **Hällgren**: Herr talman! För dem som äro kvar i kammaren vill jag tala om att jag inte begärt ordet i denna fråga för att diskutera principerna för skatten. Inga skatter äro populära, och omsättningsskatten kan näppeligen heller i sinom tid komma att räknas till sådana skatter som folk gärna vill ha.

Jag har begärt ordet därför, att jag har motionerat om att undantagen i denna lag skulle göras flera än vad Kungl. Maj:t har föreslagit och flera än vad utskottet i sitt utlåtande har tagit upp. Det har talats om att man skall se till att de svagaste inte drabbas för hårt av denna nya skatteform, och det har också talats om ifrån utskottets sida, att man, när det gäller exempelvis en näring som fiskerinäringen, skall ta hänsyn till att den kan komma att få stor betydelse ur folkförsörjningssynpunkt. Det är så sant som det är sagt. Efter hand som jordbrukets produkter fördyras, efter hand som fläsk och kött stiga i pris, eftersom tillgången på dessa varor kommer att minska ju längre fram vi komma, är det en lycka för det svenska folket, att det runt omkring våra kuster finns så gott om födoämnen tillgängliga, därest denna närings utövare bli i tillfälle att i fortsättningen som hittills utöva sitt yrke. Jag skall ge ett erkännande ord åt utskottet, som har tillstyrkt motionen att omsättningsskatt icke skall beräknas på de flesta slag av fiskredskap.

Med de ord jag här har sagt tror jag också jag har förtydligat vad jag menar med motiveringen till det yrkande, som jag kommer att göra, nämligen att man skall göra undantag även för den billigare fisken, den fisk som man kan säga är föremål för masskonsumtion, de fisksorter, som den mindre bemedlade delen av landets befolkning måste köpa, när de icke få råd att köpa jordbruksprodukter, när de inte få råd att köpa kött och fläsk, nämligen sill, strömming och torsk. Jag kommer därför, herr talman, när det gäller 2 § att framställa ett yrkande i anslutning till motionen nr 25 i andra kammaren, att de i 2 §, 1 mom. b) i förslaget till förordning om allmän omsättningsskatt angivna undantagen utökas, så att efter ordet »potatis», införes orden »färsk, rökt eller saltad sill och strömming, färsk eller saltad torsk och torskfilé».

Därest inte detta yrkande skulle bli bifallet av kammaren, skulle jag vilja i protokollet vädja till Kungl. Maj:t att taga noga under omprövning, huruvida inte dessa artiklar också borde komma in bland de undantag, som Kungl. Maj:t efter särskild framställning har rätt att medgiva.

Fru **Nordgren**: Herr talman! Det har här i dag från olika håll vittnats om att det är med synnerligen stor olust riksdagen går att antaga här ifrågasättande skatt, och själv anser också att den hör till de mest osympatiska av skatter, som man kan tänka sig. Den drabbar nämligen framför allt de fattigaste kategorierna i landet, folkpensionärerna och de barnrika familjerna och överhuvud taget alla dem som ha det ekonomiskt sämst ställt. Dessa drabbas hårdast, det kan man inte komma ifrån, hur man än ser på saken.

Nu är det ju emellertid så, att med hur stor olust man än betraktar denna skatt, så torde det väl på grund av det statsfinansiella läget vara föga utsikter att kunna komma ifrån densamma. För mig skulle det dock ha tett sig något smakligare, om denna skatt hade föregåtts av en beskattning av lyxkonsumtionen. Nu vet jag ju mycket väl, att en dylik beskattning kommer och att även andra skattekällor, som finansministern här i dag har nämnt, komma att utnyttjas tillfullo, vadan vi troligen komma att bli bönhörda över hövan i den vägen. Men det känns icke förty en smula otrevligt, att denna skatt har fått gå före de andra. Det beror kanske på omständigheternas makt, att så blivit fallet, och det har måhända ingenting varit att göra åt den saken.

Syftet med skatten har angivits vara dels att tillföra statskassan dessa 200 miljoner, som man här räknar med, dels att nedbringa konsumtionen. Det sista

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

skälet kan jag inte acceptera, ty de samhällsmedborgare, som befinna sig i den ekonomiska ställningen, att de kunna tillgodose sin konsumtion hur mycket som helst, trots skatten, komma att göra detta, och de fattigaste äro tvingade att bringa ned sin konsumtion kanske mera än vad som ur folkhälsans synpunkt är försvarbart, på grund av sin oförmåga att upprätthålla densamma. Vill man bringa ned konsumtionen, bör detta ske genom ransoneringsåtgärder, ty dessa äro de enda effektiva åtgärder, varigenom man inte bara kan bringa ned konsumtionen dit man vill ha den, utan också i någon mån kontrollera, att konsumtionsminskningen drabbar någorlunda rättvist. Genom den här föreslagna åtgärden blir det vissa grupper, som komma att drabbas hårdast.

Det torde icke kunna bestridas att omsättningsskatten kommer att öka husmödrarnas svårigheter att administrera hushållen. Priserna på livsmedel ha sedan krigsutbrottet stigit ganska avsevärt, och det är redan nu mycket svårt många gånger för husmödrarna att tillgodose familjens behov i de hem, där man fått sina inkomster minskade, antingen genom mannens inkallelse eller på grund av arbetslöshet.

En annan grupp, som också kommer att drabbas hårt av omsättningsskatten, är, som förut nämnts, våra folkpensionärer. Nu har ju bebådats, att det skall bli en förbättring av folkpensionerna med anledning av de stegrade levnadskostnaderna, och jag hoppas livligt att riksdagen skall besluta i enlighet med den tankegången. Men även om så sker, blir detta enligt mitt sätt att se, i viss mån, att vad staten ger med den ena handen tar den igen med den andra, ty de varor, som komma att drabbas av skatten, äro till stor del nödvändighetsvaror för just dessa gamla pensionärer. Man räknar visst med att 75 procent av folkpensionärerna skola få en inkomstökning av omkring 40 kronor per år. Omsättningsskatten kommer emellertid att ta det mesta av detta lilla tillskott och göra denna förbättring illusorisk för en hel del av dem.

Om man nu inte kan komma ifrån denna skatt — och jag förutsätter att man inte kan det, hur gärna man än skulle önska det — kan man i varje fall lindra dess verkningar något genom att göra vissa undantag från densamma. Svårigheterna härmed bestå i kontrollens utövande och att skattens avkastning därigenom minskas. Men utskottet, och även Kungl. Maj:t, har ju dock ansett vissa undantag nödvändiga. Jag anser emellertid, att det inte räcker med dessa undantag, ty det finns andra varor, som med lika stor nödvändighet böra undantagas som de i förslaget angivna. Jag har nämnt några i min motion nr 13, vilka jag tror ingen vill förneka ha en stor betydelse för fattiga människor. Om jag inte missuppfattade herr Hällgren, anslöt sig hans krav på undantag av vissa varor till mitt förslag, vad det gällde undantag för salt sill. Denna är de fattigas mat även under normala förhållanden, och än mera nu, men även beträffande sill ha priserna stigit avsevärt.

Tar jag en sådan vara som fläsk, så är denna ransonerad. Konsumtionen är alltså begränsad. Man behöver inte bringa ned den ytterligare genom beskattning, men man försvårar åtkomsten av den lilla tilldelning som ges för stora grupper av vårt folk, vilka äro mycket beroende av denna vara. Jag nämner exempelvis de fattiga skogsarbetarna uppe i Norrland, som måste ha rätt stora kvantiteter fläsk. Deras arbete kräver det.

Andra varor, som kanske i ännu högre grad ha betydelse för de barnrika familjerna, äro barnkläder och barnskor samt reparationer av de senare. Jag vet mycket väl, att man här kan göra den invändningen, att om man skall göra undantag för barnkläder, drabbar skatten ojämnt. De som sy kläderna hemma, få exempelvis ingen skattebefrielse. Men det är väl i alla fall så, åtminstone när det gäller den grupp av barnen, som sliter mest, nämligen

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

pojkar, att kläderna köpas i mycket stor utsträckning färdiga, detta inte minst i tider, då husmödrarna jämte omsorgen om hemmet också ha att utföra annat produktivt arbete. Jag tänker härvid särskilt på alla husmödrar i lantbrukarhemmen och småbrukarhemmen, vilkas arbetsdag icke räcker till, hur gärna man än vill, för att sitta och sy barnkläder, åtminstone inte i någon större utsträckning. Skodon kunna inte förfärdigas i hemmen, och jag har den uppfattningen — med den erfarenhet jag har när det gäller att bringa hjälp åt familjer med många barn — att medan man tycks nödtorftigt kunna klara familjens behov av mat, så föreligger det stora svårigheter, när det gäller att förse barnen med kläder och skor. Det är också stor skillnad om man har att köpa skor åt ett eller två barn, eller om man har en hel mängd slitvargar att sörja för i den vägen. Barnskor är sålunda en vara, som i främsta rummet borde undantagas från skatten. Samma är förhållandet med ett par andra varor, som jag har framhållit borde undantagas. Dessa äro arbetskläder och arbetsskodon. Jag har i min motion använt uttrycket »grövre arbetsskor» och reparationer av dessa. Sådana måste en arbetare ha, liksom arbetskläder, hur det än ställer sig i övrigt, om han skall kunna fullgöra sitt arbete, och kostnaderna härför vålla ganska starka avbräck i en arbetares inkomst.

Jag anser alltså, att dessa förnödenheter borde ha tagits med bland undantagen när man nu en gång gjort vissa undantag. Annorlunda hade varit ifall man funnit svårigheterna ur kontrollsynpunkt vara så stora, att man inte ansett sig böra göra några undantag alls. Därtill kommer, när det gäller kläder och skodon, att priserna, som redan nu kraftigt stigit, säkerligen om ett år, eller kanske om ett halvår, komma att ytterligare stiga i så hög grad, att det blir svårt att anskaffa dessa varor även för dem, som ha relativt goda inkomster. Vi behöva bara erinra oss hur det ställer sig med våra tillgångar på ylle och bomull, för att förstå, vilka priser det kommer att bli på kläder, och kanske även på skodon.

En annan vara, som jag tycker borde vara undantagen och som inte kan skyllas på Kungl. Maj:t utan på utskottet, att så inte blivit fallet, är apoteksvaror. Jag har inte kunnat finna någon annan motivering för denna ändring av Kungl. Maj:ts proposition i första särskilda utskottets utlåtande än den, att det skulle medföra besvär för och i hög grad försvåra arbetet på apoteken, om dessa varor skulle bli fria. Jag har svårt att förstå denna motivering, ty inte kan det vara svårare med apoteksvaror än med andra varor, när det gäller undantag från denna skatt. På ett apotek finnas ju de erforderliga resurserna för att man skall kunna skaffa sig den kontroll, som kan vara nödvändig. Ätminstone böra de höga priserna på apoteksvaror ge möjligheter härtill. Det är så mycket farligare att beskatta apoteksvaror, som — liksom var fallet under förra kriget — en epidemi kan uppstå av den art som spanska sjukan, och då är det väl oriktigt i högsta grad att man skall ha fördyrat apoteksvarorna. Priserna för dessa böra inte stegras i onödan genom att man lägger skatt på dem, och sjuka människor, som äro i behov av medicin, böra kunna få denna utan att särskilt beskattas. Det kan här inte vara fråga om att minska konsumtionen, ty apoteksvaror köpas väl inte annat än då så är nödvändigt.

Nu har man sagt på ett ställe i utskottsutlåtandet, att man genom andra åtgärder skall kunna kompensera de sämst ställda i samhället, och framför allt de barnrika familjerna. Det har i särskilda motioner också pekats på att man kan hålla dessa skadeslösa genom att rabattera mjölk och vissa andra varor. Ja, ärade riksdagsledamöter, skall man rabattera alla de varor, som det blir svårt för nämnda kategorier att förskaffa sig — och i fråga om en del varor komma rabatteringar att bli nödvändiga oavsett omsättningsskatten —

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
så räcka inte de 200 miljonerna till för en sådan rabattering. Jag vill bara erinra om att den smörrabattering, vi haft och som nu är förnyad, är beräknad att kosta 44 miljoner kronor. Detta bara för en enda vara, så vi nödgas nog hålla oss till rabattering uteslutande för livsmedel. Att få statsfinanserna att räcka till för en allmän rabattering av kläder och skodon för de barnrika familjerna betvivlar jag blir möjligt.

Jag kommer därför, herr talman, när vi komma till 2 §, att yrka bifall till min motion nr 13 om undantag för de varor, som äro angivna i densamma, och till Kungl. Maj:ts förslag om undantag för apoteksvaror.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Det föreliggande skatteförslaget har visat sig kunna intressera allmänheten i ovanligt hög grad. Detta innebär dock icke, att skatteförslaget är särskilt populärt, utan detta intresse beror därpå, att denna skatteform är ny och att det blir ovanligt kort tid mellan uppbördsterminerna. Skattebetalarna komma att konfronteras med skatten nära nog varenda dag.

I debatten om detta skatteförslag ha två frågor dominerat. Den ena är frågan om undantagsbestämmelserna, den andra är frågan om skatten skall vara synlig eller osynlig. Den första av dessa frågor har utskottet tagit mycket grundligt på, och det har inför utskottet företetts ovanligt rikhaltiga önskningslistor på denna punkt. Jag har ingen anledning att yttra mig vidare därom. Men den andra frågan, frågan om skatten skall vara synlig eller osynlig, har utskottet skjutit åtskilligt åt sidan, och jag har, herr talman, begärt ordet icke för att framställa något yrkande men för att säga några ord ändå i denna fråga.

Utskottets förfarande är egendomligt därför att det har visat sig vara en stark opinion i landet för den synliga skatten, och den köpande allmänheten, som har visat att den på grund av nödtvånget finner sig i denna skatteform, har dock bestämt uttalat, att den önskar veta, vad den betalar för själva varan och vad den betalar i skatt. Det synes vara en så rimlig begäran, att man borde åtminstone från utskottets sida ha tagit hänsyn till den, då så icke gjorts tidigare. Som det visat sig, finns det en mycket stor majoritet bland köpmännen och andra företagare för den synliga skatten, och de uttalanden, som utskottet redovisar, äro ju auktoritativa, då de komma från dem som skola handha skatteinstrumentet. Finansministern har tagit med oerhört lätt hand på denna sak, men vad värre är, utskottet har följt finansministern, och att det i detta ganska digra utlåtande avfärdat denna betydelsefulla sida av saken med knappa 60 rader, måste anses uppseendeväckande. Jag tillåter mig säga, att utskottet på denna punkt visat, att varken allmänheten eller sakkunskapen ha påverkat dess ställningstagande, utan att man har gått efter en förut given linje.

Nu har från statsrådsbänken sagts, att dessa uttalanden från köpmannavärlden kanske äro överskattade, därför att meningarna där äro delade. Det vill säga, att ledningarna av dessa organisationer hävda en annan uppfattning än medlemmarna. Jag har emellertid råkat träffa rätt många s. k. småhandlare, som ha undrat, om de, då riksdagen förmodligen beslutar en osynlig skatt, skola ha rätt att vid sina försäljningar låta skatten bli synlig, en fråga som visar, hur levande intresset är bland småhandlarna för den synliga skatten. Utskottet har — jag hoppas, att uttrycket icke missförstås — egentligen icke ägnat någon tid och något arbete åt denna fråga. Vad den slutna konklaven, den s. k. delegationen, gjort, undandrar sig vårt bedömande, men jag tror att man där plöjt igenom spørsmålet ganska grundligt.

När man läser utskottsutlåtandet och de knappa 60 rader som beröra denna

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

vitala fråga, då finner man, att utskottet medgiver, att den synliga skatten har två fördelar. För det första underlättas kontrollen och för det andra göres skatteinstrumentet mera effektivt. Det är visserligen endast två fördelar som utskottet redovisar, men dessa äro så avgörande fördelar, att man har anledning fråga: varför gav man sig icke i kast med att söka lösa denna sida av frågan, när så starka skäl talade för att skatten skulle göras synlig? Det är väl, när det gäller denna skatt, kontrollen och effektiviteten som är det väsentligaste, och därvidlag kommer det säkert att visa sig, att de framtida komplikationerna komma att hänga samman just med kontrollen och effektiviteten. Utskottet har utan förbehåll erkänt, att den synliga skatten är bäst ur kontroll- och effektivitetssynpunkt, men utskottet har paralyserats av tanken på de ökade besvär och de större kostnader som den synliga skatten skulle medföra såväl för handlandena som för allmänheten. Det förefaller mig vara ett högst underligt resonemang, då det är just handelsrepresentanter som särskilt uttalat sig för en synlig skatt.

Utskottet har vidare — och det låter säga sig, den synpunkten förstår jag — talat om svårigheterna att utforma enkla och effektiva regler. Männe det ändå icke varit möjligt att övervinna dessa svårigheter? Hur skall den osynliga skatten kunna kontrolleras med alla de undantag som komma att intagas i lagen? Utskottsutlåtandet ger ingen klarhet om kontrollen i denna punkt. Jag har läst det synnerligen noggrant, men jag saknar de upplysningar jag skulle önskat på denna punkt, och debatten i dag har icke på något sätt skingrat dunklet i fråga om hur man skall kunna utöva kontroll med en osynlig skatt och dessa undantag. Det är givet, när det gäller själva detaljerna, att nog skulle även enkelt inrättade människor kunna klara en sådan sak som att skriva ut en kopierad nota med specifikation över vilka varor som äro skattebelagda och vilka som äro skattefria och med en post upptagande de skattebelagda varorna. Det skulle innebära en effektiv kontroll. Utskottet har klassificerat mellanhänderna och ansett, att en del har kompetens att klara den synliga skatten, medan andra sakna nödig utrustning härför. Det är möjligt, att denna mörkmålning är sann. Jag skall icke uttala mig därom. Men även om den är sann, borde väl icke denna sak så avgörande ha påverkat utskottets ställningstagande. Vi arbeta ju för en standardhöjning inom alla yrken och stånd. Skulle ett riksdagens beslut ha påskyndat en sådan utveckling i fråga om handelsmän, hade det icke varit ur vägen och ingen skada skedd utan tvärtom.

Herr Olsson i Gävle sade i sitt anförande på tal om att omsättningsskatten skulle vara synlig, att den kommer att spela en underordnad roll i den kommande allmänna prisstegringen. Det betvivlar ingen, och det torde beklagligt nog bli så. Men det är dock ett önskemål hos den köpande allmänheten att få veta, hur varan stiger i pris, vad den kostar i sig själv och vad som tillkommer i skatt.

Herr talman! Jag skall icke i denna sena timme ytterligare gå in på denna fråga. Men då utskottsutlåtandet är otillfredsställande, kommer jag att vid en eventuell votering ansluta mig till den reservation som är avgiven av herr Bernhard Nilsson m. fl. Jag gör det därför, att där finns ändå ett bestämt utredningsyrkande, och skulle denna reservation vinna kammarens bifall, har man vunnit det resultatet, att denna fråga snart nog åter kommer på kammarens bord.

Herr *Lundell* instämde häruti.

Herr **Spångberg**: Herr talman! Jag kan inte erinra mig, att jag någon gång i riksdagen hört så många allmänna deklARATIONER om olust som de vilka nu

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

framkommit vid denna frågas behandling. Det finns egentligen ingen som har ansett, att den föreslagna skatten innebär en god utväg ur svårigheterna. Den tveksamhet, som här har deklarerats i dag, återfinnes ju för övrigt redan i propositionen. Den återkommer i motionerna och den återfinnes i utskottsutlåtandet. Från utskottets sida har det här framhållits, att det har varit och enbart varit det statsfinansiella läget som gjort, att utskottet gått in för den föreslagna beskattningen, och detta skäl har varit så starkt, att riksdagen om en stund kommer att fatta beslut härom.

Jag har icke begärt ordet endast för att deklarerera olust, utan jag har gjort det närmast för att yttra några ord i anslutning till den motion som jag jämte några kamrater här i kammaren har väckt i detta ärende. Vi ha ansett, att då riksdagen antar det föreliggande förslaget, så bör det ses till, att skatten ordnas så, att den icke drabbar dem som icke orka med den, att det sålunda på något vis sättes en ekonomisk gräns eller en social gräns, om man så vill kalla den, vid tillämpningen av denna skatt. Vi ha i vår motion föreslagit, att detta lämpligen skulle kunna ordnas genom något slags rabatt- eller kupongsystem. I den grupp av motioner, där man varit inne på liknande tankegång, föreslås åtgärder, som möjligen ta sikte på andra metoder men varvid man dock går in för att på något sätt befria dem, som icke orka med skatten, från erläggande av densamma.

Jag tar fasta på den välvilja som utskottet givit uttryck åt vid behandlingen av denna grupp av motioner. Jag vågar därför hoppas att då vårt förslag trots detta ändå faller i dag, det skall, som man ibland brukar säga här, falla framåt. Och vi ha att se till, att motionernas syftemål och önskingar hållas levande. Det hade ju varit önskvärt, att utskottet kunnat utsträcka sin välvilja ända dithän, att det gjort ett uttalande, däri det begärt, att Kungl. Maj:t nästkommande år skulle framlägga förslag i motionernas syfte för riksdagen. Jag kan å andra sidan förstå, att utskottet under denna korta tid och med de olika meningsriktningar som kommit till synes icke har lyckats komma fram till ett dylikt förslag. Emellertid är det ju önskvärt, att denna del av detta skatteproblem löses så snart som möjligt. Vi ha dock här i landet hundratusentals människor som i ett ekonomiskt svårt nödläge nu till nyåret komma att drabbas av denna skatt.

Jag tänker på de 450,000 folkpensionärer som ha tilläggspension. Dessa pensionärer med tilläggspension ha ju redan nu ekonomiskt synnerligen svårt. De ha det alltför knappt för att kunna bidra till de inkomster som staten behöver, och de få det allt knappare genom dyrtiden, som blir allt svårare och svårare. Jag tycker mig se, hur dessa människor skola komma till oss, när vi komma hem under julferierna, och fråga oss litet var, hur det egentligen är möjligt, att riksdagen kunnat vara med om att genom omsättningsskatten göra det svårare att leva på deras små pensioner. De komma att fråga, hur det skall vara möjligt för dem att klara sig och hur de skola bära sig åt. Vi svara väl på olika sätt, men vi ha säkert allesammans en känsla av hur oriktigt det är att dessa fattiga människor måste deltaga i den nya beskattningen.

Jag tänker på barnen i de fattiga, barnrika familjerna. Som ledamot av en skolstyrelse har jag varit i tillfälle att bevittna, att barnen under vintertiden trots skolgången ha blomstrat upp. fått färg på kinderna och blivit kraftigare genom att vi kunnat hålla dem med skolfrukostar, så att de någon gång varje dag fått tillfälle att äta sig ordentligt mätta. Detta förhållande vittnar om umbäranden i hemmet, det vittnar om att man nått den gräns, då en konsumtionsminskning icke längre är önskvärd utan utgör en fara för vårt folkmaterial. I dessa familjer och andra i liknande svag ekonomisk ställning finns ingenting att ta. Å andra sidan vet jag, att det blir kommunernas sak att träda

Förslag till förordning om allmän omsättningskatt. (Forts.)

till för att ge, där det fattas, och fylla ut, där staten tar. Men jag finner det vara orimligt och meningslöst, att vi skola lägga en beskattning på dessa befolkningsgrupper, då vi veta, att kommunerna måste träda emellan. Det är ganska meningslöst med en dylik åtgärd. Jag hävdar sålunda den mycket bestämda uppfattningen, att riksdagen måste lösa de svårigheter som otvivelaktigt resa sig i fråga om befrielse för dessa mindre bemedlade från att deltaga i omsättningskatten.

Motionärerna ha som sagt framfört tanken på ett kupong- eller rabattsystem, som skulle ge ersättning åt mindre bemedlade för vad de få lägga ut i omsättningskatt. Jag skulle tro, att även om andra vägar kunna tänkas, denna väg är framkomlig och kan tillämpas. Vi ha nämligen på näraliggande områden redan praktiserat utarbetade rabatt- och kupongsystem. Vårt önskemål om en befrielse för ifrågavarande grupp av medborgare från denna skatt stödjes säkerligen av en mycket allmän opinion. Vi ha redan utskottets stöd i detta fall. Vi ha stöd i den med nummer 1 betecknade reservation till utskottets förslag och vi ha funnit stöd från uttalanden av olika organisationer och sammanslutningar, som avgivit yttrande i denna fråga.

Jag noterar till sist tillfredsställelse över att utskottet har ansett, att ifrågavarande förslag kunna betraktas som synnerligen beaktansvärda, och det är också med tillfredsställelse jag tar fasta på att *utskottet »förutsätter, att Kungl. Maj:t kommer att ägna detta spörsmål närmare uppmärksamhet»*. Jag tolkar detta ord »förutsätter» på ett sådant sätt, att det närmast skulle innebära, vilket man säkerligen också avsett, en hemställan till regeringen att ägna detta spörsmål uppmärksamhet.

Jag vill sluta med en vädjan till regeringen att vid nästa lagtima riksdag framlägga ett förslag i ämnet.

Herr Hage: Herr talman! Jag har på sätt och vis köpt mig en plats på talarlistan genom att jag väckt en motion i en speciell fråga, där jag påyrkat, att vissa slag av tofgröda varor icke skulle läggas under den beskattning, som det här är fråga om. Nu har utskottet i detta fall sagt, att så icke kommer att ske och att man kan tolka lagförslaget, såsom det föreligger, på sådant sätt, att motionens yrkande därigenom nås. Då jag förutsätter, att detta är riktigt, skall jag icke på den punkten göra något uttalande eller yrkande.

Däremot har jag begärt ordet för att tala något om beskattningen av *apoteksvaror*. Nu är jag förekommen av fru Nordgren, men jag skulle ytterligare vilja understryka, att såvitt jag kan förstå, finns det ingen anledning att i denna punkt ändra på regeringens förslag. Det är att märka, att förslag om befrielse från ifrågavarande beskattning för apoteksvaror föreligger i propositionen, och att utskottet på denna punkt gått ifrån regeringens förslag. Jag kan icke finna, att de skäl, som anförts härför, äro tillräckligt vägande. Framför allt kan man här icke påvisa, att man genom att beskatta denna vara minskar konsumtionen, vilket ju anförts som motiv i andra fall. När vi komma till denna punkt i förslaget, ämnar jag för min del yrka bifall till regeringens förslag, att apoteksvaror ställas utanför denna beskattning.

I övrigt skall jag endast säga några få ord angående tendensen i denna lagstiftning. Det är helt naturligt, att för en person som jag — vilken så länge deltagit i riksdagsarbetet och från början fått den inriktningen, att man skall försöka avvisa indirekt beskattning i största möjliga mån — för honom ter sig detta förslag som ett fullkomligt vidunderligt förslag. Herr Spångberg sade i sitt anförande, att han icke skulle förena sig med dem. Som uttalat olust, när det gällt att taga ställning till detta förslag. För min del skall jag däremot tillspetsa saken på det sättet, att jag vägar påstå, att beslutet i denna fråga —

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
till vilket jag naturligtvis, med den reservation som jag här gjort, kommer att medverka trots allt — blir ett av de mest olustiga beslut, som jag varit med om under mina 34 riksdagar. Trots detta kommer jag väl att få finna mig i att rösta för detta förslag. Därvid gäller det gamla historiska visdomsordet: »det ena du vill och det andra du skall». Jag tror, att den stora massan av riksdagens medlemmar har ungefärligen samma inställning på grund av de ekonomiska förhållanden, som råda just nu. När jag gör detta, skulle jag emellertid vilja starkt understryka, att jag rent av förutsätter, att regeringen kommer att vidtaga åtgärder för att bereda någon kompensation på skattevägen eller på annat sätt åt de befolkningslager i små omständigheter — jag tänker särskilt på de stora familjerna — som hårdast komma att drabbas av denna beskattning. Det är med utgångspunkt från att så verkligen kommer att ske, som jag trots allt kommer att rösta för utskottets förslag med den ändring i 2 §, som jag förut angivit.

Herr Senander: Herr talman! Blott några ord med anledning av finansministerns anförande. Han uttalade sin synnerliga belåtenhet med att utskottet accepterat hans reaktionära och otympliga skatteförslag. Denna belåtenhet stimulerade tydligen finansministern till att på det sätt som är honom eget öppet tillkännage, att vi efter att ha antagit detta skatteförslag ha att emotse en hel rad nya sådana. Några antydningar om att man skulle kunna vänta sig en minskning i de vanvettiga rustningsutgifterna förekommo icke i hans anförande.

Det jag framhållit här, nämligen att man måste beteckna de nuvarande militära utgifterna såsom vanvettiga, kan jag belysa med ett par siffror. År 1916, alltså världskrigets andra år, hade vi en samlad militärutgift av 167 miljoner kronor. I år, på det nuvarande krigets andra år, räknar man med en utgift av 2,500 miljoner kronor. Det finns inga rimliga proportioner i detta avseende. Vår uppfattning är, att därest man förde en klok utrikespolitik, skulle man kunna avsevärt minska på de väldiga utgifterna för militära ändamål. Men i stället för att gå den vägen signalerar finansministern, att vi ha att emotse ytterligare väldiga skatter, som komma att lägga stora bördor på de breda folkmassorna.

Jag anser, att detta uttalande av finansministern är ytterligare ett skäl för att man avisar det förslag till allmän omsättningsskatt, som här föreligger, och därmed handlar i enlighet med den gamla, goda regeln, att det är bättre att stämma i bäcken än i ån.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till 1 § i förordningen om allmän omsättningsskatt jämte till paragrafen hörande anvisningar; 2:o) godkännande av utskottets förslag till berörda författningsrum med tillhörande anvisningar och därjämte bifall till det yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, som innefattades i punkten 1) av den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) avslag å utskottets förslag till lydelse av berörda paragraf med tillhörande anvisningar; samt 4:o) bifall till de likalydande motionerna I: 24 och II: 30; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen.

Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen ansåg den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Beträffande kontrapropositionen åskade herr Wallén votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontraproposition i denna votering ånyo upp- tog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 3:o) angivna nu vara med övervägande ja antagen.

Votering begärdes likväl av herr Hansson i Rubbestad, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i voteringen om kontra- proposition i huvudvoteringen angående 1 § jämte därtill hörande anvisning- ar i första särskilda utskottets förevarande förslag till förordning om all- män omsättningsskatt antager avslag å utskottets förslag till lydelse av nämnda paragraf med tillhörande anvisningar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i förstnämnda votering antagit bifall till de likalydande motionerna I: 24 och II: 30.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro- positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp- resning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvud- voteringen antagit avslag å utskottets förslag till lydelse av förevarande pa- ragraf med tillhörande anvisningar. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen an- gående 1 § jämte därtill hörande anvisningar i första särskilda utskottets förevarande förslag till förordning om allmän omsättningsskatt antager god- kännande av nämnda paragraf med tillhörande anvisningar och därjämte bi- fall till det yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t, som innefattas i punk- ten 1) av den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, vid utskottets utlå- tande nr 10 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering anta- git avslag å utskottets förslag till lydelse av berörda paragraf med tillhö- rande anvisningar.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nyss- nämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes om- röstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej- proposition, vid vilken utgång kammaren till kontraproposition i huvudvot- eringen antagit avslag å utskottets förslag till lydelse av berörda paragraf med tillhörande anvisningar. I enlighet härmed erhöi voteringspropositionen i huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes, föl- jande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i första särskilda utskottets fö- revarande förslag till förordning om allmän omsättningsskatt jämte till pa- ragrafen hörande anvisningar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets förslag till lydelse av berörda paragraf med tillhörande anvisningar.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen. Herr Wallén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 157 ja och 32 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 1 § i första särskilda utskottets förevarande förslag till förordning om allmän omsättningsskatt jämte till paragrafen hörande anvisningar.

2 § jämte därtill hörande anvisningar.

Efter föredragning härav yttrade:

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag ber att få yrka att kammaren med avseende å 2 § 1 mom. a) måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag om undantag för skatt på apoteksvaror.

Herr **Hällgren**: Herr talman! Jag ber att i anslutning till motionen II: 25 få yrka, att kammaren måtte besluta, att bland de i 2 § 1 mom. b) angivna undantagen efter ordet »potatis» skola införas orden »färsk, rökt eller saltad sill och strömming, färsk eller saltad torsk och torskfilé».

Fru **Nordgren**: Herr talman! I anslutning till motionen II: 13 och, i vad angår apoteksvaror, Kungl. Maj:ts proposition ber jag få yrka, att kammaren måtte besluta dels att bland de i 2 § 1 mom. a) angivna undantagen efter ordet »tobaksvaror» måtte införas orden »arbetskläder och grövre arbetsskor av alla slag, barnskor och barnkläder samt underhållsarbete för nämnda slag av skor; apoteksvaror» dels ock att bland de i 2 § 1 mom. b) angivna undantagen efter ordet »potatis» måtte införas orden »salt sill, fläsk, såväl färskt som saltat och rökt, samt kött».

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av ifrågavarande 2 § jämte till paragrafen hörande anvisningar; 2:o) godkännande av utskottets berörda förslag med den ändring i 2 § 1 mom., som föreslagits i den av herr Henriksson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) godkännande av utskottets förevarande förslag med den ändring i 2 § 1 mom. b), varom yrkande under överläggningen framstälts av herr Hällgren; 4:o) godkännande av utskottets berörda förslag med den ändring i 2 § 1 mom. a) och b), varom yrkande under överläggningen framstälts av fru Nordgren; samt 5:o) godkännande av utskottets här avsedda förslag med den ändring i 2 § 1 mom. a), varom yrkande under överläggningen framstälts av herr Hage; och fann herr

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)

talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Henriksson, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna nu förklarades hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde emellertid fru Nordgren votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagits den under 4:o) angivna propositionen, efter given varsel nu upplästes och godkändes en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående 2 § jämte därtill hörande anvisningar i första särskilda utskottets förevarande förslag till förordning om allmän omsättningsskatt antager godkännande av nämnda paragraf jämte tillhörande anvisningar med den ändring i 2 § 1 mom., som påyrkats i den av herr Henriksson avgivna, vid utskottets utlåtande nr 10 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit godkännande av berörda paragraf jämte tillhörande anvisningar med den ändring i 2 § 1 mom. a) och b), varom yrkande under överläggningen framställdes av fru Nordgren.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt hans mening flertalet röstat för nejpropositionen. Herr Henriksson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 70 ja och 105 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit godkännande av ifrågavarande författningsrum jämte därtill hörande anvisningar i den lydelse utskottet föreslagit med den ändring i 2 § 1 mom. a) och b), varom yrkande under överläggningen framställdes av fru Nordgren.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition i huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § i första särskilda utskottets förevarande förslag till förordning om allmän omsättningsskatt jämte till paragrafen hörande anvisningar, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda paragraf jämte tillhörande anvisningar med den ändring i 2 § 1 mom. a) och b), varom yrkande under överläggningen framställdes av fru Nordgren.

Sedan kammarens ledamöter härefter åter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen. Fru Nordgren begärde emellertid rösträkning, vadan vote-

Förslag till förordning om allmän omsättningsskatt. (Forts.)
ring medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 153 ja och 41 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 2 § i utskottets förevarande förordningsförslag jämte till paragrafen hörande anvisningar.

3 §.

Godkändes.

Härefter föredrogs 4 § jämte därtill hörande anvisningar. Därvid yttrade:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen i dess punkt 2).

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av 4 § i utskottets förevarande förordningsförslag jämte till paragrafen hörande anvisningar dels ock på godkännande av berörda paragraf och därtill hörande anvisningar i den lydelse, som föreslagits i punkten 2) av den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Övriga delar av förordningsförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten I).

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om förordningsförslaget fattade beslut.

Punkterna II) och III).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 eftermiddagen, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 5.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar **Liedberg** och **Janson** i Frändesta, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 74, angående anslag till förmalningsersättningar; samt

herr **Jonsson** i Skedsbygd m. fl., nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt.

Dessa motioner remitterades genast, nr 50 till andra särskilda utskottet och nr 51 till första särskilda utskottet.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.57 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 11 december.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste talmannen.

§ 1.

Anmäldes och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 79, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

§ 2.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 november 1940 dagtecknad proposition, nr 61, hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till Flottans ersättningsbyggnad å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 31,800,000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att medel skulle anvisas för byggande av två kryssare. Av den beräknade sammanlagda kostnadssumman, 100,000,000 kronor, beräknades 20,000,000 kronor belöpa på arbeten under budgetåret 1940/41. Vidare skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag nybyggnad av jagare och undervattensbåtar äga rum för en beräknad sammanlagd kostnad av 41,400,000 kronor, av vilket belopp 11,800,000 kronor beräknades erforderliga under budgetåret 1940/41. För igångsättande av ifrågavarande fartygsbyggnader skulle alltså för budgetåret 1940/41 erfordras (20,000,000 + 11,800,000 =) 31,800,000 kronor.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehäft åtskilliga inom riksdagens kamrar avgivna motioner. I flertalet av dessa motioner hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel för byggande av två kryssare.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å motionerna I: 26, 27 och 28 samt II: 43, 44 och 45, till Flottans ersättningsbyggnad å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 31,800,000 kronor.

*Ytterligare
anslag till
flottans
ersättnings-
byggnad.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Sandberg: Herr talman! Jag har visserligen icke motionerat beträffande den föreliggande frågan om flottans ersättningsbyggnad, men jag ber ändå att få säga ett par ord.

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1940. Nr 19.

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Man kan instämma med utskottet i att det nu föreliggande förslaget om byggande av två kryssare har en betydande såväl ekonomisk som principiell räckvidd. Till de minst 100 miljoner kronor, som kryssarna beräknas kosta, komma säkerligen också betydande summor för nybyggnader av olika slag och för utökad organisation, som föranledas av de nya fartygen. Principiellt torde beslutet om byggandet av dessa kryssare få betydelse för hela frågan om artillerifartygen i flottan. Man går alltså nu att fatta vittutseende beslut, utan att man ändå har en aning om, hur flottan skall vara sammansatt eller vad det hela till sist skall komma att kosta. Det synes mig vara nödvändigt, att innan man går vidare så bör man hava en plan för rustningarna, så långt det är möjligt, och ett begrepp om storleken av de bördor för detta ändamål, som vi taga på oss. Jag tänker alltså nu på den ekonomiska sidan av saken och bortser från andra synpunkter, som i denna fråga och i detta sammanhang kunna anmäla sig.

Chefen för försvarsdepartementet har visserligen nyligen i ett tal, som icke hölls i riksdagen, antytt något om den nya försvarsordning, som skall föreläggas riksdagen någon gång, kanske redan nästa år. Det är ju bra, att man har en sådan plan i tankarna, och alldeles nödvändigt, att den kommer till genomförande så fort som möjligt. Men under tiden borde väl särskilt de åtgärder få vänta, vilka det tar jämförelsevis lång tid att genomföra, såsom fallet är beträffande de föreslagna kryssarna, som det torde taga närmare tre år att bygga och där alltså ett kortare dröjsmål kan anses spela mindre roll. På det sättet finge man möjlighet att åtminstone någorlunda bedöma i ett sammanhang storleken och kostnaden för den kommande försvarsordningen. För närvarande saknar riksdagen så gott som alla hållpunkter i det avseendet. Det gäller icke blott det nu föreliggande förslaget om viss nybyggnad för flottan utan för hela frågan om försvarsväsendet, alltså hela frågan om vi överhuvud taget skola kunna klara genomförandet och uppehållet av de rustningar, som vi nu dels genomfört och dels i stor utsträckning påbörjat på olika områden.

Kunna vi nu verkligen skaffa pengar till alltihop? Kostnaderna för försvarsväsendet — de mera direkta — belöpte sig för förra budgetåret enligt statsutskottets beräkningar i våras till 1,342 miljoner kronor. För innevarande budgetår bli kostnaderna kanske ännu större. Nyanskaffningen torde också komma att fortsätta under flera år. Vad kommer försvarsväsendets fredsoorganisation att kosta? Kommer det måhända också att röra sig om många hundra miljoner kronor årligen?

Ja, jag vet ju, att det måste vara svårt eller omöjligt att mera bestämt svara på sådana frågor. Särskilt under det läge, som tidigare under detta år varit rådande, har det icke varit möjligt att syssla med utredningar och planer för längre tid framåt. Men då det numera blir fråga om alltmer vittutseende och för framtiden avsedda anstalter, så frågar man sig, om det icke vore riktigast att få en plan över den totala nyanskaffningen, organisationen och kostnaden, innan man vidare fortsätter med att bara besluta stora utgifter för flera år framåt.

Jag erinrar också om förslaget till avtal om leverans av flygmateriel. Det är ju ett förslag, som i all sin knapphändighet i fråga om de uppgifter, som meddelas riksdagen, ändock torde kunna anses öppna mycket stora ekonomiska perspektiv — men hur stora vet riksdagen ingenting närmare om.

Vi brottas redan nu med stora svårigheter beträffande medelsanskaffningen. Detta faktum ändras ju icke av det förhållandet, att vårt folk visat en glädjande offervilja på olika sätt. I dag har riksdagen antagit en lag om omsättningsskatt, som vi alla betrakta som en nödfallsutväg och vilken endast med hänsyn till det hårt ansträngda statsfinansiella läget kunnat komma i fråga.

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Och ändå ger den väl bara en liten del av vad som behövs. Vi veta alla, att bristen i statsbudgeten är skrämmande stor.

Hittills ha vi bara marscherat. Vi ha inte resonerat. Detta har varit begrip- ligt. Men man kan icke undgå att hysa alltmera allvarliga bekymmer i ekono- miskt avseende för framtiden, som tecknar sig med kolossalt ökade utgifter och i följd därav ytterligare stigande skatter och skuldsättning. Det innebär ingen defaitism att konstatera detta. Om vi ekonomiskt taga oss vatten över huvudet för försvarsväsendet, så att allt annat i vårt ekonomiska, sociala och kulturella liv blir lidande, ha vi icke vunnit den ökade försvarskraft, som man avser. Visst bör vårt folks vilja att upprätthålla vårt lands frihet och oberoende kraftigt dokumenteras, och detta har väl också skett och kommer att ske. Jag tror dock, att det skulle kunna ske även på annat sätt än enbart genom rust- ningar.

Jag menar nu, att vi måste söka komma till ett bedömande av vad vi rimligen orka med på det ifrågavarande området. Riksdagen måste få tillfälle att taga ställning till en ny försvarsordning, innan den vidare binder sig genom vitt- gående beslut. Vi kunna annars löpa risken att bliva lika oförmögna att röra oss som David i Sauls rustning. Vi behöva också hava någon kraft kvar för en insats i återuppbyggnadsarbetet för freden, för den fred, som en gång måste komma, och för det arbete därvid, som vi hoppas att kunna få vara med om.

Det är ju givet, att den utredning och plan, som jag här efterlyst, icke kan komma att likna de gamla stora utredningarna i försvarsfrågan, som togo många år. Det medger icke tiden. Det är heller icke det man begär. Men en möjlighet att åtminstone någorlunda få överblicka konsekvenserna och stor- leken av de bördor vi taga på oss önskar man. Och jag tror, att detta är en känsla och en mening, som allt starkare börjar förnimmas inom stora kretsar av vårt folk, såväl som att man också — vilket lika väl här som i andra sam- manhang starkt betonats — kräver, att de pengar, som givas ut, användas på rätt sätt och att allt slöseri bortarbetas.

Herr talman! Med hänsyn till omöjligheten att nu tillnärmelsevis överblicka storleken av de kostnader, som försvarsväsendet kommer att medföra, och i förväntan på en plan, som gör detta möjligt, ber jag att få yrka avslag på det föreliggande förslaget, i vad det avser byggandet av de två kryssarna.

Herr Nilsson i Norrlångträsk instämde häruti.

Herr Svensson: Herr talman! Det är ju förklarligt, om man vid behand- lingen av en fråga som denna är tveksam, om vi kunna fortsätta, och att man måste noga överväga de belopp, som här kunna erfordras. Det har också gjorts mycken undersökning. Vi ha erhållit upplysningar både i utskottet och på annat sätt, hur Kungl. Maj:t tänker att i framtiden lägga fram förslag och beräkningar om vår ekonomiska bärkraft. Det är icke alldeles riktigt som herr Sandberg säger, att vi ha ingen hum om detta. Det är alltså säkert, att vi måste få en sådan plan.

Herr Sandberg nämnde någonting om vårt folks fasta vilja att värna om vår frihet och självständighet. Jag menar, att detta är ett dokumenterande, ett understrykande av denna vår fasta vilja att bringa offer för vår frihet och självständighet. På detta område kan man knappast taxera det i pengar. Det är bara fråga om, hur långt vi orka. Och vi kunna mycket, om vi *vilja*.

Jag är övertygad om detta. Det ha vi blivit vid utskottsbehandlingen både av de handlingar, som företetts för utskottet, och av de upplysningar vi er- hållit på annat sätt. När vi vägt skälen för och emot har det därför icke varit någon tvekan om, huruvida utskottet skulle tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)
 eller icke. Det framgår ju av betänkandet, som är enhälligt, att man inom utskottet kommit till klar insikt om betydelsen av ifrågavarande förslag. Det är efter denna övertygelse, som vi också tillstyrkt bifall till förslaget.

När det gäller de nya kryssarna, som nu herr Sandberg yrkade avslag på, ha vi fått den upplysningen, att de utgöra ett mycket värdefullt led i den värnkraft, som vårt folk vill söka skaffa sig. Jag tycker icke, att det är riktigt som herr Sandberg sade, att man skall skjuta på en fråga, som ändå kräver en viss tid för att bli klar. Detta gäller byggandet av dessa kryssare. Det avser en tid av två och ett halvt år. Det kan ju tänkas, att det kan draga ut ännu längre. I tider som den närvarande tror jag, att tiden är dyrbar och att man icke bör uppskjuta utan *handla* så snabbt som möjligt. Det kan bero på tiden. Den kan ha mycket stor betydelse i detta sammanhang.

Jag tror icke, att man behöver mycket argumentera i det här hänseendet. Jag är övertygad, att vi gagna saken bäst genom att så mangrant som möjligt sluta upp kring utskottets förslag. Jag tror, att vi därigenom bäst gagna vårt land.

Jag inskränker mig till dessa korta ord, herr talman, och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Skoglund*.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skall icke bedöma denna fråga ur vare sig pacifistisk eller försvarsnihilistisk synpunkt. Jag har redan sagt och behöver icke upprepa det, att vi taga ställning till olika förslag i försvarsfrågan från rent sakliga ståndpunkter, ur synpunkten av frågan om regeringens förslag verkligen tjänar det uppgivna syftet. Jag har också liksom de övriga knipit käft så snart det gällt frågor om miljonanslag under denna urtima riksdag.

Om jag nu i den urtima riksdagens elfte timme anser, att man bör ändå säga några ord i denna fråga, så är det på grund av andra omständigheter än dem, som tidigare fått bestämma ens handlingsätt.

Vi ha ju i dag tidigare behandlat frågan om att skaffa pengar till igelkotten. Det har ju rört sig om mycket bagatellartade summor — egentligen icke bagatellartade för folket, ty för de fattiga betyder ju den omsättnings-skatt, som nu skall tagas ut, en oerhört tung belastning — men bagatellartade med tanke på de väldiga utgifter, som skola klaras med dessa pengar. Som min partikamrat sade för en stund sedan, ha militärutgifterna sprungit upp i jämförelse med förhållandena under världskriget från 167 miljoner år 1916 till bortåt två och en halv miljarder, som vi ha i dag. När jag betraktar det förslag, som regeringen nu framställt, gör jag det därför i stor utsträckning från dess ekonomiska konsekvenser.

Det förefaller mig, som om man helt ignorerade dessa. Det förefaller mig så mycket märkligare, att de framför allt ignoreras av dem, som bara för några år sedan tillmätte dessa frågor en så avgörande betydelse. Den nuvarande försvarsministern exempelvis och hans parti ställde sig 1936 bakom ett förslag, som om jag icke minnes fel slutade på en årlig militärutgift på 107 miljoner kronor. De ansågo det förslag, bakom vilket de borgerliga partierna samlade sig, på omkring 148 miljoner kronor, vara ett oerhört ekonomiskt lättsinne. Indirekt var det så, att den dåvarande regeringen 1936 avgick därför att riksdagen beslöt, att de militära utgifterna skulle fixeras till ungefär 148 miljoner kronor. Det ansågo regeringen och den nuvarande försvarsministern då vara lättsinne. De ansågo, att det skulle om icke spoliera så dock betydligt försvaga möjligheterna för genomförandet av den sociala reformpolitik, framför allt folkpensioneringen, som då stod på dagordningen.

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Nu öser man formligen ut pengar. Nu tycks det icke finnas någon hämning alls. Nu tycks det icke kunna ställas något krav från de militära myndigheterna så våldsamt i sina proportioner, att det skulle föranleda en protest från regeringens och den nuvarande försvarsministerns sida. Man kommer ihåg det gamla ordstävets: Ger man hin ett finger, tar han snart hela handen. Ty de eftergifter, som man gjort åt den militära expertisen, ha tagit så pass mycket av det svenska folkets ekonomiska resurser, att man redan kan se perspektivet: en statsbankrutt.

Jag tror ej, att man klarar dessa svårigheter med de nya och många skatter, som finansministern för några timmar sedan så frikostigt utlovade. Om man på detta sätt nästan fördubblar statsskulden under ett enda år och fortsätter att driva en rustningspolitik, som kräver inkomster, som bara till hälften kanske kunna klaras med skatter, måste resultatet bli katastrofalt.

Man skaffar åt rustningsindustrien jättebeställningar samtidigt som man utmäter snigelransoner åt det svenska folket. Det är klart, att skall man ha en stor armé och sko densamma, kräves enligt det nuvarande resonemanget, att befolkningen måste ha sämre skor. För att kunna föda densamma kräves, att befolkningen skall, icke svälta, men äta sämre och mindre än någonsin tidigare.

Jag menar, att det är på tiden, att detta grymma slöseri, som i dag försiggår med kapital och folkhälsa för militära ändamål, påtalas och att riksdagen börjar pröva det litet närmare.

Nu säger man ju, att det är kriget, som ändrat allt. Den ståndpunkt, som man ansåg riktig 1936, när man ville ge 107 miljoner kronor om året för militära ändamål, anser man för närvarande fullständigt vanvettig. Nu behöves man som sagt två och en halv miljarder. Men när man ställer sig på den ståndpunkten, vittnar man bara om, att man icke alls var förutseende 1936, att man i sitt politiska bedömande lät leda sig av illusioner och önskedrömmar, som icke hade någonting med verkligheten att göra. I så fall blir ju det nuvarande ståndpunktstagandet en hård dom över den uppfattning man företrodde för några år sedan. 1936 är ju ändå icke så länge sedan. Då hade ju redan kriget börjat — icke det nuvarande; men det var redan krig i Abessinien. Japanerna hade fört krig i årtal. Och de krigsrustningar vi då upplevde i Europa och varav vår egen riksdags beslut var en blek återklang visade hur barometern stigit och hur faran för krigiska sammandrabbningar blivit allt större.

Jag menar därför, att om man ställer sig på den ståndpunkten, att den nuvarande penningrullningen är nödvändig och välmotiverad, därför att det skapats ett helt nytt läge genom kriget, så säger man ingenting annat än att man var bakom flötet, när man 1936 formulerade en ståndpunkt, som var så främmande gentemot den nuvarande.

År 1936 fördömde icke bara den nuvarande försvarsministerns parti utan hela riksdagen med undantag förstas för några sjömilitära experter den inriktning av försvarspolitik, som det nuvarande förslaget är karakteristiskt för. Man hade ju hållit på att kriga om artilleriskeppen i årtal. Det har man ju alltid gjort här i Sverige. Riksdagen ansåg för sin del, att man icke borde gå in för byggande av artilleriskepp. Det var ingen, som ställde sig, och det är förmodligen icke heller i dag någon, som ställer sig på den ståndpunkten, att artilleriskepp äro lyxfartyg. Man såg det hela ur försvarssynpunkt, men ställde sig på den ståndpunkten, att artilleriskepp med hänsyn till de kostnader, som deras anskaffande medför, ha ett så relativt ringa försvarsvärde, att man kan använda pengarna på ett förnuftigare sätt. Vidare åberopades naturligtvis också den rent militärtekniska synpunkten, att större krigsfartyg på grund av

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)
flygets utveckling numera ha svårt att klara sig. Det var emellertid framför allt ur ändamålsenlighetens synpunkt, som riksdagen med något enda undantag tog avstånd från den mera marin-strategiska linje, som regeringens nuvarande förslag följer. Vad är det då som inträffat, och som gjort dessa 1936 års sanningar till så stora lögner? Det får vi ju icke reda på, vare sig genom propositionen eller genom utskottets utlåtande. I utskottets utlåtande står det — och det har ju herr Svensson också vitsordat — att utskottets ledamöter fått sådana upplysningar, att de för sitt vidkommande blivit övertygade om, att det vore klokt att gå in på denna nya linje. Dessa herrar, som sitta i utskottet, ha blivit övertygade och på grundval av den övertygelse, som bi-bragts dem — jag vet icke, om det skett genom regeringen eller genom sjö-officerarna — så skall riksdagen säga, att vad far gör är alltid det bästa. Då dessa herrar blivit övertygade, måste vi slå oss själva i ansiktet och intaga en annan ståndpunkt än vi gjorde för några få år sedan! Jag vet ju icke av vad karaktär dessa informationer varit, men jag föreställer mig, att om en sjöexpert kommer och säger, att läget nu är sådant, att vi riskerar komma i krig med den eller den Östersjomakten och att vi kunna klara av saken, om vi få två kryssare, så har man så stor respekt för den s. k. sakkunskapen, att man bara säger: all right, är det på det sättet, då måste vi ha dessa två kryssare. Såvitt jag kan se, ha krigserfarenheterna hittills icke bekräftat riktigheten av den linje, som regeringen nu föreslår riksdagen att slå in på i fråga om marinpolitiken, och om vars riktighet utskottet blivit så övertygat. Engelmännen ha triumferande meddelat, att de vid den italienska örlogsbasen Tarento under loppet av 1½ vecka sänkt eller gjort obrukbara för lång tid 3 av den italienska flottans 6 slagskepp och skadat ytterligare 2. Om dylika fartyg äro så känsliga för angrepp, så frågar jag: vad kan det vara, som övertygat utskottets ledamöter om att de måste följa denna nya linje? För mig framstår det som tämligen klart, att just erfarenheterna från det nu pågående kriget bekräfta befogenheten av den misstro, som riksdagen tidigare visat gentemot sjömilitära krav på att man skulle bygga artillerifartyg. Såväl Tyskland som Italien har förlorat nästan alla sina stora artillerifartyg. Trots dessa erfarenheter, som bekräfta, hur farligt flyget är för artillerifartygen, föreslår regeringen, att riksdagen skall gå in för att skaffa artillerifartyg. Man har framhållit, att stormakterna skaffat sig artillerifartyg. Det kan ju icke bestridas, men det är väl ändå en viss skillnad på en stormakt och ett litet land som Sverige. Förenta staterna låta varje dag ett fartyg löpa av stapeln. Det ger ett litet begrepp om proportionen mellan en stormakts och våra egna möjligheter. Om vi anskaffa två artillerifartyg med ett dussin medelsvåra kanoner, som skola försvara Sveriges oerhört långa kust, kasta vi våra pengar i sjön. För 100.000,000 kronor kan man få bortåt 100 bombplan eller 500 jaktplan. Sunda förnuftet säger mig, att man kan utnyttja denna väldiga penningsumma på ett betydligt förnuftigare sätt genom andra dispositioner. Det gäller i dag för riksdagen att binda sig för ett minimum av 141.000.000 kronor till flottrustningar. Då ha vi, säger man, ändå icke tagit ställning till frågan, om vi skola bygga artillerifartyg eller icke. Såvitt jag har kunnat läsa mellan raderna i regeringens uttalande, så är det meningen att så snart som möjligt förelägga riksdagen förslag till byggande av tyngre artillerifartyg än dem, som det här är fråga om.

Det gäller kanske att binda riksdagen för ett byggnadsprogram på bortåt hundra miljoner kronor om året. Inom loppet av ett halvår äro vi kanhända uppe i ett byggnadsprogram, som slutar på en summa, som den nuvarande försvarsministern för blott några år sedan ansåg borde vara maximum för kostnaderna för flottan, flyget och armén. Vi få naturligtvis icke besked om vad

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

som är anledningen till denna kovändning och denna »strategiska nyorientering». Jag skulle i alla fall i all blygsamhet vilja framhålla såsom min uppfattning, att Sveriges läge i dag faktiskt icke är sämre utan snarare bättre än det var under det förra världskriget. Vi hade då tre stormaktsgrannar, som lågo i krig med varandra. I dag ligga två av våra stormaktsgrannar i krig med varandra, men den tredje stormaktsgrannen deltagar icke i detta krig. Jag tror, att det finns all anledning antaga, att Sovjetunionen menar allvar, när den säger sig vilja hålla sig utanför kriget. Östersjön har blivit ett fredligt innanhav. Vissa krigsrisker finnas naturligtvis, men dessa krigsrisker äro icke på något sätt jämförliga med de krigsrisker, som finnas på Västkusten. Det gör ju, att vårt sjömilitära läge måste anses vara betydligt bättre än det var under det förra kriget. Vårt läge är sådant, att det icke finnes anledning till några panikbetonade åtgärder från riksdagens sida.

Herr talman! Det vore en dålig användning av pengarna att använda dem på sätt utskottet föreslår. De statliga utgifternas våldsamma ökning kommer att skapa de allra svåraste försörjningsproblem. Jag kan därför icke vara med om att rösta för regeringens av utskottet tillstyrkta förslag. Jag upprepar ännu en gång, att jag inte tror, att en liten stat med militära maktmedel kan skaffa sig verklig trygghet. Därmed har jag icke sagt, att militära maktmedel äro obehövlige. Jag anser tvärtom, att de kunna vara bra att ha, om de användas förståndigt. Det är dock klart, att det viktigaste för ett litet land som vårt, när det gäller att söka bevara trygghet och fred, är att föra en klok utrikespolitik. Vi kunna icke sluta oss till någon av de krigförande stormakterna. Den saken är klar, ty om vi ansluta oss till någon av dem, så bliva vi in-dragna i krig. Vi böra icke ingå militära avtal med någon makt alls. Våra möjligheter att föra neutralitetspolitik och bevara freden skulle betydligt ökas, om vi i vår utrikespolitik orienterade oss mot den tredje stormakten. Vi böra utnyttja vårt för närvarande relativt gynnsamma läge till att föra en strikt neutralitetspolitik. Det är för oss det bästa sättet att trygga vårt lands självständighet och fred. För närvarande åtgår för våra militära rustningar omkring $\frac{1}{4}$ av nationalinkomsten. Erfarenheten visar, att de militära maktmedel, ett litet land kan skapa åt sig, icke utgöra ett verkligt skydd. Erfarenheten har visat, att t. o. m. stormakter kunna bryta samman på mycket kort tid, om deras ledare enbart lita på militära maktmedel. Då jag företräder denna ståndpunkt, ser jag icke saken ur pacifistisk eller försvarsnihilistisk synpunkt. Jag anser, att det är oförnuftigt att gå tillväga på det sätt, som utskottet föreslagit. Jag har därför icke kunnat underlåta att uttrycka mitt missnöje med det förslag, som regeringen här framlagt, och jag ber att, i likhet med den föregående talaren, få yrka avslag på förslaget om byggande av kryssare.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag kan väl förstå, att den förste ärade talaren på norrlandsbänken befann sig i samvetsnöd, och att han kände det som en plikt att här deklarerat sin ståndpunkt i denna strategiskt, taktiskt och tekniskt ytterst komplicerade fråga. Talaren nummer 2 på norrlandsbänken, herr Hagberg i Luleå, sade, att han hittills »knipit käft». Jag tror, att det varit mycket nyttigt, om herr Hagberg i Luleå även i afton fortsatt att använda denna för hans vidkommande synnerligen lämpliga taktik. Jag har emellertid för min del mycket svårt att föreställa mig, att dessa båda herrar skulle kunna fånga kammarens öra till den grad, att kammaren här skulle desavuera såväl Kungl. Maj:t som utskottet. Kungl. Maj:ts proposition utgör ju resultatet av de överväganden, som statsrådet Sköld gjort, efter att ha hört allt vad vårt land äger av sakkunskap inom det marina området. Utskottet har därefter grundligt prövat Kungl. Maj:ts förslag och kommit till ett enhälligt beslut.

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Jag vill visst icke bestrida, att det finns områden, inom vilka den förste ärade talarens sakkunskap är sådan, att det för kammaren vore klokt att följa honom, men inom detta område är jag övertygad, att det icke skulle vara nyttigt, ifall hans mening, grundad rakt inte på sakkunskap utan på, jag vet icke, vad jag skall säga, på personliga intryck, på känsluskäl, segrade. Jag har mycket svårt att tro, att kammaren skulle göra klokt i att följa honom. På sin tid framlade amiral de Champs, som då var chef för marinen, ett förslag. Hade vi följt det förslaget, skulle vi i denna stund haft tre kryssare, vardera tusen ton mäktigare än de kryssare, som det nu är fråga om, för samma pris som de båda sistnämnda nu beräknas komma att kosta. Jag tror, att kammaren gör klokt i att i afton besluta anslå medel till anskaffandet av dessa kryssare, ty om vi uppskjuta anskaffandet, kunna vi vara fullkomligt säkra på, att kostnaderna komma att stegras i minst samma grad, som skett under de närmast föregående åren.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Nylander, Leffler* och *Lithander*.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Jag kan helt och hållet instämma i det anförande, som här hållits av herr Sandberg, och vill nu endast tillägga några få ord. Jag har i utskottets utlåtande fåfängt spanat efter några argument till vederläggande av de synpunkter, jag utvecklat i min motion — synpunkter, som icke äro mina egna, utan som tillhandahållits mig rent officiellt av den främsta militära sakkunskap, som finns inom landet. Herr Holmgren i Karlskrona yttrade nyss, att försvarsministern kunde stödja sig på all den sakkunskap, som finns på det marina området. Jag erinrar herr Holmgren om att 1930 års försvarskommission var i tillfälle att taga del av de synpunkter, som icke blott den främsta marina sakkunskapen utan landets främsta militära sakkunskap hade att anlägga på frågan om byggande för vårt land av större krigsfartyg. Man kom då från försvarskommissionen, med undantag givetvis för de marina representanterna och någon mera, till det resultatet, att det icke var militärt lämpligt att i vårt land bygga större krigsfartyg, som voro hänvisade att röra sig i våra trånga vatten och därför måste vara ytterst sårbara mot flynggrepp. Jag konstaterar, herr talman, att dessa argument icke blivit vederlagda, och det är på den grund, som jag för min del förmenar, att det vore ett oekonomiskt och olämpligt handskande med pengar att nu fatta beslut om bägge de kryssare, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition.

Då det yrkande, som tidigare framställdes, var ofullständigt, ber jag, herr talman, att i anslutning till den av mig väckta motionen få yrka, att det av Kungl. Maj:t begärda anslaget på 31,800,000 kronor nedsättes till 11,800,000 kronor.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag lyssnade med mycket stort intresse på det anförande, som hölls av herr Hagberg i Luleå, därför att han underligt nog yttrade vissa saker, som jag ber att få instämma i. Han förklarade, att ett litet land — vi kunna gott säga vilket land som helst — kan aldrig få sin fulla trygghet genom militära försvarsanstalter. Det är alldeles självklart. Det kan det aldrig få. Herr Hagberg yttrade vidare, att den politik ett land för är av större betydelse för fredens bevarande än dess militärväsende. Även detta är sant. När han säger, att för Sveriges del är kanske dess neutralpolitik av större betydelse än militärväsendet är, har han nog säkerligen också till en god del rätt. I en sådan politik ingår med naturnödvändighet, att vi eftersträva vänskapliga förhållanden med

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

alla kringliggande länder och icke blott Sovjetunionen, gentemot vilket land vi föra en vänskapligt orienterad politik. En dylik politik måste vi föra gentemot alla länder. Det göra vi också både i fråga om Tyskland och England och alla de länder, som ligga grupperade kring oss — ja, man kan säga alla stater på hela jordklotet. Det är självklart, att i en sådan fredsbetonad politik ligger trygghet. Herr Hagberg har emellertid icke förnekat, att militära anstalter kunna vara av värde och betydelse för ett litet land, och jag tror, att om vi se oss omkring i världen i dessa dagar få vi kanske det intrycket, att det kan uppkomma situationer för ett litet land, då dess försvar är av betydelse. Så måste man resonera, om man icke hänger sig åt någon illusionspolitik.

Herr Hagberg beskyllde mig och mina meningsfränder och hela riksdagen för övrigt för att år 1936 ha fallit offer för en viss illusionspolitik. Det kan väl vara riktigt. När herr Hagberg säger, att vi voro bakom flötet, så kanske vi icke behöva använda någon större kraft för att vederlägga det talet. Jag undrar blott, om icke herr Hagberg också var bakom flötet. Man kanske har rätt att säga, att det luktar alltför mycket av efterklokhet hos vem det vara månne, som kommer och kritiserar det svenska folkets ståndpunkt år 1936. Jag tror, att det är mycket litet fruktbart. Vi ha fått oss en handgriplig läxa i att framtiden icke alltid motsvarar ens drömmar och önskemål, och jag undrar, om icke detta bör säga herr Hagberg, att vi kanske också beträffande den kommande tiden icke skola hänge oss åt någon ny illusionspolitik. Männe vi våga ta på vårt ansvar att säga: »Östersjön är ett fredshav. Där komma aldrig några förvecklingar att hända. Där behövs icke någon vakthållning från det svenska samhällets sida för bevarande av dess eget bestånd.» För min del skulle jag vilja säga, att ingen kan sia om framtiden. Det kan naturligtvis inom kort komma en fredlig aera på nytt, men jag tror, att historiens erfarenhet säger oss, att när en tid blivit utsatt för så stora omvälvningar, som vår tid är underkastad, kan den därav uppkomna oron icke lägga sig inom en kort tidrymd, utan världen kommer att bli utsatt för konvulsioner under en lång tid framåt. Följaktligen tror jag, att det mest realistiska talet i dag vore att säga: Vi måste se till att ge oss det mått av militär styrka som vi kunna. Vi veta ingenting om framtiden, och vi böra bevara åt oss möjligheten att kunna använda vårt militärväsende till skydd för vår fred och vår självständighet.

Herr Hagberg nämnde om någon erfarenhet från kriget, som skulle tala för att det förslag, som riksdagen nu behandlar, icke är av någon betydelse. Han sade t. ex., att italienarna förlorat sina artillerifartyg genom — såsom jag antar, att han menade — det engelska flyganfallet mot Taranto, och han ville kanske med detta säga, att artillerifartygen äro ett lätt offer för flygvapnet. Låt oss hålla i minnet, att den engelska flottan legat i Scapa-Flow och Firth of Forth lång tid under det pågående kriget och varit utsatt för väl så skickligt utförda flygvapensangrepp, som den italienska flottan varit utsatt för, utan att det blivit några förluster att tala om för de engelska fartygen på grund av dessa flygangrepp. Man kan därför, menar jag, ur kriget draga vilka slutsatser man vill, därför att händelserna varit så mångsidiga. Jag skulle ju kunna säga, att det vore förnuftigt att bygga de kryssare, som vi här föreslå. Dessa äro väl så bra som de kryssare, som jagade det tyska pansarskeppet i döden utanför Sydamerika. Men jag säger det inte.

Herr Lindberg i Umeå har också gjort några erfarenheter, som äro mycket intressanta. Han säger, att 1930 års försvarskommission hade tillgång till vissa utredningar. Resultatet av dessas bedömning hade herr Lindberg lagt fram i sin motion, och de äro icke vederlagda, säger han. Jo, herr Lindberg, de äro vederlagda av det nu pågående kriget. Den slutsats, som man i 1930 års försvarskommission drog, var att våra större krigsfartyg skulle komma att bli

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)
hjälplösa offer för flygvapnet. Kriget har emellertid visat, att så icke är fallet. Det är ytterst få krigsfartyg — om jag bortser från armerade trålare och andra mindre vaktbåtar — som fallit offer för flygvapnet. Dessutom gäller det några engelska luftvärnskryssare, men de mötte sitt öde, när de icke gjorde tjänst såsom krigsfartyg utan lågo förankrade i hamnar i Nord-Norge för att tjänstgöra såsom luftvärnsbatterier, då de naturligtvis på grund av sitt stillaliggande läge voro svårt utsatta för flyganfall. Överhuvud tror jag, att man kan säga, att alla spådomar om att flottan skulle vara särskilt sårbar för anfall från luften kommit på skam. Man får säga, att krigsfartygen i grund och botten varit de objekt, som av alla militära mål varit minst sårbara för flygangrepp.

Herr Hagberg var inne på den tanken, att man skulle kunna få någonting mycket bättre för dessa 100 miljoner kronor än de två kryssarna, då han säger, att man t. ex. skulle få 100 bombplan. Det är alldeles riktigt. I detta sammanhang var herr Lindberg inne på en liknande tankegång, då han sade, att föreliggande förslag var oekonomiskt. Låtom oss emellertid tänka följande: 100 bombplan kan man få för dessa 100 miljoner kronor, och de räcka 6 å 7 år. Sedan måste de utmönstras, men om man använder dessa 100 miljoner till två kryssare, räcka de i 30 år. Jag vill med detta inte ha sagt, att 100 bombplan äro en sämre tillgång än två kryssare. Jag vill blott framföra den synpunkten, att det är ytterst svårt att avgöra, huruvida den ena utgiften eller den andra är militärt sett ekonomisk eller oekonomisk.

Vad som gjort, att jag för min del intresserat mig för att få till stånd en förstärkning av flottan med dessa artillerifartyg, hänger samman med min erfarenhet om flottans förmåga att konservera sin styrka. Vi få komma ihåg, att när storkriget bröt ut i våra farvatten på våren i år och vi då skulle pröva vårt försvars styrka, var — jag är nödsakad att erkänna det — flottan den relativt sett starkaste försvarsgrenen i Sverige i förhållande till de flottor, som funnos i vårt grannskap. Huru kunde det vara på det sättet, trots att stora delar av flottan icke varit föremål för nybyggnad på nästan tjugu år? Jo, just därför att de flesta fartyg bevara sitt stridsvärde även sedan de blivit litet till åren, och man får därför räkna med att det, som man lägger ned på några större fartyg, icke förbrukas lika hastigt som åtskilligt annat, som nu användes för försvaret. Därför bör man helt naturligt se till att flottan undan för undan kan bevara en viss styrka, som icke blir alltför olika under olika tider.

Jag förstår för min del mycket väl, att det nu framlagda förslaget kan vara ägnat att inge betänksamhet. Jag förstår även de synpunkter, som bl. a. framförts av herr Sandberg, då han säger, att här kommer man med det ena förslaget efter det andra, som slukar pengar. Varthän syftar man? Vad blir resultatet? Hur kommer Sveriges försvarsväsende att se ut? Ärade kammarledamöter! Dessa frågor har jag med allt större styrka framfört till de militära myndigheterna. Vi måste se, varthän det pekar. Det är alldeles självklart, att vi böra ha en plan, beräkningar och avvägningar mellan olika försvarsgrenar och deras möjligheter och annat sådant för att verkligen kunna veta, att det vi besluta är någonting, som motsvarar det svenska folkets ekonomiska bärkraft. Vi få också komma ihåg, att i och med krigsutbrottet har vårt lands militärpolitiska läge blivit omkastat. Jag kan tyvärr icke på denna punkt dela herr Hagbergs mening, att vårt militärpolitiska läge skulle ha blivit bättre. Ingen människa, som ser oförvillat på tingen, kan säga, att vårt läge blivit bättre, ty det har blivit i högsta grad försämrat. Det kan icke hjälpas. Sveriges militärpolitiska läge måste objektivt sett, utan hänsyn till alla de spekulationer över vad andra länder ha för avsikter, vara bättre, om landet så gott som på alla sidor är omgivet av små självständiga stater än om Sverige, såsom nu är fallet, är omgivet

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

av områden, som i stor utsträckning äro besatta av stormakters trupper. Man kan således icke komma ifrån att objektivt sett, således utan att taga hänsyn till bedömande av olika länders avsikter, vårt strategiska läge är sämre.

Vi måste, som sagt, ha en plan. Vi måste veta, varthän det bär. Vad jag ville säga var, att genom storkrigets utbrott och de därefter följande händelserna blev vårt läge ett annat, och vårt bedömande av vår försvarsordnings utseende har blivit ett annat. Denna situation har ju varit för handen under ett års tid — icke mera. Då är det väl icke så konstigt, om man icke, medan man måste upprätthålla en stark försvarsberedskap, hunnit med att slutföra den planerade nyorganisationen av försvarsväsendet med dess ekonomiska beräkningar och alla dess konsekvenser. Det är för mycket begärt, att man skulle ha hunnit dit redan nu. Det arbetas, såsom alla veta, sedan åtskillig tid på att skapa en plan, och min avsikt är, att detta arbete skall bedrivas med all skyndsamhet, för att denna plan så snart som möjligt skall kunna föreläggas riksdagen. Jag försäkrar, att dessförinnan kommer denna plan att omsorgsfullt prövas med hänsyn till dess ekonomiska konsekvenser och med hänsyn till det svenska folkets ekonomiska bärkraft. Jag instämmer i att vi helt naturligt ekonomiskt sett icke kunna taga oss vatten över huvudet. Vi måste ha en försvarsorganisation som är av en sådan omfattning, att det svenska folket kan betala den med sina löpande inkomster. Det kan icke vara tal om att vi skola skapa en försvarsorganisation, som normalt sett skulle påfordra, att staten upptager lån för att hålla den vid makt. Vi måste skilja på de ekonomiska ansträngningar, som vi här göra mitt under en akut kris för att upprätthålla en försvarsberedskap och en vakthållning, vilka tvinga oss till oproportionerligt stora utgifter, och en försvarsorganisation, som är avsedd att äga bestånd under mera normala förhållanden. Helt naturligt måste denna försvarsorganisation rymmas inom ramen för det svenska folkets förmåga att år efter år betala de utgifter, som den medför. Jag försäkrar alltså, att det kommer att bli en grundlig, ekonomisk granskning och prövning av våra militära behov, å ena sidan, och av det svenska folkets ekonomiska bärkraft, å andra sidan. Vi skola sålunda taga hänsyn till allt detta, innan förslaget kommer på riksdagens bord. Jag hoppas, att det skall komma dit, så snart ske kan, just därför att vi behöva veta, varthän allting syftar. Det kan väl emellertid icke vara möjligt, att vi skulle under den tid detta arbete utföres avstå ifrån att göra de förbättringar i vårt försvarsväsende, som äro absolut nödvändiga. Dem måste vi göra. Vi måste taga ståndpunkt till den ena frågan efter den andra, därför att vi kunna icke vänta. Det går helt enkelt icke. Då är frågan den: har Kungl. Maj:t någon överblick över varthän det leder? Jag vill för min del förklara, att det icke framlagts något förslag för riksdagen, som har sådana konsekvenser eller sådan räckvidd, att det icke skall kunna infogas i en blivande försvarsordning, vilken tar hänsyn till svenska folkets bärkraft. Även det i dag föreliggande förslaget har denna beskaffenhet. Det kommer att rymmas inom en försvarsordning av det mått, som jag här har angivit, och det kommer icke att medföra någon snedvridning av avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna.

Det ligger i sakens natur, att när dylika förslag föreläggas riksdagen, så sker det efter ett bedömande av vilka punkter av försvarsväsendet, som så att säga stå i tur att behöva förstärkning. Denna urtima riksdag har fått två stora förslag. Det ena gäller ersättningsbyggnad åt flottan, och det andra gäller skapandet av nya förutsättningar för ett flygvapen. Jag tror att alla kunna vara ense om att på dessa två punkter är det riktigt, att man nu skrider till en förstärkning. Det kommer icke att leda till någon snedvridning av försvarsorganisationen.

Jag vill också tillfoga en annan synpunkt. När vi nu gå att besluta dessa

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)
fartyg, som äro motiverade ur försvarssynpunkt och som vi anse vara nödvändiga för att förstärka den svenska flottan, ligger det dessutom en annan synpunkt bakom förslaget. Det är en ekonomisk konjunktursynpunkt. Man bör även vid försvarsanslagens utnyttjande se till att man kan använda dem för att skapa arbete och hindra arbetslöshet. Alla känna ju väl till att våra skeppsvarv för närvarande befinna sig i en oviss situation. Den är oviss på olika sätt. Det är ovisst, om man skall kunna få beställningar från utlandet under denna tid, och om dessa beställningar skola kunna fullföljas. Det är också ovisst, om man skall kunna få in materiel för att bygga handelsfartyg. De örlogsfartyg, som det här är fråga om, skola emellertid till praktiskt taget varje bit tillverkas av svensk materiel. Ett utläggande av dessa beställningar på varven ger dessa en trygghet i denna svåra tid, som man icke bör se bort ifrån. Man vinner således två syften med denna beställning, å ena sidan huvudsyftet att stärka den svenska flottan och därmed det svenska försvaret och å andra sidan en krisberedskap för en viss del av vår industri, där en sådan beredskap är befogad och nödvändig.

Jag menar alltså, att riksdagen kan ikläda svenska staten de omkostnader, som följa med ett bifall till utskottets förslag i dag, utan att detta behöver medföra alltför stora farhågor och oro för svenska statens ekonomi i framtiden.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Sandberg**: Herr talman! Jag skall endast be att få säga ett par ord i anledning av ett yttrande av herr Holmgren, vars »sympatiska» ton i övrigt jag uppskattar. Han tycktes förmoda, att mitt yrkande var framställt på grund av några mer eller mindre dunkla känslökäl. Jag tror, att om han hade riktigt hört mitt yttrande, skulle han icke ha yttrat sig på det sättet. Jag kom till de slutsatser, jag gjorde, på den motiveringen, att jag ville ha en plan över hela försvarsväsendet och därmed möjlighet att överblicka varthän det i ekonomiskt hänseende skall bära i väg, alltså just det som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet nu senast tog upp i sitt anförande. Jag måste säga, att de uttalanden, som han därvid gjorde, föreföllo ganska lugnande och innehöllo principer, som man helt måste ansluta sig till, nämligen att det icke får vara fråga om att vi, som jag uttryckte det, skola taga oss vatten över huvudet i ekonomiskt hänseende. Jag måste dock vidhålla min uppfattning, att vi beträffande mera långtgående förslag böra förvänta den bebådade planen innan vi fatta vidare beslut.

Eftersom mitt yrkande icke var formellt lämpligt att ställa proposition på skall jag be att få förena mig i det yrkande, som nu senast gjordes av herr Lindberg i Umeå.

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet menade, att de hittillsvarande krigserfarenheterna icke skulle ha bekräftat de åsikter, till vilka försvarskommissionen kom beträffande större krigsfartygs lämplighet *för vårt land*. Jag anser för min del, och jag vet att många dela denna uppfattning, att enbart Tarantofallet räcker ganska långt i det avseendet. Meningarna kunna emellertid på denna punkt vara delade och måste vara delade, och därför skulle det ha varit synnerligen värdefullt, därest riksdagen på något sätt, exempelvis genom utskottet, vilket icke har skett, hade kunnat få reda på huruvida den militära sakkunskap, som år 1935 utdömde de större fartygen, nu har ändrat mening. Jag tillåter mig tro, herr statsråd, att det icke är fallet.

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Herr statsrådet yttrade vidare, att hundra bombplan endast ha en livslängd på sex à sju år, under det att dessa kryssare skulle ha en livslängd på 30 år. Jag menar för min del, att om vi få leva i fred, kommer livslängden kanske att bli större både för flygplanen och för krigsfartygen, men om det skulle bli krig, är det tyvärr anledning befara, att livslängden för kryssarna kan bli mindre än en dag.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag kan icke underlåta att göra några kommentarer i anledning av herr statsrådet Skölds inlägg.

När han sade, att regeringen är för vänskap med Sovjetunionen men även med alla andra stormakter och övriga stater, så innebar detta icke någon polemik mot min ståndpunkt. Jag är också för vänskap med alla andra makter, ty det går icke för ett litet land som Sverige att inbilla sig, att det kan intaga en krigisk eller ovänlig attityd mot andra makter. Jag skulle emellertid vilja utveckla resonemanget ännu ett stycke. Jag kan hålla med statsrådet, när han säger, att vårt läge för närvarande långt ifrån kan anses vara bra. Det menar jag också; det är icke bra. Jag anser emellertid, att vårt sjömilitära läge för närvarande är mycket bra i jämförelse med vad det var under förra kriget. Jag vill icke heller förneka, att det kan bli en sammandrabbning i Östersjön, men just med tanke på att det under nuvarande krig kan bli en sammandrabbning i Östersjön frågar jag mig, om det verkligen kan vara förnuftigt av ett litet land som Sverige att låsa fast sig för utgifter, för vilka man icke kan få någon valuta på åtminstone 2.5 eller 3 år, d. v. s. när detta krig mänskligt att döma borde vara slut.

Statsrådet Sköld erkände själv, att det är mycket svårt att avgöra vad som är ekonomiskt klokt i detta fall och om man skall inrikta sig på en stark marin eller i stället lägga ned pengarna på ett starkt flyg. I den frågan vill ju icke heller regeringen för närvarande säga något vare sig i ena eller andra riktningen. Så mycket tror jag mig dock kunna säga, att med de begränsade möjligheter, som Sverige har icke blott ekonomiskt utan även skeppsbyggnadstekniskt, och med den tid, som står till vårt förfogande, så komma vi icke vid en tillspetsning av läget i Östersjön, om vi nu förutse det, att få någon nytta av det beslut, som riksdagen i dag går att fatta. Det är ett faktum. Om man däremot inriktar de ekonomiska ansträngningarna på andra områden, kan man på mycket kort tid skapa helt andra resurser både med avseende å den omedelbara effekten och med hänsyn till framtiden.

Det är riktigt, att vi böra föra en vänskaplig politik åt alla håll. Jag vill tro, att herr statsrådet också menar allvar, när han säger, att vi nu inrikta oss på en vänskaplig politik gentemot Sovjetunionen. Jag skulle emellertid vilja säga, att en stor del av de meningsmotsättningar, som ha uppstått exempelvis mellan den uppfattning, som jag företräder, och den uppfattning, som en del andra riksdagsledamöter ha och som nyss gavs ett kort men ganska explosivt uttryck i herr Holmgrens uttalande, bottnar ytterst däri, att vi ha haft delade meningar om vilken Östersjöpolitik Sverige skulle föra. Älandsfrågan är ett exempel. Vi behöva icke gräva upp ett lik, ty det är ju för närvarande ett lik, ett av uttrycken för en missriktad och felaktig politik. Men om man nu skall draga slutsatser av det nuvarande läget och lära av det förgångna, så skall man icke låta det faktum bortsnymmas, att Sovjetunionen är en stormakt, som står utanför kriget, och att vi ha vissa gemensamma intressen med Sovjetunionen såsom intresse av att bevara freden i Östersjön och av att hålla våra länder utanför kriget. Vi ha det intresset att utåt företräda fredens och folkförsörjningens ideal, och vi ha vidare intresse av att stödja varandra och utveckla vår handel för att på det sättet minska svårigheterna för våra folk. Detta, me-

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

nar jag, är tillräckligt för att det här icke får vara fråga endast om en läpparnas bekännelse eller en gest, som man gör, när man säger, att vi skola upp-rätthålla vänskap åt alla håll.

För min del har jag djupast en annan uppfattning än herr statsrådet i av-seende å våra möjligheter att hålla oss utanför. Jag tror, att om vi verkligen orientera oss mot en vänskaplig politik och stödja oss på det intresse, som Sovjetunionen själv har att hålla kriget från Östersjön och från sina egna in-tressen, bli även vi betydligt säkrare och bli våra möjligheter att bevara fre-den mycket större.

Herr statsrådet Sköld sade, att man vet icke vad som kommer att hända, när detta krig är slut. Man har antagligen att vänta konvulsioner, sade han, och det är ju möjligt. Jag hoppas för övrigt att det skall bli konvulsioner. Jag hoppas, att folken i de krigförande länderna verkligen skola se till att det nu-varande brottsliga kriget icke skall få upprepas. Men jag frågar: vad i all världens namn skola våra kryssare användas till, om det blir sådana konvul-sioner? Ett beslut om kryssarbygge i dag skall väl icke motiveras med att det kan uppstå konvulsioner, när detta krig äntligen någon gång tar slut.

Statsrådet Sköld sade också, att vi behöva verkligen en plan för rustning-arna, som tar hänsyn till landets ekonomiska bärkraft. Ja, det är en ganska fundamental sak, men här skilja sig tydligen uppfattningarna om vad som är landets ekonomiska bärkraft. Statsrådet Sköld, och han representerar säker-ligen regeringen i denna fråga, anser, att det som hittills har gjorts och göres mycket väl korresponderar med våra ekonomiska möjligheter. Man räknar för närvarande med 2,500 miljoner i årliga utgifter för militära ändamål. Jag anser icke, att det svarar mot vårt lands ekonomiska bärkraft. Jag anser, att det är rena självmordet ur nationalhushållets synpunkt att inrikta så stor del av nationalinkomsten på fullständigt improduktiva ändamål.

Den sista synpunkt, som herr statsrådet lade på denna fråga, finner jag snarast vara en synpunkt mot detta förslag. När han talar om det eko-nomiska läget, menar han, att man också skall räkna med vad ett sådant beslut som detta betyder med hänsyn till att skapa arbetstillfällen. Det är just en kärnfråga i den nuvarande politiken, att en mängd av de åtgärder, som genomförs på det militära området, ytterst syftar till att skapa en ny mark-nad för den svenska industrien. Detta är emellertid mycket farligt, ty jag vill göra herrarna uppmärksamma på en ganska tydlig tendens i den nuva-rande utvecklingen, tendensen till kris. Om man studerar den svenska eko-nomiska statistiken finner man att ännu går den tunga industrien och den in-dustri, som sysselsättes med framställning av krigsmateriel, för fullt. Den har en konjunktur som aldrig tidigare, om jag undantar textilindustrien, där de första kristecknen kunna registreras i och med att statens behov nu börja fyl-las. Den industri och den verksamhet däremot, som framställer konsumtions-varor och förnödenhetsvaror för folket, visar tydliga kristecken. Just denna inriktning av nationalinkomsten på fortsatt improduktiv framställning kom-mer att skärpa krissvårigheterna, och allt talar därför för att just på grund av denna medvetna inriktning av ekonomien, som tar sig uttryck i att man förvandlar staten till en marknad, som man eljest icke disponerar över, komma de ekonomiska svårigheterna att ytterligare skärpas. När jag ser frågan eko-nomiskt, ser jag den därför icke blott så att staten ökar sina skulder så och så mycket och behöver öka skatterna så och så mycket för att klara situa-tionen, utan jag ser frågan ur den synpunkten, att vi driva fram mot en eko-nomisk kris och mot de allra största svårigheter inom den närmaste framtiden, såvida man icke vidtar en förändring av även den del av den ekonomiska po-litiken, som har med rustningarna att göra. Jag tror icke, att det är klokt

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

att möta arbetslösheten vid skeppsvarven genom att bygga artillerifartyg, som vi icke ha någon nytta av under den tid, som kriget, såvitt jag förstår, kommer att vara. Jag tror icke, att det är en riktig inriktning av de produktiva möjligheter, som vi ändå förfoga över.

Detta var de anmärkningar, som jag ville göra, och det är sedan endast en rent militärteknisk fråga, som jag skall ge mig in på, fastän det kanske låter anspråksfullt. Jag vågar visserligen icke på allvar ge mig in på den militärtekniska debatten, ty jag behärskar icke det temat, men när herr försvarsministern anför den engelska flottans instängning i Scapa Flow under kriget som exempel på att flyget är ineffektivt, skulle jag vilja säga, att jag betraktar detta närmast som ett exempel på att den uppfattning är riktig, som riksdagen tidigare har haft och som tagit sig uttryck i det beslut, som fattades år 1936 och som ytterst innebar misstro till artillerifartygens möjligheter att hävda sig gentemot flyget. Den engelska flottans kapitalfartyg få ju icke för närvarande ligga ute i Nordsjön utan stängas in i en hamn, där man är säker på att de äro så skyddade och försvarade, att man icke riskerar flyg-angrepp mot dem.

Herr Törnkvist: Herr talman! Herr Lindberg i Umeå föranledde mig att begära ordet för att yttra några ord. Den diskussion, som nu utspelas i kammaren, är ju en återklang från de vändor, som svenska riksdagen före det nuvarande kriget ofta gav uttryck åt, när det gällde att tillgodose Sveriges försvarsintressen på vattnet. Jag har flera gånger utvecklat i denna kammare, att det är förvånansvärt så litet sinne svenska folket har för sjön och flottans betydelse för ett havsomflutet land. Jag kan upprepa samma sak efter debatten här i dag.

Herr Lindberg erinrade om försvarskommissionens uppfattning och om att landets högsta militära expertis då intog en viss ståndpunkt, och han ville få besked om huruvida denna ståndpunkt nu hade övergivits eller ej. Han ville, att utskottet skulle ge besked härom. Jag vet nu icke, om man skall acceptera den formuleringen, som herr Lindberg gav landets högsta militära expertis, när det gäller flottan. Det är sant och känt, att i dragkampen om det relativt begränsade antal miljoner, som svenska riksdagen har velat ge till försvaret, mobiliserade de olika försvarsgrenarna alla krafter för att få det mesta möjliga av dessa miljoner var och en till sig.

I den dragkampen är det faktiskt de lantmilitära synpunkterna som utan undantag i vår historia tagit hem vinsten. Men det är helt enkelt ett kvantitativt problem och icke ett kvalitativt. Först om man tar hänsyn till de olika försvarsgrenarnas representanters särskilda insikter i deras vapens betydelse i det strategiska och militära förfarandet kan man tala om en ståndpunkt som är kvalitativt hållbar. Jag skulle tänka mig, att om till försvarskommissionens förfogande stätt allenast en fjärdedel av de miljoner som anslagits till försvaret under det sista året, så skulle vi haft en högsta militär sakkunskap som slagit fast, att det vore en absolut nödvändighet för Sveriges försvar, att flottan ökades. På den punkten äro lantmilitärerna av samma mening som sjömilitärerna, om de blott få de lantmilitära försvarskraven efter deras synpunkter tillfredsställda. De säga uttryckligen, och det har väl även herr Lindberg hört att de sagt i försvarskommissionen, att få vi blott vad vi anse nödvändigt för att bygga upp ett ordentligt lantförsvar, lägga vi oss icke i vad staten ger de övriga försvarsgrenarna. Det är ur den synpunkten vi måste bedöma de deklARATIONER som landets främsta militärer avgivit i fråga om vad som kunde inrymmas inom den i försvarskommissionen fastställda kostnadsramen av 148 miljoner kronor.

Ytterligare omslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Det vore väl icke ur vägen, att man underlät att taga så bestämd position till vad som sker under det nuvarande kriget och väntade med att bedöma de olika vapengrenarnas värde nu i kriget och för framtiden. Här finns, mina damer och herrar, icke mer än en sak som är klar i det nuvarande militära läget, och det är, att det har hittills icke varit möjligt att invadera de engelska öarna. Den saken är klar. Men svaret på frågan, vad det är som gjort att denna invasion icke kunnat ske, det måste var och en säga sig, är, att den engelska flottan funnits. Det lär ingen kunna förneka. Ännu en gång besannar det sig — det förstå väl framför allt våra affärsmän som ha seglation på utlandet och sälja eller köpa där och känna havets betydelse för deras näring — ännu en gång besannar det sig, att den som råder över havet rår åtminstone om förhoppningarna för framtiden.

Händelserna i Taranto, som här apostroferats av ett par talare, saknar jag förmåga att bedöma, men såväl italienarna som engelsmännen säga, att de voro frukten av en överrumpling och att de voro frukten av en dålig vård av dessa värdefulla fartyg från ägarnas sida. De äro eniga därom. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en av våra större stockholmstidningar i söndags eller måndags offentliggjorde ett brev från en plats någonstans i Medelhavs-bäckenet, vari gjordes vissa reflexioner i samband med de stora och uppseendeväckande ändringarna i den italienska krigsledningen. Där sägs, att dessa, som antingen avkopplats eller avgått på egen begäran, äro eniga därom, att särskilt vad marinen beträffar de sex månader som gått efter Italiens inträde i kriget skänkt nya erfarenheter. Där understrykes särskilt — det är en italiennare som säger det — att möjligheterna att bekämpa en fientlig marin med enbart flygvapen ha ej visat sig så stora som man från början väntat. Det är ett klart erfarenhetsmässigt uttalande, och jag tycker att man icke behöver vara militär för att begripa det. Man borde också ha erfarit, att de större fartygen i varje fall klara sig bäst mot flyget och just därför att de ha ofantligt mycket större möjligheter att ta emot en stöt eller en explosion från en bomb.

Jag tror, herr talman, att det vore förståndigt av oss alla att vänta med att taga ståndpunkt till dessa frågor, till dess det hela är klart, men hålla fast vid det som för dagen är klart, nämligen att planerna på att företaga en invasion i England icke kunnat genomföras tack vare den engelska flottan. Måhända kommer, herr talman, den engelska flottan rent av att visa sig bliva den som räddar världens demokrati och frihet. Då jag uttalar detta, är jag icke rädd för att däri lägga in en rent personlig förhoppning.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Det tycks vara ganska modernt nu för tiden att avgiva vissa s. k. syndabekännelser i fråga om tidigare inställning till försvaret och dess olika grenar. Det kan hända, att jag också skulle göra klokt i att avgiva en sådan deklaration, ehuru väl jag måste säga, att den får avgivas från andra synpunkter än dem, som tidigare framkommit i denna debatt.

År 1936 deltog jag också i diskussionen om försvaret, bl. a. när det gällde flottan. Jag deltog kanske mest i diskussionerna utanför riksdagen och mindre i diskussionerna inom densamma, men jag deltog också här. Jag hade då den uppfattningen, att man skulle i det läge, vari vi då voro, icke så mycket diskutera fartygstyperna, därför att jag visste, att just om fartygstyperna skulle de största striderna komma att stå. Jag ansåg då, att man skulle försöka undvika dessa strider så mycket som möjligt, och vidare hade jag den uppfattningen, att Sverige icke mäktade ekonomiskt sett bygga en slagflotta, en flotta som skulle kunna gå ut i öppen sjö och möta en stormaktsflotta. Där-

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

emot ansåg jag, att Sverige behövde skaffa sig en hel del små och snabba fartyg. Storleksgränsen därvidlag var jag icke villig att diskutera utan ansåg, att de sjömilitära myndigheterna voro de som voro bäst skickade att avgiva deklARATIONER om storleken och dylikt. Jag hade emellertid då den uppfattningen och jag har den allt fortfarande, att det icke räcker med att bara ha små fartyg i en flotta som den svenska. Dessa små fartyg måste naturligtvis ha större, pansrade fartyg att söka skydd hos vid vissa speciella tillfällen.

När diskussionen började om de två fartyg som också äro omnämnda här i dag, nämligen de två pansarfartyg som icke kommo till stånd, så tillhörde jag dem som ansågo, att dessa fartyg icke vore tillräckligt snabba. De skulle vara handikapade, därest det blev fråga om en sjödrabbning eller ett försök att på den svenska kusten landsätta trupper. Dessa fartyg kommo icke till stånd, och jag tror, att det var ganska lyckligt, att så icke skedde. Jag tror i stället, att det är bra, att man nu har beslutat sig för dessa kryssare, som i förhållande till de påtänkta pansarfartygen äro mycket snabba fartyg. Om deras kvalifikationer i övrigt kan jag icke yttra mig, men jag har den uppfattningen, att det är ett lyckligt utbyte som gjorts. Jag tror också, att erfarenheten från det nu pågående kriget kommer att visa oss, att därest vi en gång skulle komma att bygga pansarfartyg, måste det bli sådana som ha något så när ordentlig fart, en fart som i sig innebär en smula skydd för fartyget. Givet är, att de då också måste bli större än de fartyg som förut påtänkts.

Man har här i debatten sagt, att flottans fartyg icke skulle ha så stora möjligheter att klara sig gentemot bombflyget. Jag är ju ingen expert på det sjömilitära området, och jag har naturligtvis ingen möjlighet heller att åberopa någon av de förstklassiga experterna på detta område. Jag har emellertid under den tid som detta världskrig pågått haft många anledningar att studera bl. a. den engelska flottans verksamhet när det gäller att konvojera handelsfartyg. Jag tror också, att det är alldeles riktigt, när jag säger, att de engelska stridsfartygen ha haft stora möjligheter att skydda handelsflottan vid konvojer. Det har också sagts av sjöfartsmän här i Sverige, att man litar mycket mera till starka och snabba örlogsfartyg för skydd av handelsfartygen, än vad man litar till det skydd som flyget kan ge dem.

Man är vidare där av den uppfattningen, att om Sverige skall kunna få en handelsflotta av någon betydelse, så är det tvunget att man också skaffar sig en örlogsflotta, som kan skydda denna handelsflotta. Det kan i detta sammanhang kanske sägas, att för ögonblicket behöva vi inte flera fartyg i örlogsflottan än dem vi ha, därför att vi kunna inte skydda på andra håll än där handelsfartygen gå, nämligen i Östersjön. De andra vägarna äro spärrade, och där gå inga handelsfartyg, i varje fall inget antal att tala om. Detta är naturligtvis också sant men sant bara för ögonblicket, ty man får väl ändå utgå ifrån att den avspärrning, som nu är vid Skagerack, inte skall bestå i all evighet. Jag anser och kanske bör uttala i detta sammanhang, att vad som här är nödvändigt och blir det nödvändigaste man kan göra är att inte bara stärka örlogsflottan utan också söka bibringa den svenska allmänheten en bättre uppfattning om både örlogsflottans och handelsflottans betydelse för vårt land. Jag tror således att vi göra landet den största tjänsten om vi, i stället för att försöka bibringa människorna den uppfattningen, att örlogsflottan skulle vara utan betydelse, här i Sverige försökte bibringa allmänheten en rakt motsatt uppfattning. Vi äro ändå ytterst beroende av dels en stor och kraftig handelsflotta och dels också av en likadan örlogsflotta, naturligtvis allt så långt våra ekonomiska resurser sträcka sig.

Ytterligare anslag till flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

När det gäller frågan om byggandet av dessa fartyg och man då talar om att bekämpa den arbetslöshet, som kan bli hotande vid varven, så är det naturligtvis sant att det hade varit bättre om man kunnat vidtaga andra åtgärder. Det hade givetvis varit bättre om man kunnat sätta i gång och bygga en massa handelsfartyg vid våra svenska varv. Men om vi också skulle kunna göra det för närvarande, så kan man ändå inte slopa byggandet av de två fartyg, varom här är fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Lindberg i Umeå under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Föredrogs vart efter annat andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till uppförande av brandtorn m. m.;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av vissa motorbrandsprutor för industriens behov; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av vissa anslag till det civila luftskyddet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skifferoljeverk.

*Anslag till
skifferolje-
verk.*

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **De Geer**: Herr talman! Med anledning av den stora uppmärksamhet särskilt på fackmannahåll, som ägnats denna fråga, vill jag säga några ord.

Jag skall inte framföra någon avvikande mening, så mycket mindre som jag i utskottet biträtt utskottets yrkande, men jag skall lämna några närmare förklaringar till utskottets yrkande och de olika meningar, som där gjort sig gällande men som kanske inte framgå så tydligt av utskottsutlåtandet.

Det gäller egentligen två områden, nämligen dels den metod, som skall komma till användning i det nya verket, dels frågan om gemensam ledning för det nya verket och det existerande verket i Kinnekulle. Jag skall inte gå in på några tekniska detaljer. När det gäller metoden finns det dock två att välja på, nämligen dels den i Kinnekulle prövade metoden, dels den även av svenska intressen i Estland prövade metoden. Kungl. Maj:t tar bestämd ståndpunkt i den frågan och rekommenderar Kinnekullemetoden, närmast av den anledningen att man därvid vinner tid. På sakkunnigt håll råder en annan uppfattning, och det har förts livliga diskussioner i utskottet om saken. Utskottet har också såtillvida ändrat mening gentemot propositionen, att det inte bestämt förordar Kinnekulle-metoden utan betonar, att Kungl. Maj:t bör ha fria händer i detta avseende. Det lämpligaste blir givetvis att styrelsen, som kommer att bli sakkunnigt sammansatt, får avgöra denna fråga, och jag vill uttrycka en förhoppning att Kungl. Maj:t går på den linjen.

Vad den gemensamma ledningen beträffar är Kungl. Maj:ts proposition ganska svävande och säger, att det är en fråga som kan ställas på framtiden. Utskottet har här tagit en mera bestämd ståndpunkt och betonar, att frågan

Anslag till skifferoljeverk. (Forts.)

bör lösas så snart ske kan. Med allt erkännande åt marinförvaltningen och åt den lokala ledningen i Kinnekulle för de insatser den gjort på området får man icke låta detta erkännande förhindra att en kritik framföres mot det sätt, varpå marinförvaltningen förhalat, ja, man kan säga fört obstruktion mot det nya företaget och dess försök att utreda frågan. Det dröjde månader innan de av Kungl. Maj:t tillsatta skifferoljesakkunniga fingo tillträde till verket i fråga och fingo tillfälle att ta del av erfarenheterna. Här har dock staten anlagt och bekostat ett dyrbart verk vid Kinnekulle, uppehållit med statsmedel en dyrbar drift under flera år, tillsatt skifferoljesakkunniga för att förbereda anläggandet av ett nytt verk, och det tar månader innan dessa skifferoljesakkunniga få tillfälle att ta del av det andra statliga verkets erfarenheter! Det var först efter en direkt aktion från statsrådet och chefen för försvarsdepartementet som portarna vid Kinnekulle öppnades. Riksdagen har att bevaka att det allmännas intresse tillvaratages, och att här i riksdagen framföres en kritik mot en statlig förvaltning i detta avseende är väl på sin plats.

Att det är klara och tydliga fördelar med en gemensam ledning är uppenbart, och man får uttrycka en förhoppning att Kungl. Maj:t tager ad notam utskottets skärpta krav i detta avseende. Eftersom handelsministern är närvarande ber jag att särskilt till honom få vädja, att han tar hänsyn till vad här har betonats särskilt med avseende på ledningen men även i avseende å frihet vid val av metod.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Den ärade talarens inlägg ger mig endast anledning att säga, att frågan om inhemsk skifferoljetillverkning och hur den skall lösas kommer givetvis att ägnas all uppmärksamhet.

Jag förstår full väl, att inom utskottet har kunnat råda den meningen att innan man lagt fram saken för riksdagen, borde den varit i vissa delar närmare utredd. Det är fullt förklarligt att utskottet säger, att det skulle varit önskvärt att så varit fallet, men det är uteslutande för att vinna tid som man vid denna tidpunkt har lagt fram saken. Det är för hela vår försörjning en fråga av största vikt, och varje månad som går är ytterst värdefull. De sista veckorna eller den tid som frågan har legat under riksdagens behandling, har man också sökt att vidare förbereda densamma.

Det är glädjande att utskottet velat ta sådan positiv inställning till den som det gjort, och jag uttrycker min tillfredsställelse med det. Jag uttalar också min tillfredsställelse med det intresse, som ligger bakom herr De Geers yttrande nyss. Jag vill inte ta ställning till, huruvida Kinnekulleverkens ledning har förfarit riktigt eller oriktigt. Men man bör ej glömma bort att genom det arbete som utförts vid Kinnekulleverken frågan om inhemsk oljetillverkning förts betydligt framåt; ett pionjärarbete har utförts, som är värt all honnör. Jag uttalar den förhoppningen att den samordning och det samförstånd, som jag i propositionen har uttalat mig för, kommer till stånd. Det är bra att vi ha fått den rörelsefrihet, som utskottet har velat ge oss, och jag skulle tro det är till fördel att man på det sättet ger fria händer i en fråga, som är så ytterst invecklad, att varje veckas undersökningar ibland kunna ge olika resultat och olika anvisningar hur man skall lägga saken.

Jag ber, herr talman, att endast få uttala, att det intresse, som eftersports för en rationell lösning, finns och kommer, såvitt jag kan förstå, också att finnas i den ledning, som skall tillsättas för det nya bolaget.

Härmed var överläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Herr talmannen meddelade, att den ledighet från riksdagsgöromålen, som den 30 sistlidne oktober samt den 13 och 19 nästlidne november beviljats herrar Andersson i Tungalsta, Hedlund i Häste och Isacson, på grund av sjukdom tills vidare, nu upphört och att nämnda ledamöter denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Silfwerbrand</i>	under 7 dagar fr. o. m. den 14 dec.,
› <i>Lithander</i>	› 5 » » » 13 »
› <i>Uddenberg</i>	› 4 » » » 16 » och
› <i>Herou</i>	› 8 » » » 16 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9.30 e. m.

In fidem
Sune Norrman.